ISSN 1846-3827

Grb i Zastava 27

Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva

Broj 27, Godina XIV.
Zagreb, svibanj 2020.

Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association
Number 27, Volume XIV, Zagreb, May 2020

Foto ljubazno ustupio
Photo kindly provided by
© Damir Senčar, HINA.

Zagreb je pogodio snažan zemljotres ujutro 22. ožujka 2020. Mnoge zgrade su oštećene, zastave stoje.
Zagreb was hit by an earthquake on 22 March 2020. Many buildings damaged, flags still stand.

ISSN 1846-3827

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo osnovano je 2006. godine. HGZD je član FIAV
The Croatian Heraldic & Vexillological Association was established in 2006. HGZD is a member of **CIGH**

Fédération internationale des associations vexillologiques · Confédération internationale de généalogie et d'heraldique

UVODNIK *EDITORIAL*

Dragi čitatelju,

U uvodniku prošloga broja spominjao sam „kobno“ praznovjerje vezano za trinaesto godište našeg časopisa, u kojem se nije dogodilo ništa katastrofalno. Nažalost, s ovim brojem ulazimo u četrnaesto godište, koje je sasvim drugačije. Ovu će 2020. godinu cijeli svijet zapamtiti još dugo po globalnoj pandemiji neviđenih razmjera, koja je uspjela zaustaviti čitav svijet na više mjeseci. Mi ćemo u Hrvatskoj, odnosno u Zagrebu, ovu 2020. zapamtiti po razornom potresu koji je osobito pogodio staro središte grada. U kombinaciji jedne i druge katastrofe, kao i toliko toga drugoga, odgođena su ili otkazana brojna heraldička i veksilološka događanja u zemlji i inozemstvu, no usudio bih se reći da to nije utjecalo na plodotvornost naših istraživača. Dio toga možete naći i na stranicama ovog broja.

Između priloga koje ste navikli očekivati u GiZ, ovaj puta želim istaknuti prilog našeg norveškog kolege Engenea, koji nas upoznaje s razvojem suvremene norveške municipalne heraldike koja se umnogome mijenja, s jedne strane zbog deregulacije strogih heraldičkih normi, a s druge zbog vrlo temeljite administrativno-teritorijalne reorganizacije države. Norveška je municipalna heraldika do sada bila „školski“ primjer restituirane tradicionalne heraldike – hoće li takva i ostati?

Od priloga u nastavcima, Galović nam predstavlja trogirskog heraldičara Buffalisa, a Sulejmanagić jednu zanimljivu zastavu u sarajevskom muzeju. Todorović nam prikazuje zastave jadranskih gradova na portolanima koje se rjeđe pojavljuju, a Horvat nastavlja pregled zastava koje su zabilježene na prikazima Sisačke bitke 1593. Priča koju donosi Kuščić dodiruje mnoge sfere hrvatskog društva, nekada, ali i danas, kroz priču o grbu obitelji Vancaš. Jednako je zanimljiva i priča o jednom posebnom riječkom parobrodu koji nam daje Pelles. Dobrica nas upoznaje s jednim odnedavno dostupnim alatom za istraživanje hrvatsko-slavonske plemićke heraldike, koji bi lako mogao revolucionarizirati naša nastojanja, na način kakav nismo vidjeli još od Bojničića.

HGZD je neizmjerno ponosan da je mogao biti sunakladnik monografije o kalničkom plemstvu, a vaš je urednik dovršio i svoju izraelsku monografiju, o kojima pročitajte iz pera recenzenata.

Pred samo zaključenje ovog broja primili smo tužnu vijest da nas je napustio prof. Kolanović, jedan od kreatora suvremene hrvatske municipalne heraldike. Nedostajat će nam.

U ovom nepredvidivom i neobičnom današnjem svijetu, želim Vam prije svega da ostanete zdravo i sretno, a kao i inače, želim vam da uživate čitajući GiZ,

Željko Heimer

Dear Reader,

In the previous issue editorial I mentioned the "ominous" superstition linked to the 13th volume of our journal, which produced no catastrophe. Unfortunately, entering the 14th volume with this issue, things look entirely different. This 2020 shall be remembered for a global pandemic of unseen proportions that managed to stop the entire world for several months. We in Croatia, i.e. in Zagreb, will also remember 2020 for the devastating earthquake that hit the old city center particularly hard. The combination of the two, and so many other factors, led to numerous heraldic and vexillological events, both in Croatia and abroad being postponed or cancelled, but I dare say that that did not affect our researchers' productivity. You may find some of the fruits of their labors in the pages of this issue.

Aside from the articles you expect in GiZ, this time I would like to emphasize the paper by our Norwegian colleague Engene, who introduces us to developments in the Norwegian municipal heraldry, which is being greatly changed, on one hand due to deregulation of the strict heraldic norms, and on the other due to a thorough administrative-territorial reorganization of the state. Norwegian municipal heraldry had been a "schoolbook" example of a traditional heraldry restituted – will it remain so?

Of the continuing articles, Galović brings us the Trogir heraldist Buffalis, while Sulejmanagić shares an interesting flag from a Sarajevo museum. Todorović presents flags of Adriatic cities which appear less frequently in portolans, while Horvat continues his review of flags shown in depictions of the 1593 Battle of Sisak. The story provided by Kuščić touches many aspects of Croatian society before, but also today, through the coat of arms of the Vancaš family. Equally interesting is a story on a particular steamship from Rijeka brought to us by Pelles. Dobrica introduces us to a recently available tool for research of Croatian-Slavonian nobility heraldry, which might revolutionize our efforts in a way that has not been seen since Bojničić.

HGZD is immensely proud on the opportunity to be a co-publisher of the monograph on Kalnik nobility, and your editor finalized his Israeli monograph. Read comments on both written by reviewers.

At closure of the issue we received sad news on the passing away of Prof. Kolanović, a creator of contemporary Croatian municipal heraldry. We will miss him dearly.

In this unpredictable and strange world we live in, I hope first of all that you to remain healthy and happy, and as usual, I hope you enjoy reading GiZ,

Željko Heimer

S A D R Ž A J
C O N T E N T S

Uvodnik | *Editorial* 2

Leksikon hrvatske heraldike – heraldičari (17): Jerolim Buffalis (1725. – 1790.)
The Croatian Heraldry Lexicon – Heraldists (17): Jerolim Buffalis (1725 – 1790)
– ***Tomislav Galović*** ..... 3 – 5

Zastava bolesničkog i potpornog društva u Muzeju Sarajeva
The Flag of the Sick and Support Society in the Sarajevo Museum
– ***Amer Sulejmanagić*** ..... 6 – 7

Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama (6): Sjeverno i središnje priobalje: rijetko označavani gradovi
Flags of Adriatic Coast on Portolan Charts (6): The Northern and Central Coast: Rarely Marked Cities
– ***Tomislav Todorović*** ..... 8 – 10

Errata 1. do 5. dijela
Errata for Parts 1 through 5 ..... 11 – 12

Plemstvo i grb Josipa Vancaša: hrvatskog plemića koji je podigao spomenik psu Plutu u središtu Zagreba | *Nobility and Arms of Josip Vancaš: The Croatian Nobleman who Erected a Monument to His Dog Pluto in the Center of Zagreb* ..... 12 - 16

Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. st. (6) – Bitke na sisačkom bojištu 1591. – 1595. (3) – Bitka za Sisak 22. VI. 1593. (2)
Some Croatian (and Hungarian) Military Flags of the 15th and 16th c. (6) – Battles at the Sisak Front 1591 – 1595 (3) – Battle of Sisak 22 June 1593 (2)
– ***Matija Horvat*** ..... 17 – 19

Tradicionalni heraldički poredak napušten u norveškom municipalnom preustroju. Ali nije sve izgubljeno... | *Traditional Heraldic Regime Abandoned in Norway's Municipal Reform. But all is not Lost...*
– ***Jan Oskar Engene*** ..... 20 – 23

O parobrodu *Indeficienter* i njegovim zastavama između 1901. i 1918.
The History of the Steamship Indeficienter *and Its Flag Changes 1901–1918*
– ***Márton Pelles*** ..... 24 – 25

Nove knjige | *New Books*
Križevačko-kalnička heraldika
The Heraldry of Križevci and Kalnik
– ***Tomislav Galović*** ..... 26 – 27

Pregled i analiza izraelskih zastava
A Review and Analysis of Israeli Flags
– ***Tijana Trako Poljak*** ..... 28 – 29

Međunarodni festival umjetničkih zastavica
The International Festival of Art Flags
– ***Branka Hlevnjak*** 30

Digitalizirane *Kraljevske knjige* Libri Regii
Libri Regii Royal Books *Digitized*
– ***Ladislav Dobrica*** ..... 31 – 32

In memoriam Josip Kolanović (1938. – 2020.)
– ***Ladislav Dobrica*** 33

Suradnici | *Authors* 34

Kronika HGZD-a | *HGZD Chronicles* ... 34, 36

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske financijski podupire časopis **Grb i Zastava** kao časopis za popularizaciju znanosti

Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia *provides financial support to* **Grb i Zastava** *as a journal for popularization of science*

Potražite stare brojeve GiZ na http://hgzd.hr/grb-i-zastava is where you'll find old issues of GiZ

Tomislav Galović

Leksikon hrvatske heraldike – heraldičari (17)

Jerolim Buffalis (1725. – 1790.)

Lexicon of Croatian Heraldry – Heraldists (17)

Jerolim Buffalis (*Girolamo Buffalis*, Bufalis) javni bilježnik i pisac povijesne tematike te heraldičar i genealog rođen je u **Trogiru** 3. IV. 1725. godine. Potječe iz (starog) trogirskog plemićkog roda koji izumire koncem 18. stoljeća. Sin je **Ivana Frane** (1688. – 1748.) i njegove druge žene **Franke** r. **Dominis** (1687. – 1728.), bračke plemkinje iz **Dola**. Jerolim se oženio 1742. **Magdalenom Crnica** (oko 1719. – 1798.), ninskom plemkinjom koja je živjela u Trogiru. U braku su imali više djece od kojih se najviše istakao **Vicenco** (1752. – 1792.) koji je 1785. imenovan austrijskim vicekonzulom u **Dalmaciji**, te oko 1791. godine agregiran u trogirsko Veliko vijeće.

U rodnom Trogiru Jerolim Buffalis je djelovao kao javni bilježnik *di Veneta autorità* (mletačkom ovlašću) do 1775. godine. Nakon što mu je 1773. odbijena molba za ulazak u gradsko Veliko vijeće Trogira, izabran je, odnosno agregiran 16. kolovoza 1775. u plemićko Veliko vijeće grada **Nina**.

Rodoslovno stablo trogirske plemićke obitelji Jurjević – Jura (*Conti Iurgievich ora detti Iura*) koje je izradio ili prepisao Buffalis (1788.)
*Genealogical tree of the Trogir noble family of Jurjević – Jura (*Conti Iurgievich ora detti Iura*) made or copied by Buffalis (1788)*

Buffalis se dosta bavio pisanim radom i povijesnim istraživanjima. Sva svoja djela, od kojih niti jedno nije tiskano, napisao je na talijanskom jeziku. U njima prikazuje povijest pojedinih plemićkih rodova i obitelji, izrađuje genealoška stabla, te opisuje i vlastoručno crta njihove grbove. Njegovi rukopisi danas se nalaze na više mjesta (*Knjižnica obitelji Slade-Šilović* u Trogiru, *Konzervatorski odjelu* u Splitu, *Arheološki muzej* u Splitu, *Arhiv HAZU* u **Zagrebu**, pojedine kopije u *Muzeju grada Trogira*), a dijelu se izgubio trag.

Među prvim radovima 1763. sastavlja povijest vlastite obitelji pod naslovom *Memorie e Geneoloia della Nobil Famiglia de Buffalis nella Città di Traù* (Spomenica i rodoslovlje plemićke obitelji Buffalis iz Trogira) koja se sada čuva u *Konzervatorskom odjelu* u Splitu (*Ministarstvo kulture – Uprava za zaštitu kulturne baštine*). Uz Buffalise to djelo sadrži grbove i druge podatke o još 24 plemićke obitelji u Trogiru. U Knjižnici *Arheološkog muzeja* u Splitu (sign. 49 h 7) čuva se prijepis navedenog rukopisa, izrađen 1780. godine, a naslovljen: *Privileggi, investite, e memorie della nobil famiglia de Buffalis, abbitante nella città di Traù in Dalmazia conferiti alla stessa ancora sotto li Rè d' Vngaria, ed imperatori romani in premio del loro fedele, e valoroso servizio...* (Privilegiji, uložnice i spomenica plemićke obitelji Buffalis iz grada Trogira u Dalmaciji koji su joj dodijeljeni još u vrijeme vladavine ugarskih kraljeva i rimskih careva kao nagrada za njihovu vjernu i odvažnu službu...). U njemu naslov drugog poglavlja glasi: *L. D. S. geneoloia, orrigine, pattenti, privileggi, diplomi, investite, concession, ed attestazioni di publico servizio della quanto antica altretanto nobile famiglia de Buffalis abbitante nella città di Traù in Dalmazia* (L. D. S. rodoslovlje, podrijetlo, isprave, privilegiji, diplome, uložnice, koncesije i potvrde o javnim službama kako drevne tako plemenite obitelji de Buffalis koja živi u gradu Trogiru u Dalmaciji). Studioznim povijesno-genealoškim istraživanjima trogirskoga plemstva, a napose analiziravši Buffalisovu genealogiju vlastita roda, **Mladen Andreis** došao je do zaključka da ona za razdoblje srednjega vijeka donosi niz netočnih i(li) neprovjerljivih podatka u dostupnim i poznatim povijesnim izvorima, odnosno da tome rodoslovlju treba pristupiti s oprezom. Isprava ugarsko-hrvatskog kralja **Ludovika I. Anžuvinca** od 4. XI. 1377. kojom bi kralj dodjelo titulu dvorskih grofova obitelji Buffalis je falsifikat.

Godine 1768. Buffalis piše povijest obitelji **Gospodnetić** (*de Dominis*) s otoka Brača *Commentario e Gieneoloia della Nobil Famiglia de Dominis della Brazza* (Zabilješke i rodoslovlje plemićke obitelji Gospodnetić s Brača, sada u *Arhivu HAZU* u Zagrebu), a 1782.

Jerolim Buffalis *(*Girolamo Buffalis, *Bufalis) was a public notary and writer on historic topics, a heraldist and genealogist, born in* ***Trogir*** *on 3 April 1725. He was born into an (ancient) Trogir noble family that died out by the end of 18th century. His was the son of* ***Ivan Frane*** *(1688–1748) and his second wife,* ***Franka*** *née* ***Dominis*** *(1687–1728), a noblewoman from* ***Dol*** *on the island of* ***Brač****. In 1742 Jerolim married* ***Magdalena Crnica*** *(ca. 1719–1798), a noblewoman from* ***Nin*** *who lived in Trogir. Their marriage produced several children, among whom the most prominent was* ***Vicenco*** *(1752–1792), who was appointed Austrian vice-consul in* ***Dalmatia*** *in 1785 and around 1791 he was aggregated (admitted) into the Greater Council of Trogir.*

Jerolim Buffalis served as a public notary di Veneta autorità *(by Venetian authority) in his birth town Trogir until 1775. After his appeal for entry in the Trogir Greater Council was denied in 1773, he was aggregated into the nobility Greater Council of the city of* ***Nin****.*

*Buffalis spent much time in writing and historical research. All of his work, none of which was printed, was written in Italian. He presented the histories of particular noble families, drawing family trees and describing and hand-painting their coats of arms. His manuscripts are held today in several locations (*Slade-Šilović family library *in Trogir,* Conservations Department *in Split,* Archeological Museum *in Split,* Croatian Academy of Arts and Sciences *(HAZU)* Archive *in Zagreb, individual copies in the* Trogir City Museum*), while some have been lost.*

Among his first works, in 1763 he compiled the history of his own family, titled Memorie e Geneoloia della Nobil Famiglia de Buffalis nella Città di Traù *(Memorial and Genealogy of the Noble Family of Buffalis from the City of Trogir), now held in the* Conservatory Department *in Split (*Ministry of Culture – Cultural Heritage Protection Directorate*). In addition to Buffalis family material, the work includes coats of arms and data on 24 other noble families in Trogir. A copy of that manuscript made in 1780 is held in the Library of the* Split Archeology Museum *(sign. 49 h 7), titled* Privileggi, investite, e memorie della nobil famiglia de Buffalis, abbitante nella città di Traù in Dalmazia conferiti alla stessa ancora sotto li Rè d' Vngaria, ed imperatori romani in premio del loro fedele, e valoroso servizio ... *(while its second chapter has the title:* L. D. S. geneoloia, orrigine, pattenti, privileggi, diplomi, investite, concession, ed attestazioni di publico servizio della quanto antica altretanto nobile famiglia de Buffalis abbitante nella città di Traù in Dalmazia*). **Mladen Andreis**, through studious historical and genealogical research of Trogir nobility, and particularly through an analysis of Buffalis' genealogy of his own family, concluded that it provides a number of incorrect and/or unavailable/unknown historic sources and unverifiable claims for the period of the Middle Ages. For example, the document of the Croatian-Hungarian King* ***Luis I Anjou*** *of 4 November 1377, which supposedly granted a title of court counts to the Buffalis family, is a forgery. Thus his genealogy should be taken with much caution.*

In 1768 Buffalis wrote the history of ***Gospodnetić*** *(*de Dominis*) family from the island of Brača –* Commentario e Gieneoloia della Nobil Famiglia de Dominis della Brazza *(Notes and Genealogy of the Noble Family of Gsopodnetić from Brač, now in the* HAZU Archive

povijest obitelji **Dobrinović Vranjican** *Origine storica delle nobili famiglie Dobrinovich ora dette Vragnican* (Povijesno podrijetlo plemićke obitelji Dobrinović sada zvane Vranjican). Rukopis se nalazio u vlasništvu obitelji **Vranyczány**. Osim toga načinio je rodoslovna stabla pojedinih plemićkih obitelji (**Cippico**, **Dominis**, **Jurjević** – **Jura**, **Nutrizio**, itd.).

Buffalis je također izradio i nekoliko prijepisa različitih djela. Tako je 1779. prepisao kroniku otoka Brača – *Chronica dell'Isola della Brazza* **Vicka Prodića** (1628. – 1663.), a 1787. povijest grada Trogira – *Storia della città di Traù* **Pavla Andreisa** (1610. – 1686.).

Najvažnije Buffalisovo heraldičko djelo-rukopis jest *»Trogirski grbovnik«* iz 1776. godine, a čiji je izvorni naslov glasio: *Giuoco d'armi della nobilità di Traù in Dalmatia e di tutte le altre famiglie nobili che vierano e sono abbitanti nella medesima con altre civili cittadine della stessa con le figure de suoi respettivi scudi, et arme gentilizie. Raccolte e descritte da me Girolamo de Buffalis nell' anno 1776.* (Grbovnik plemstva Trogira u Dalmaciji i svih ostalih plemićkih obitelji koje su ondje bile i one koje u njemu žive kao i drugih građanskih koje su istom gradu s crtežima njihovih štitova i otmjenih grbova. Sakupio i opisao ja Jerolim de Buffalis godine 1776.). Nažalost original toga rukopisa nije sačuvan.

»Trogirski grbovnik« koristili su, opširnije pisali i prikazali ga **Francesco Madirazza** („Il Re d'Armi di Traù", 1900.) i **Ugo Inchiostri** („Di un codice araldico traguriense", 1927.) dok je **Carlu Georgu Friedrichu Heyeru von Rosenfeldu** bio temeljni izvor za trogirsko plemstvo u njegovu djelu – dalmatinskom grbovniku *Der Adel des Königreichs Dalmatien* (*J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*, XIV. 3, **Nürnberg**, 1873.). Tu je cijelo poglavlje (popis od 130 rodova) izrađeno temeljem Buffalisova pisanja („Die Nobilità von Traù, wie sie Girol. de Buffalis desgleichen Heyer von Rosenfeld in ihren Codices vom Jahre 1776 und 1865 aufführen", str. IV, XII), ali je kritički pristup izostao što je posljedično imalo iznošenje nepouzdanih, ali i netočnih podataka o plemstvu u Kraljevini Dalmaciji. M. Andreis je dokazao da od navedenih 130 čak 86 rodova ne pripada trogirskom plemstvu, a neki uopće nisu ni imali plemićki status (*Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji /1805./*, 2006., str. 3, 318-343).

Izbor grbova iz Buffalisova koloriranog trogirskog grbovnika: *Armi di Trav – Gioco de Armi* (1776.)
Selection of coats of arms from Buffalis's colored Trogir Armorial: Armi di Trav – Gioco de Armi *(1776)*

Prema Heyeru von Rosenfeldu *»Trogirski grbovnik«* je izvorno sadržavao 191 paginiranu stranicu te 138 koloriranih grbova, a nalazio se u Splitu te bio u vlasništvu austrijskog sudca i političara **Fridrika Paitonija** rođenog Trogiranina (*Federico de Paitoni di Traù*), a koji mu ga je ustupio prilikom njegova rada na dalmatinskom grbovniku. Poznata su još tri prijepisa ovoga djela, jedan je bio u obitelji **de Grazio** u Zadru, drugi u *Knjižnici Garagnin-Fanfogna* u Trogiru, a treći (skraćena verzija) u vlasništvu **M. Slade Šilovića** u Trogiru. Potonji je jedini danas dostupni rukopis Buffalisova *»Trogirskog grbovnika«*, sadrži 243 lista / 486 stranica ispisanih na tvrdom papiru, a donosi povijesne i geografske podatke o Kraljevini Dalmaciji i gradu Trogiru te grbove i opise 64 plemićka roda/obitelji. Na pergamentnim koricama toga prijepisa stoji naslov u zlatotisku kapitalom: ARMI DI TRAV, a na prvoj stranici GIOCO DE ARMI. Kodeks u kojem se navedeni prijepis nalazi tvrdo je ukoričen, dimenzija 19,5 x 14,5 cm, debljine 6 cm. Nakon predgovora dolazi abecedno kazalo obrađenih plemićkih obitelji (npr. **Andreis**, **Bachich**, **Caralipeo**, **Celio**, **Cipiko**, **Garagnin-Fanfogna**, **Kažotić**, **Lucić**, **Pellegrini**, **Polani**, **Statilio**, **Vallentin**, itd.), i to biografski, genealoški (iz korijenja) i heraldički. Međutim, treba posebno napomenuti da navedene obitelji, tj. rodovi nisu isključivo trogirski, već su podrijetlom ili plemstvom vezani uz druge dalmatinske gradove. Isto tako nije riječ o plemstvu jednoga povijesnog razdoblja već Buffalis iste predstavlja preko dostupnih mu podataka i analogija, ali i uz različita domišljanja.

U heraldičkom pogledu Buffalis grbove pažljivo crta i oblikuje sukladno svome vremenu, tj. u tzv. baroknom tipu, a što znači da je bio upoznat s tadašnjom heraldičkom praksom. Pojedini grbovi prethodno su tiskani, izrezani i onda nalijepljeni u grbovnik. Pretpostavlja se da je pojedine grbove izrezao s izvornih povelja ili knjiga.

in Zagreb), and in 1782 the history of the ***Dobrinović Vranjican*** *family* Origine storica delle nobili famiglie Dobrinovich ora dette Vragnican *(Historic Origin of the Noble Families Dobrinović now named Vranjican). The manuscript was owned by the* ***Vranyczány*** *family. He also made family trees of various noble families (****Cippico****,* ***Dominis****,* ***Jurjević – Jura****,* ***Nutrizio****, etc.).*

Buffalis made several copies. Thus in 1779 he copied the chronicle of the island of Brač – Chronica dell'Isola della Brazza *by* ***Vicko Prodić*** *(1628–1663), and in 1787 the history of the city of Trogir* – Storia della città di Traù *by* ***Pavao Andreis*** *(1610–1686).*

The most important of Buffalis' heraldic work is the manuscript of the »Trogir Armorial« *of 1776, bearing the original title:* Giuoco d'armi della nobilità di Traù in Dalmatia e di tutte le altre famiglie nobili che vierano e sono abbitanti nella medesima con altre civili cittadine della stessa con le figure de suoi respettivi scudi, et arme gentilizie. Raccolte e descritte da me Girolamo de Buffalis nell' anno 1776. *Unfortunately, the original manuscript was not preserved.*

The »Trogir Armorial« *was used and reported in much details by* ***Francesco Madirazza*** *(*Il Re d'Armi di Traù*, 1900) and* ***Ugo Inchiostri*** *(*Di un codice araldico traguriense*, 1927), while it was the basic source for Trogir nobility for* ***Carl Georg Friedrich Heyer von Rosenfeld****, for his work the Dalmatian Armorial* Der Adel des Königreichs Dalmatien *(*J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*, XIV. 3,* ***Nürnberg****, 1873). An entire chapter (listing 130 families) was prepared based on Buffalis' works (*Die Nobilità von Traù, wie sie Girol. de Buffalis desgleichen Heyer von Rosenfeld in ihren Codices vom Jahre 1776 und 1865 aufführen*, pp. IV, XII), but it lacks a critical approach, thus repeating much unreliable and incorrect information on nobility in the Kingdom of Dalmatia. M. Andreis proved that from those 130 families, at least 86 were not members of the Trogir nobility, while some had no nobility status at all (*Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji /1805./*, 2006, pp. 3, 318–343).*

According to Heyer von Rosenfeld, the »Trogir Armorial« *originally comprised 191 enumerated pages and 138 colored coats of arms; it was located in Split and owned by an Austrian judge and politician* ***Fridrik Paitoni*** *born in Trogir (*Federico de Paitoni di Traù*), who loaned it for Heyer von Rosenfeld's study for Dalmatian armorial. Three other copies of the manuscript are known, one at the* ***de Grazio*** *family in Zadar, the other in the* Garagnin-Fanfogna Library *in Trogir, and the third (abbreviated) owned by* ***M. Slade Šilović*** *in Trogir. The latter is today the only available copy, containing 243 sheets / 486 pages inscribed on hard paper, providing history and geographical data on the Kingdom of Dalmatia and the city of Trogir, followed by coats of arms and descriptions of 64 noble families. The parchment covers of the copy are printed in gold: ARMI DI TRAV, and on the first page GIOCO DE ARMI. The codex containing it was hardbound, 19.5 × 14.5 cm, 6 cm thick. After an introduction an alphabetical index of families is provided (eg.* ***Andreis****,* ***Bachich****,* ***Caralipeo****,* ***Celio****,* ***Cipiko****,* ***Garagnin-Fanfogna****,* ***Kažotić****,* ***Lucić****,* ***Pellegrini****,* ***Polani****,* ***Statilio****,* ***Vallentin****, etc.), presented biographically, genealogically (from roots), and heraldically. It should be noted that the families mentioned are not exclusively from Trogir, but they were linked by origin or nobility to other Dalmatian cities. Also, it is not compendium of nobility of a single historical period, because Buffalis presented them through available data and analogies, but with much imagination.*

In regard to heraldry, Buffalis drew coats of arms carefully and in the Baroque style of the period, showing he was well acquainted with the current heraldic practice. Some coats of arms were previously printed, cut out, and pasted in the armorial. It is supposed that he might have cut out some of the coats of arms from original charters or books.

In spite of the justifiable criticism of his work and endeavors,

Unatoč opravdanim kritikama rad i nastojanja te sačuvani rukopisi Jerolima Buffalisa predstavljaju – uz potrebiti oprez jer se radi o stručno neškolovanom povjesničaru/amateru – važan korpus za proučavanje heraldičke i genealoške baštine grada Trogira i njegovih ljudi, ali i Dalmacije u cjelini.

U recentno vrijeme trogirskom heraldičkom baštinom pa time i djelom J. Buffalisa najviše se bavi **Danka Radić**, i povijesno i muzeološki, a koja je na tu temu i doktorirala (*Trogirska heraldika od XIII. do XX. stoljeća u jadranskom kontekstu*, Sveučilište u Zadru, 2015.).

Jerolim Buffalis umro je 1790., ali do danas nažalost nije poznat točan datum (dan i mjesec) te mjesto njegove smrti.

O Buffalisovu životu i djelu vidi:

these Jerolim Buffalis manuscripts represent – with caution due to their authorship by a professionally uneducated historian/amateur – an important body of heraldry and genealogical heritage research information not only about the city of Trogir and its people, but for all of Dalmatia as well.

Recently most of research, both historiographical and museological, into the heraldic heritage of Trogir, including Buffalis' work, has been conducted by ***Danka Radić****, who wrote her doctoral thesis on that topic (*Trogir Heraldry from the 13th to the 20th century in the Adriatic Context*, University of Zadar, 2015).*

Jerolim Buffalis died in 1790, but unfortunately the exact date (day and month) and place of his death remains unknown.

On Buffalis' life and work, see

Jelena Kolumbić, „Bufalis, Jerolim (Girolamo Buffalis), pisac i bilježnik (Trogir, 3. IV 1725 – potkraj XVIII st.)“, *Hrvatski biografski leksikon* 2 (1989): s. v. (445-446); **Vicko Prodić**, »Kronika otoka Brača«, preveo i uredio **Josip Posedel**, u: *Legende i kronike*, ur. **Vedran Gligo** i **Hrvoje Morović**, Split: Čakavski sabor (Splitski književni krug. Svjedočanstva, knj. 2), 1977., 221-264; **Pavao Andreis**, *Povijest grada Trogira, I–II*, (prev. i ur. **Vladimir Rismondo**), Split: Čakavski sabor (Splitski književni krug: Pisci XVII i XVIII stoljeća, knj. 3), 1977. – 1978.; **Carl Georg Friedrich Heyer von Rosenfeld**, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe (J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch, XIV. 3), 1873. (Zagreb: Golden marketing, ²1995.); **Ugo Inchiostri**, „Di un codice inedito su Traù, *Scintille* /Zadar/ III/1888-1889 (1889) 21: 2-4; **Ugo Inchiostri**, „Documenti su la famiglia de Bufalis di Traù“, *Bullettino di archeologia e storia dalmata* XII (1889) 10: 155-158; XII (1889) 11: 168-171; **Francesco Madirazza**, „Il Re d'Armi di Traù“, *Smotra dalmatinska* XIII (1900) 71: 1-2; XIII (1900) 72: 1-2; XIII (1900) 74: 1-2; **Ugo Inchiostri**, „Di un codice araldico traguriense“, *Archivio storico per la Dalmazia* /Roma/ II (1927) 4/21/: 121-136; **Roko Slade Šilović,** „Carska obitelj Laskaris u Trogiru“, *Narodna starina* IX (1930) 22: 216-217: **Ante Delalle**, „Nekoliko novih podataka o obitelji Dalle Ale“, *Glasnik heraldike: grboslovlja, rodoslovlja, životopisa i pečatoslovlja* II (1938) 1-2: 14-15; **Viktor Antun Duišin** (uz suradnju: **Aleksandra Kulmera**, **Milana Praunspergera**, **Alfreda Makanca**, **Ivana Dominisa** i **Bartola Zmajića**), *Heraldički zbornik. Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini*, knjiga I, (A-H), Zagreb: Vlastita naklada, 1938., LXVII, 163, 288; **Andre Jutronić**, „Commentario e gieneoloia Jerolima de Buffalisa o dolskoj obitelji Gospodnetić-Dominis iz godine 1768.“, *Starine JAZU* 53 /Odjel za društvene nauke/ (1966): 135-174 + rodoslovlje; **Andre Jutronić**, *Bračke teme*, odabrala i uredila Nevenka Bezić-Božanić, Split: Književni krug (Splitski književni krug. Suvremenici, knj. 14), 2002.; **Maja Novak-Sambrailo**, „Političko-upravni položaj Nina u doba Mletačke Republike“, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 16-17 (1969): 185 (157-189); **Jelena Kolumbić**, „Grbovi trogirskih obitelji u obiteljskoj povijesti Jerolima Buffalisa“, *Mogućnosti* XXVII (1980) 10-11: 1141-1146; **Nada Klaić**, *Trogir u srednjem vijeku*, knj. II, sv. 1, *Javni život grada i njegovih ljudi*, Trogir: Muzej grada Trogira (Izdanja Muzeja grada Trogira, sv. 5 / Povijest grada Trogira), 1985. (podatci o plemićkim obiteljima); **Ivo Babić** – **Arsen Duplančić**, „Povijest trogirske obitelji Babić-Nutrizio“, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije* 11 (1990): 329-345; **Miroslav Granić**, „Dalmatinske obitelji u »Libro aureo dei veri titolati« mletačkog magistrata nad feudima“, *Radovi. Razdio povijesnih znanosti. Filozofski fakultet Zadar – Sveučilište u Splitu* XXX/1990-1991 (1992) 17: 176, 191, 196 (159-208); **Danica Božić-Bužančić**, „Trogirska obitelj Garanjin i nacrt za biografiju Ivana Luke mlađeg, agronoma fiziokratskog usmjerenja“, *Vartal – časopis Ogranka Matice hrvatske Trogir za kulturu, društvena i gospodarska pitanja* III (1994) 1/2: 5-37; **Mladen Andreis**, „Analiza Buffalisove genealogije na temelju povijesnih izvora“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 19 (2001): 1-22; **Mladen Andreis**, „Trogirski patricijat u srednjem vijeku“, *Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti* 2 (2002): 5-210; **Mladen Andreis**, „Birači rektora crkve Sv. Barbare u Trogiru. Građa za anagraf dalmatinskoga plemstva u 16. stoljeću“, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije* 18 /= U povodu 50. obljetnice Državnog arhiva u Splitu/ (2002[2003]): 161-237; **Mladen Andreis**, „Rod Slade u Trogiru“, *Vartal – časopis Ogranka Matice hrvatske Trogir za kulturu, društvena i gospodarska pitanja* XI (2002[2003]) 1/2 /= Tema broja: *Mirko Slade-Šilović (1916. – 1992.)*/: 15-26; **Mladen Andreis** – **Irena Benyovsky** – **Ana Plosnić**, „Socijalna topografija Trogira u 13. stoljeću“, *Povijesni prilozi* XXII (2003) 25: 37-92; **Mladen Andreis**, *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.)*, Trogir: Muzej grada Trogira, 2006.; **Mladen Andreis** – **Irena Benyovsky Latin** – **Ana Plosnić Škarić**, „Socijalna topografija Trogira u 14. st.“, *Povijesni prilozi* XXVI (2007) 33: 103-193; **Mladen Andreis**, „Metodološki pristup analizi dalmatinskoga gradskog plemstva: primjer analize trogirskoga plemstva od 13. stoljeća do kraja prve austrijske uprave (1805.)“, *Acta Histriae* 16 (2008) 1-2: 1-36; **Danka Radić**, *Grbovi i rodoslovlja grada Trogira (Muzej grada Trogira, Lapidarij Galerija „Cate Dujšin-Ribar“, 31. III. – 30. IV. 2004.). Katalog izložbe*, Trogir: Muzej grada Trogira, 2004.; **Danka Radić**, „Grbovi i rodoslovlja grada Trogira. Muzej grada Trogira – Lapidarij, Galerija "Cate Dujšin-Ribar", 31. III. – 30. IV. 2004.“, *Vartal – časopis Ogranka Matice hrvatske Trogir za kulturu, društvena i gospodarska pitanja* XIII (2004) 1/2: 109-113; **Nikša Mendeš**, „Prikaz izložbe "Grbovi i rodoslovlja grada Trogira": izložba autorice Danke Radić, Muzej grada Trogira, održana u Državnom arhivu u Rijeci, travanj 2007.“, *Informatica museologica* 38 (2007) 1-2: 150-152; **Danka Radić**, „Knjižnica obitelji Slade-Šilović“, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije* 21/2006-2007 ([2008]): 175-205; **Danka Radić**, „Grbovi splitskih obitelji u Armi di Trav – Gioco de Armi Jerolima Buffalisa i na trogirskim zdanjima“, *Kulturna baština* 34 (2007): 47-82; **Danka Radić**, „Trogirska heraldička baština s osobitim obzirom na pomorstvo i prekomorske veze/ Il patrimonio araldico di Traù con un particolare sguardo sulla navigazione e sui rapporti tra le due sponde dell'Adriatico“, *Adriatico / Jadran – Rivista di cultura tra le due sponde (2010) 1-2 /= Atti del V Congresso Internazionale della Cultura Adriatica (nuova serie)*, Pescara – Francavilla al Mare – Split 14-18 giugno 2010./: 283-305; **Danka Radić**, „Romantične restauracije i domišljanja. Kopije i falsifikati u trogirskoj heraldici“, *Anali Galerije Antuna Augustinčića* XXVIII-XXIX/2008-2009 (2010) 28-29 /= Simpozij „Original u skulpturi“, Klanjec, 4. – 6. lipnja 2008. *Zbornik radova*/: 141-173; **Danka Radić**, *Trogirska heraldika od XIII. do XX. stoljeća u jadranskom kontekstu*, doktorski rad, mentor: prof. dr. sc. **Ivo Babić**, komentor: prof. dr. sc. **Mithad Kozličić**, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2015.; **Miroslav Granić**, *Paški grbovnik*, Split: Književni krug (Biblioteka znanstvenih djela, knj. 117), 2002., 110; **Stjepan Antoljak**, *Hrvatska historiografija*, 2. dopunjeno izdanje, Zagreb: Matica hrvatska (Posebna izdanja), 2004., 145, 148; **Tomislav Galović** – **Emir O. Filipović**, „Prilog bibliografiji radova o heraldici (s posebnim osvrtom na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu)“, *Arhivski vjesnik* LI (2008): 163, 192, 195 (161-226); **Vicko Kapitanović**, *Povijesna vrela i pomoćne znanosti*, Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet – Odsjek za povijest (Udžbenici Sveučilišta u Splitu – *Manualia Universitatis studiorum Spalatensis*; Izdanja Filozofskog fakulteta Sveučilište u Splitu – *Editiones Facultatis Philosophicae Universitatis Spalatensis. 1. Manualia Facultatis Philosophicae Spalatensis*), 2012., 311; **Irena Benyovsky Latin**, *Srednjovjekovni Trogir. Prostor i društvo*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest (Biblioteka Hrvatska povjesnica, III. Monografije i studije, sv. 44), 2009. (podatci o plemićkim obiteljima); **Ivo Babić**, *Trogir. Grad i spomenici*, Split: Književni krug (Biblioteka Knjiga Mediterana, knj. 87) i Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 2016., 89, 165, 246; **Mate Božić**, *Heraldička istraživanja na području Hrvatske*, diplomski rad, mentor: prof. dr. sc. **Stjepan Ćosić**, Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet – Odsjek za povijest, 2016., 6, 53-55, 61, 77, 80, 82; **Miroslav Granić** – **Denis Martinović**, *Plemstvo Kraljevine Dalmacije 1814. – 1918.*, Zadar: Državni arhiv u Zadru i Književni krug Split (Biblioteka Knjiga Mediterana, sv. 100), 2018. (podatci o trogirskim plemićkim obiteljima).

Zastava bolesničkog i potpornog društva u Muzeju Sarajeva

Zbog kasne uspostave socijalne i zdravstvene skrbi (osiguranja – zakon iz 1909.) u **Bosni i Hercegovini** zaštitu su preuzimala pojedinačna društva ili strukovna, radnička ili tvornička udruženja formiranjem potpornih i bolesničkih blagajni, a bilo je i izvanrednih intervencija vlasti.[1] Pa i tada je uglavnom takav koncept solidarnosti bio stran domaćem stanovništvu, tako da je kasnija historiografija iz vremena obiju **Jugoslavija** inzistirala na stvaranju utiska da ovakva društva (koja prvo osnivaju stranci) nisu bila inkluzivna prema domaćim ljudima nego da su se odnosila samo na doseljenike iz drugih dijelova dvojne monarhije, te da su *umjesto humanosti ispoljavala pristranost, propagandističke tendencije, pomaganje samo domaćih katolika i propagiranje nemačkog jezika i kulture*.[2]

Muzej Sarajeva posjeduje zastavu *Kranken und Unterstützungs-Verein Sarajevo*. Podatci u muzejskim knjigama o ovom eksponatu su nedostupni ili ne postoje. Zastava društva je oslikana, rubova ukrašenih resama s odnosom stranica 1:1.

Na prednjoj strani je rubno naslikano lišće s grančicama vinove loze tako da tvore simetričan ornament unutar kojega je tekst (djelomice na stiliziranim vrpcama) u četiri reda: *Kranken und / Unterstützungs-Verein / SARAJEVO. / gegründet 1885*. U sredini su dvije ruke u rukovanju (simbol sloge, bratskog zajedništva i solidarnosti). Na zadnjoj strani unutar linijskog pravokutnika s četiri istovjetna simetrična floralna ornamenta u uglovima nalazi se vijenac od maslinovih grana u dnu povezanih vrpcom. U sredini je tadašnji grb **Grada Sarajeva** sa stiliziranim plaštem i tekstom u krugu iznad i ispod: *Wo Noth am höchsten / Ist Hülfe am nächsten*. (*Gdje je potreba najveća / pomoć je najbliža*.)

Društvo je utemeljeno 1885. godine i svoj naziv na njemačkome jeziku nije mijenjalo. Naziv društva na našem jeziku je prvobitno bio: *Društvo za potpomaganje bolesnika i sirotinje u Sarajevu*; a kasnije: *Bolesničko potporno društvo u Sarajevu*. Svrha i društvene aktivnosti opisane su kao: *Podrška članovima ili njihovoj rodbini u slučaju bolesti novčanim iznosima, kao i onima koji su u siromaštvu bez vlastite krivnje, bez da moraju biti članovi i bez obzira na konfesiju i narodnost; nadalje održavanje osnovne škole za mušku djecu članova uz smanjenu školarinu*.[3] Kasnije su ograničene na liječenje od strane liječnika društva, ali i proširene potporom za troškove pogreba: *Pružanje potpore članovima u slučaju bolesti novčanim iznosima, besplatnim liječenjem njih i članova njihovih obitelji od strane liječnika društva, davanjem doprinosa za troškove pogreba u slučaju smrti i pružanje potpore osobama koje ne pripadaju društvu kao članovi, ali su u stanju potrebe bez vlastite krivnje, bez obzira na konfesiju i narodnost.* Društvo od 1889.

The Flag of the Sick and Support Society in the Sarajevo Museum

*Before the establishment of social and health care insurance in **Bosnia and Herzegovina** in 1909, such protection was organized by individual associations or professional, labor, or factory societies through support and sick treasury chests (although there were occasions of extraordinary government actions).*[1] *Even then the concept of such solidarity was foreign to the local population – during both **Yugoslav** periods historians insisted there was a perception that such societies (first established by foreigners) excluded the local people, but treated only immigrants from other parts of the Dual Monarchy, and that* instead of humanity they expressed partiality, propagandist tendencies, helping only local Catholics and promoting German language and culture.[2]

*The **Sarajevo Museum** holds the flag of the* Kranken und Unterstützungs-Verein Sarajevo. *The data on this item in the museum records is unavailable or nonexistent. The flag is painted, with edges ornamented with fringe, in proportions of 1:1.*

The obverse is painted along the borders with leaves and branches of vine, forming a symmetrical ornament around the inscription (partially on stylized ribbons) in four rows: Kranken und / Unterstützungs-Verein / SARAJEVO. / gegründet 1885. *In the center are two shaking hands (as a symbol of concord, fraternal union, and solidarity). The reverse shows a wreath of olive branches tied in the base with a ribbon, inside a rectangle outline with four equal symmetrical floral ornaments in its corners. In the center is the coat of arms of the **City of Sarajevo** from the period, with a stylized mantle and the inscription curving above and below:* Wo Noth

godine vodi i četverorazrednu osnovnu školu za dječake s njemačkim jezikom podučavanja.[4] Zgrada društva nalazila se *uz most Čobanija na lijevoj obali Miljacke*; odnosno na Filipovića obali br. 5.

U upravi društva bili su uglednici iz poslovnog i javnog života sa ovim funkcijama: predsjednik; potpredsjednik; tajnik; blagajnik; odbor od 10 članova i još 5 zamjenskih; počasni predsjednik; 6 – 7 počasnih članova; dva financijska revizora. Kao predsjednik i počasni predsjednik društva 1904. i 1917. navodi se **Heinrich Reiter** direktor *Dioničke pivovare*, a kao društveni liječnik istih godina **Leopold Loeffler**. Zamjenski član odbora 1917. bio je budući nobelovac **Ivo Andrić** – jedini Južni Slaven u upravi društva.

Osnovna škola društva imala je četiri razredna učitelja i tri vjeroučitelja (katoličkog, evangeličkog i židovskog). U školskoj 1902/03. godini pohađalo ju je158 učenika.

Imovina društva se kretala oko 70 000 kruna, a broj članova društva 564 (1903.) odnosno 300 (1913.).[5]

am höchsten / Ist Hülfe am nächsten. *(*Where Need is the Highest / Help is the Closest.*)*

The society was established in 1885 and retained its original German name. The name was initially translated as: Društvo za potpomaganje bolesnika i sirotinje u Sarajevu *(Society for Support of Sick and Poor in Sarajevo); and afterwards:* Bolesničko potporno društvo u Sarajevu *(Sick Support Society in Sarajevo). Its purpose and social activities were described:* Support to the members and their relatives in case of sickness by financial amounts, as well as those in poverty without own blame, who need not be members and irrespective of their confession and ethnicity; furthermore maintenance of a primary school for male children of members with reduced scholarship.[3] *This was eventually limited to treatment by the society physicians and expanded to funeral expenses:* Support to members in case of illness with financial amounts; free treatment of them and their family members by the society physician, contributing to funeral expenses in case of death, and providing support to non-members, being in need without their own guilt, irrespective of confession and ethnicity. *The society maintains four-years primary school for boys with German language teaching since 1889. The Society had a building next to the Čobanija Bridge on the Miljacka left bank, i.e., at 5, Filipović Bank.*

The society leadership included renowned individuals from business and public life performing these functions: president, vice president, secretary, treasurer, 10 board members and 5 alternate members, honorary president; 6–7 honorary members; 2 financial reviewers. The president and honorary president from in 1904 and in 1917 was ***Heinrich Reiter****, the director of the* Stockholders' Brewery*, and the society physician in those years was* ***Leopold Loeffler****. Among the alternate board members in 1917 was the future Nobel laureate* ***Ivo Andrić*** *– the only Sothern Slav mentioned in the board.*

The society primary school had four class teachers and three religious teachers (Catholic, Evangelical, and Jewish); in the 1902–03 school year it had 158 pupils.

The society assets were around 70.000 Crowns, and membership totaled 564 in 1903 and 300 in 1913.[5]

1 Sarajevska je uprava 1885. godine uplaćivala paušal dr Jaku Sumbuloviću kako bi besplatno liječio one koje mu se obrate za pomoć, a ne mogu sami da plate liječenje. | *Thus the Sarajevo administration paid a monthly sum to Dr Jako Sumbulović, to treat free of charge those who turn to him for help, and are unable to pay the treatement.* – Todor Kruševac, *Sarajevo pod austorugarskom upravom 1878-1918*, Muzej Grada Sarajeva, Sarajevo, 1960: 157.

2 Đorđe Pejanović, *Kulturno-prosvetna humana i socijalna društva u Bosni i Hercegovini za vreme austrijske vladavine*, Bosanska pošta, Sarajevo, 1930: 53. Pejanović izrijekom navodi samo društvo o čijoj zastavi pišemo u ovome radu: | *Pejanović mentions explicitly by name only the society whose flag is the topic this paper:* Društvo za potpomaganje bolesnika i sirotinje u Sarajevu – Kranken- und Unterstützungsverin in Sarajevo.

3 „Kranken- und Unterstützungs-Verein in Sarajevo.“, *Bosnischer Bote*, Sarajevo, 1898: 119. https://kolekcije.nub.ba/items/show/394 (17.03.2020)

4 „Kranken- und Unterstützungs-Verein in Sarajevo – Društvo za potpomaganje bolesnika i sirotinje u Sarajevu.“, *Bosnischer Bote – Bosanski glasnik*, Sarajevo, 1904: 298. https://kolekcije.nub.ba/items/show/511 (17.03.2020); „Kranken- und Unterstützungs-Verein in Sarajevo – (Bolesničko potporno društvo u Sarajevu.)“, *Bosanski glasnik – Bosnischer Bote*, Sarajevo, 1917: 356. https://archive.org/details/bosanskiglasniko21unse (17.03.2020) Papić drži da je škola našega društva „Bolesničkog i potpornog fonda“ u Sarajevu bila privatna i kao takva među prvima odobrena od strane Zemaljske vlade. | *Papić considers the Sick and Support Society School a private one, and thus the first such approved by the Land Government.* – Mitar Papić, *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878–1918)*, Sarajevo, 1972: 49.

5 Pri pisanju rada značajnu mi je pomoć pružila kolegica Amra Čusto za što joj dugujem trajnu zahvalnost. | *My colleague Amra Čusto provided help in preparing this paper, for which I owe her eternal gratitude.*

Tomislav Todorović

Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama (6)

Sjeverno i središnje priobalje: rijetko označavani gradovi

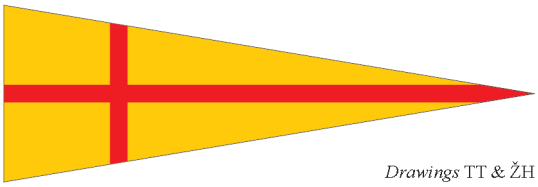
Među gradovima koji su označavani na portolanima, bilo je i takvih čija imena su vrlo često ispisivana, ali bez zastava. Razlog za ovo bi mogao biti taj što zastave iz *Knjige poznavanja* [1], glavnog izvora ilustratora, nisu bile prikazane uz njihova imena, ukoliko su ona tamo uopće navedena. Ipak, na rijetkim portolanima, i neki od tih gradova su bili označeni zastavama specifičnih nacrta.

Zastava Zadra

Prema *Knjizi poznavanja*, među najvažnijim gradovima u zemlji **Slavoniji** (*Esclavonia*) navodi se i **Zadar**, koji se izdvaja po tome što je njegovo ime na dva mjesta [2] navedeno na dva načina, najprije kao *Jara* (izvedeno od latinskog *Iadera*), a potom kao *Sarra* (od talijanskog *Zara*). Uslijed ove neobične greške, i na portolanima su varijacije njegovog imena izvođene ili od jednog ili od drugog oblika. Za razliku od imena grada, njegova zastava se pojavljuje vrlo rijetko – svega dva puta. Prvi put ju je prikazao **Pietro Vesconte** (portolan u *Vatikanskoj apostolskoj knjižnici*, 1320.) Na njegovoj mapi [3, 4] zastava je bijeli gonfanon na kojem je prikazan konjanik naoružan kopljem, sa zlatnom aureolom oko glave (sl. 1) – očigledno, **sv. Krševan**, zaštitnik Zadra, tako da ovo predstavlja grbovni barjak grada u jednoj od ranih varijanti (konjanik bez oklopa, štita i zastave na koplju). Poslije toga, samo je još 1512. **Vesconte Maggiolo** (*Bavarska državna knjižnica*, **München**) označio Zadar, zastavom potpuno različitog nacrta [5]: crveni križ na zlatnom polju trokutastog oblika (sl. 2). I zastava na koplju sv. Krševana, koja je obično prikazana na grbu Zadra, izgleda u osnovi tako, mada oblik i boja variraju [6], tako da je i ovaj nacrt izveden iz gradskog grba, iako daleko manje očigledno. S druge strane, ovo također podsjeća na zastavu **Šibenika** sa većine portolana – bijeli disk na kojem je crveni križ, na polju žute/zlatne boje – koja je u ovom periodu također ponekad greškom prikazivana kod Zadra (v. 2. dio, GiZ br. 22). Ipak, prikaz grada sa ovom zastavom je na Maggiolovom portolanu pozicioniran vrlo precizno pored imena Zadra, a to je ujedno i jedini portolan na kojem je ona uopće i prikazana. Uzimajući sve navedeno u obzir, ova zastava je najvjerojatnije i trebala označiti Zadar.

1. Zadar, Pietro Vesconte, 1320.

Drawings TT & ŽH

2. Zadar, Vesconte Maggiolo, 1512.

Zastava Splita

Slično Zadru, i **Split** je obično bio označavan na portolanima (varijacije imena izvođene su od talijanskog oblika *Spalato*), a zastava je prikazana samo dva puta. Prvi put je to učinio **Pietro Russo** [5, 7] na portolanu iz 1508. (*Pomorski muzej*, **Barcelona**), prikazavši gonfanon na kojem se danas ne mogu razaznati nikakvi detalji, pošto je polje, originalno najvjerojatnije srebrno, potamnjelo do gotovo crne. Poslije njega, Split je zastavom označio još samo **Giacomo Russo** 1550. godine [5]. Na njegovoj mapi (*Britanska knjižnica*, **London**) prikazana je crvena zastava, jednostavnog pravokutnog oblika, na kojoj se nalazi pojednostavljen, ali ipak prepoznatljiv prikaz orlovog krila zlatne boje (sl. 3) – očigledno, grbovni barjak knezova **Bribirskih**, samo sa promijenjenom bojom krila, što bi mogla biti i intervencija ilustratora koji je izvorni podatak o bojama (crno krilo na crvenom polju), kao izuzetak od heraldičkih pravila,

3. Split, Giacomo Russo, 1550.

Flags of Adriatic Coast on Portolan Charts (6)

The Northern and Central Coast: Rarely Marked Cities

Among the cities marked on the portolans, there were some whose names were very frequently inscribed without flags. The reason for this could be that the flags from the Book of Knowledge *[1], the illustrators' main source, were not depicted beside their names, if they were cited there at all. However on a few portolans some of those cities were also marked by flags with specific designs.*

Flag of Zadar

According to the Book of Knowledge*, Zadar is listed among the most important cities in the country of* ***Slavonia*** *(*Esclavonia*), standing out by having its name cited in two places [2] in two ways, first as* Jara *(derived from Latin* Iadera*) and then as* Sarra *(from Italian* Zara*). Because of this unusual error, the variations of its name were also derived in the portolans either from one form or from the other. Unlike the city name, its flag appears very rarely – only twice. It was first depicted by* ***Pietro Vesconte*** *(1320; portolan in the* Vatican Apostolic Library*); on his map [3, 4], the flag is a white gonfannon bearing a horseman armed with a spear, with golden aureole arond the head (fig. 1) – obviously,* ***St Chrysogonus****, patron of Zadar, so this represents the banner of city arms in one of early variants (horseman without the armor, shield, and flag on the spear). After that, only* ***Vesconte Maggiolo*** *(*Bavarian State Library*,* ***Munich****) marked Zadar in 1512, with a flag in a completely different design [5]: a red cross on a gold field in a triangular shape (fig. 2). The flag on spear of St Chrysogonus, which is usually depicted in the arms of Zadar, also looks basically like that, although the shape and colors vary [6], so this design is also derived from the city arms, although far less obviously. On the other hand, this also resembles the flag of* ***Šibenik*** *as depicted in most of the portolans – a white disk bearing a red cross, on a yellow/gold field – which was also sometimes erroneously depicted off Zadar in this period (see Part 2, GiZ nr. 22). Still, the depiction of city with this flag on Maggiolo's portolan is positioned very precisely next to the name of Zadar, and it is also the only portolan on which it is depicted at all. Considering all of the above, this flag was most likely meant to mark Zadar.*

Flag of Split

Much like Zadar, ***Split*** *was also usually marked on the portolans (name variations were derived from Italian form* Spalato*); the flag was depicted only twice. It was first done by* ***Pietro Russo*** *[5, 7] on the portolan from 1508 (*Naval Museum, ***Barcelona****), having depicted a gonfannon on which no details can be discerned nowadays, because the field, originally most likely silver, has darkened to almost black. After him, Split was marked with a flag only by* ***Giacomo Russo*** *in 1550 [5]. On his map (*British Library, ***London****), a red flag is displayed, in a simple rectangular shape, bearing a simplified, but still recognizable depiction of an eagle's wing in gold (fig. 3) – obviously, a banner of arms of the dukes of* ***Bribir****, only with the wing color changed, which might be an intervention by an illustrator who considered the original data*

smatrao greškom. Pojava ovog simbola na portolanima je veoma rijetka: pored ovog, on se javlja još samo na portolanu koji je **Judah ibn Zara** (*Jehuda Abenzara*) izradio 1505. (*Sveučilišna knjižnica Yale*), a i tamo su boje promijenjene, samo što je krilo ostalo crno, dok je polje srebrno (v. 2. dio). Oba portolana su izrađena u vrijeme kada su knezovi Bribirski već bili izumrli, tako da je nejasno kako se njihova zastava uopće pojavila tamo, iako je oba puta ispravno postavljena u područje koje je bilo pod njihovom vlašću. Sa druge strane, ovo govori u prilog pretpostavci o pogrešnim bojama zastave kao rezultatu ilustratorove hiperkorekcije – u vrijeme kada su knezovi Bribirski bili na vrhuncu moći, boje bi sigurno bile ispravno preslikane, ali portolani su izumljeni kasnije.

4. Trst/*Trieste*, Domingo Villarroel, 1589.

Zastava Trsta

Trst također spada u gradove čije ime je često ispisivano (kao kod Splita, varijacijom talijanskog oblika – *Trieste*). Zastavom je označen samo na jednom portolanu. To je učinio **Domingo Villarroel** 1589. (*Museo Correr*, **Venecija**) [8], naslikavši grad nad kojim je istaknuta kvadratna zastava sa dvije bijele grede na crvenom polju (sl. 4). Ove boje su mogle biti preuzete ili sa gradskog grba, upotrebe poznate od 13. stoljeća, ili sa grba i zastave **Austrije**, pod čiju vlast je grad dospio u 14. stoljeću, međutim ni nacrt, ni činjenica da je ovo njegova jedina pojava, ne dozvoljavaju da se išta preciznije utvrdi.

Zastava nad Rijekom

Još na najstarijim portolanima, na sjevernoj obali Jadrana je iscrtavano ušće rijeke **Rječine**, a pored njega ispisivano ime grada **Rijeke** (kao varijacija latinskog naziva *Flumen* ili talijanskog *Fiume*). Međutim, zastava je prvi put prikazana tek krajem 16. stoljeća: **Joan Oliva** je, na svom portolanu [9] iz 1594. (*Sveučilišna knjižnica Yale*), pored riječnog ušća naslikao grad nad kojim je istaknuta kvadratna zastava sa crnim dvoglavim orlom na zlatnom polju (danas potamnjelom do teško prepoznatljive smeđe). Ovo se ne može nazvati „zastavom Rijeke“, pošto predstavlja grbovni barjak **Habsburgovaca**, careva **Svetog Rimskog Carstva** i kraljeva **Ugarske** i **Hrvatske** – pojednostavljeni prikaz, pošto je štit na grudima orla suviše mali da bi mogao biti prikazan. Štoviše, sjeverozapadno od Rijeke je naslikan vitez u oklopu koji u jednoj ruci drži mač, a u drugoj štit sa istim nacrtom, a pored njega je natpis *Inperatore* (*sic!*), a zapadno od ovog prikaza cara je naslikan još jedan grad sa istom zastavom kao iznad Rijeke, koji bi mogao predstavljati **Beč**, mada je lociran znatno sjevernije, blizu obale **Baltičkog mora**. Ovaj posljednji prikaz znamenja Habsburga je najbolje očuvan od sva tri (sl. 5). Na mapi [5, 10] koju je **Giovanni Battista Cavallini** izradio 1639. (*Francuska nacionalna knjižnica*, **Pariz**), ponovo je prikazan grad Rijeka sa habsburškom zastavom, također kvadratnog oblika, sa poljem žute boje; to je ujedno i njen posljednji poznati prikaz na portolanima.

5. Zastava Habsburgovaca, Rijeka. *Flag of the Habsburgs, Fiume.* Joan Oliva, 1594.

Ne može se isključiti postojanje još jednog prikaza – zastava koju je **Sebastiano Condina** [5] prikazao 1615. (*Biblioteca Marciana*, Venecija), a danas je potamnela do neraspoznatljivosti i ne mogu se utvrditi nikakvi detalji; ona je ranije bila pripisana **Senju** (v. 1. dio, GiZ br. 21), ali lokacija grada se u trenutno raspoloživim izvorima ne može dovoljno precizno utvrditi, tako da su za sada moguća oba tumačenja.

Zastava Ankone

Među brojnim mjestima na zapadnoj obali Jadrana čija se imena mogu naći na portolanima, **Ankona** se izdvaja kao jedno od onih kojima su kartografi pridavali poseban značaj, ispisujući njihova imena crvenom bojom umjesto uobičajenom crnom (po pravilu, originalni talijanski oblik imena grada je navođen bez

6. Ancona, Grazioso Benincasa, 1473.

about the colors (black wing on red field), as an exception to the rules of heraldry, to be an error. This symbol's appearance on the portolans is very rare: beside this one, it appears only on the portolan made by ***Judah ibn Zara*** *(*Jehuda Abenzara*) in 1505 (*Yale University Library*), the colors having been changed there, too: only the wing remained black, while the field is silver (see Part 2). Both portolans were made at the time when the dukes of Bribir were already extinct, so it is unclear how their flag appeared there at all, although it was both times placed correctly in the area which had been under their rule. On the other hand, this speaks in favor of the assumption on erroneous flag colors as the result of hyper-correction by the illustrator – at the time when the dukes of Bribir were at the peak of their power, the colors would have certainly been copied correctly, but the portolans were invented later.*

Flag of Trieste

Trieste also belongs among the cities whose name was frequently inscribed (like Split, as a variation of Italian form – Trieste*). It is marked with the flag on only one portolan. It was done by* ***Domingo Villarroel*** *in 1589 (*Museo Correr, ***Venice****) [8], having depicted the city over which a square flag is hoisted with two white bars on red field (fig. 4). These colors could have been borrowed either from the city arms, its use known since the 13th century, or from the arms and flag of* ***Austria****, under whose rule it came in the 14th century. However, neither the design nor the fact that this is its only appearance allows anything be determined more precisely.*

Flag over Rijeka

On the earliest portolans, the mouth of the river ***Rječina*** *was drawn on the northern Adriatic coast, and the name of the city of* ***Rijeka*** *inscribed next to it (as a variation of Latin name* Flumen *or Italian* Fiume*). However, the flag was first depicted only by the end of the 16th century:* ***Joan Oliva****, on his portolan [9] from 1594 (*Yale University Library*), depicted a city next to the river mouth over which a square flag is hoisted with a black double-headed eagle on a golden field (now darkened to hardly recognizable brown). This cannot be called a "flag of Rijeka", because it represents the banner of arms of the* ***Habsburgs****, the* ***Holy Roman Emperors*** *and kings of* ***Hungary*** *and* ***Croatia*** *– a simplified depiction, the shield on eagle's breast being too small to be depicted. Moreover, to the northwest of Rijeka, an armored knight is depicted who holds the sword in one hand, and a shield bearing the same design in the other, next to whom is the inscription* Inperatore *(*sic!*), and to the west of this depiction of the emperor, another city is depicted with the same flag as over Rijeka, which might represent* ***Vienna****, although it is located too far to the north, close to the* ***Baltic Sea*** *coast; this last depiction of the Habsburg symbol is the best preserved of all three (fig. 5). On the map [5, 10] made by* ***Giovanni Battista Cavallini*** *in 1639 (*National Library of France, ***Paris****), the city of Rijeka is depicted again with the Habsburg flag, also square shaped, with the yellow field; this is also its last known depiction on the portolans.*

The existence of another depiction cannot be excluded – the flag depicted by ***Sebastiano Condina*** *[5] in 1615 (*Biblioteca Marciana, *Venice), now darkened to indiscernibility – no details can be determined; it had been previously attributed to* ***Senj*** *(see Part 1, GiZ nr. 21), but the city location cannot be determined precisely enough in currently available sources, so both interpretations are possible for now.*

Flag of Ancona

Among the many places on the western Adriatic coast whose names can be found on the portolans, ***Ancona*** *stands out as one of those to*

izmjena). Ta činjenica im ipak nije bila dovoljna da pored imena grada dodaju i zastavu. Izuzetak je bio **Grazioso Benincasa**, inače građanin Ankone [11], koji je svoj grad označio zastavom na mapi [7, 12] koju je izradio 1473. (*Sveučilišna knjižnica*, **Bologna**). Prikazana zastava (sl. 6) je crvene boje, sa zlatnom figurom čiji detalji se u raspoloživim izvorima ne mogu razaznati, ali liči na četveronožnu životinju, što bi moglo navesti na ideju da je to zapravo zastava Venecije. Međutim, Ankona nikad nije bila pod mletačkom vlašću – dapače, često je ratovala sa Venecijom – tako da Benincasa nije imao razloga da označi svoj grad tom zastavom. Osim toga, na istoj mapi je Veneciju označio zastavom na kojoj je lav **sv. Marka** prikazan srebrnom bojom (v. 5. dio, GiZ br. 26) – iako su obje zastave temeljno istog oblika, sa završetkom u obliku vrlo dugog lastavičjeg repa, i obje imaju crveno polje, jasno se razlikuju po boji figure. Još jedna zastava ovakvog oblika je prikazana iznad **Rima**, sa još teže prepoznatljivim zlatnim detaljima na crvenom polju, a pored nje je i papinska zastava sa srebrnim (danas gotovo pocrnjelim) ključevima na crvenom polju. Ni ove zastave sigurno nemaju veze sa Ankonom, jer je ona u to vrijeme bila praktično nezavisna od **Papinske Države**. Ključ za tumačenje Benincasine ilustracije je grb Ankone, koji i danas prikazuje zlatnog konjanika na crvenom polju [13, 14] – dakle, zastava je u stvari grbovni barjak Ankone, možda u pojednostavljenom obliku, budući da glava štita sa simbolima anžuvinske dinastije (na plavom polju tri zlatna ljiljana između krakova crvenog turnirskog ovratnika) sigurno nije mogla biti prikazana da tako maloj površini, a možda i ne, ukoliko je augmentacija grba dodijeljena poslije izrade ove mape. Svi ovi detalji nacrta ostaju predmet budućih istraživanja, isto kao i sama upotreba ove zastave, imajući u vidu da drugi poznati izvori prikazuju crvenu zastavu sa zlatnim križem, koju Ankona i danas koristi [15].

Zastava Omiša

Od svih gradova koji su do sada razmatrani, **Omiš** se razlikuje po tome što je njegovo ime, kada je navođeno (obično kao varijacija talijanskog oblika *Almissa*), ispisivano crnom bojom. S obzirom na manji značaj koji su mu kartografi pridavali, ne iznenađuje što je samo na jednom portolanu bio označen zastavom: to je karta nepoznatog autora nastala u periodu 1550. – 1560. (*Museo Correr*, Venecija), koja prikazuje veći dio **Italije** i istočnu obalu Jadrana [7, 16]. Zastava je kvadratnog oblika, sa četiri uspravne pruge, naizmjenično zlatne i crvene (sl. 7). Nije jasno što ovo predstavlja: svakako nije izvedeno iz grba Omiša, koji prikazuje zlatni križ i buzdovan na plavom polju [17], dok je nacrt identičan ovome prikazan u 2. i 3. četvrti grba prikazanog u južnoj Italiji, gdje predstavlja **Aragon**, kao dio simbola španjolske vlasti nad tim područjem, ali to se ne može odnositi na Omiš. Ovo su također uobičajene boje zastave Venecije, ali ona je ovdje prikazana sa zlatnim lavom na bijelom polju. Grb mletačke provincije **Dalmacije**, prikazan u sastavu velikog grba Venecije [18, 19], prikazuje tri zlatne lavlje glave na crvenom polju, stoga nije nemoguće da zastava, iako precizno locirana pored Omiša, zapravo predstavlja cijelu provinciju, pošto je postavljena u središnjem dijelu Dalmacije. U svakom slučaju, ovo pitanje ostaje otvoreno za buduća istraživanja.

7. Omiš, Anonym, 1550-60.

which the cartographers attached special importance, inscribing their names in red instead of the usual black (as a rule, the original Italian form of the city name was cited without changes). That fact was still not enough to merit a flag next to the city name. ***Grazioso Benincasa****, also a citizen of Ancona [11], was the exception, having marked his city with a flag on the map [7, 12] he made in 1473 (*Bologna University Library*). The flag depicted (fig. 6) is red, with a gold charge whose details cannot be discerned in available sources, but resembles a four-legged animal, which might lead to the idea that it is actually the flag of Venice. However, Ancona was never under Venetian rule – moreover, it frequently waged wars against Venice – so Benincasa had no reason to mark his city with that flag. Moreover, on the same map he marked Venice with a flag with the lion of* ***St. Mark*** *depicted in silver (see part 5, GiZ nr. 26) – although both flags have basically the same shape, with a very long swallow-tailed ending, and both have the red field, they clearly differ in the charge color. Another flag with this shape is depicted over* ***Rome****, with even less discernible gold details on red field, and the papal flag with silver (now nearly blackened) keys on red field is next to it; these flags are certainly not related to Ancona either, for at that time it was virtually independent from the* ***Papal States****. The key to interpreting Benincasa's illustration is the coat of arms of Ancona, which still bears a golden horseman on red field [13, 14] – consequently, the flag is in fact the banner of arms of Ancona, perhaps in simplified form, as the arms' chief with the symbols of Angevin dynasty (azure three fleurs-de-lys in fess Or and a label with four points gules) certainly could not have been depicted on such a small area, and perhaps not, if the augmentation of arms was granted after the making of this map; all these details of the design remain the topic of future research, as well as this flag's use itself, bearing in mind that other known sources depict the red flag with gold cross, which Ancona still uses [15].*

Flag of Omiš

From all the cities discussed so far, ***Omiš*** *differs as its name, when cited (usually as a variation of Italian form* Almissa*), was inscribed in black rather than red. Considering the lesser importance attached to it by the cartographers, it is not surprising that it was marked with a flag on one only portolan: the chart of an unknown author created in 1550–1560 (*Museo Correr*, Venice), which shows large part of* ***Italy*** *and eastern Adriatic coast [7, 16]. The flag is square, with four vertical bars alternating gold and red (fig. 7). It is not clear what this represents: it is certainly not derived from the arms of Omiš, a golden cross and mace on a blue field [17], and an identical design appears in the 2nd and 3rd quarters of the arms depicted in southern Italy, where it represents* ***Aragon****, as a part of the symbol of Spanish rule over that area, but it cannot relate to Omiš. These are also the usual colors of the flag of Venice, but it is depicted here with a gold lion on white field. The arms of the Venetian province of* ***Dalmatia****, shown within the greater arms of Venice [18, 19], bear three golden lion heads on red field, so it is not impossible that the flag, although located precisely next to Omiš, actually represents the entire province, being placed in central part of Dalmatia. Anyway, this question remains open for future research.*

[1] *Book of the Knowledge of all the Kingdoms, Lands, and Lordships that are in the World, and the Arms and Devices of each Land and Lordship, or of the Kings and Lords who possess them*. London: Hakluyt Society, 1912
[2] *Viajes medievales, Tomo I*, Madrid: Fundación José Antonio de Castro, 2005, pp. 347-404.
[3] *Manuscript Vat.lat.2972*, DigiVatLib service website, Vatican Library, https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.2972 (page 109v)
[4] *Manuscript Pal. lat. 1362 A*, Heidelberg University Library, https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bav_pal_lat_1362a/0012/image
[5] *Portulanos blog - Siglos XIV y XV*, http://butronmaker.blogspot.com/2008/02/siglos-xiv-y-xv.html
[8] Donald Wigal: *Historic Maritime Maps (Used for Historic Exploration) 1290-1699,* Parkstone Press, New York, 2000.
[6] Željko Heimer: *Flag and Arms of Zadar*, Flags and Arms of Modern Era (FAME) Web site, http://zeljko-heimer-fame.from.hr/descr/hr-za1.html#hr-za-za
[7] *Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya*, http://www.histocat.cat/index.html?msgOrigen=7&msgValor=10&Familia=FA008&Subfamilia=SF061
[8] *Map of Domingo Villarroel from 1589*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp03000
[9] Yale University Library, https://brbl-dl.library.yale.edu/vufind/Search/Results?lookfor=portolan&type=AllFields&submit=Find&limit=16&sort=relevance
[10] *Map of Giovanni Battista Cavallini*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Giovanni_Battista_Cavallini
[11] *Grazioso Benincasa*, Wikipedia (in Italian), https://it.wikipedia.org/wiki/Grazioso_Benincasa
[12] *Map of Grazioso Benincasa from 1473*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp04000
[13] Municipality of Ancona Web site, https://www.comune.ancona.gov.it/ankonline/
[14] *Municipality of Ancona*, Heraldry of the world Web site, https://heraldry-wiki.com/heraldrywiki/index.php?title=Ancona
[15] *Municipality of Ancona*, Flags of the World website, https://www.crwflags.com/fotw/flags/it-ancon.html
[16] *Anonymous map of Adriatic Sea, c.1550/1560*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp02300
[17] Željko Heimer: *Flag and Arms of Omiš*, Flags and Arms of Modern Era (FAME) Web site, http://zeljko-heimer-fame.from.hr/descr/hr-st1.html#hr-st-om
[18] *Arms of Venice*, Heraldica Web site, https://www.heraldica.org/topics/national/italy2.htm#venice
[19] *Venice*, Heraldry of the world Web site, https://www.heraldry-wiki.com/heraldrywiki/index.php?title=Venezia

Errata 1. do 5. dijela

Prilikom pisanja ove serije članaka, do sada su analizirani podaci o više od 50 portolanskih karata, koji potiču iz daleko većeg broja različitih, ponekad i međusobno nesuglasnih izvora. Usprkos detaljnoj provjeri svih korištenih podataka, pojava grešaka nije se mogla u potpunosti izbjeći. Greške koje su promakle prilikom pripreme prva četiri nastavka izbile su na površinu tokom rada na članku o zastavi Venecije (5. dio, GiZ br. 26) koja je, kao najčešće prikazivana zastava jadranskog priobalja na portolanskim kartama, zahtijevala najobuhvatniju analizu do sada prikupljenih podataka. Sve tada otkrivene greške su bile ispravljene u tom tekstu, ali moramo ukazati i na njihove pojave u prethodnim nastavcima:

1. Dubrovnik, Pere Rosell, 15. st./*15th c.*

Još u 1. dijelu (GiZ br. 21), kao autor portolana iz 1563. na kojem je prikazana zastava Senja, naveden je Jaume Oliva; isto je učinjeno u 3. delu (GiZ br. 23), gde je opisana zastava Dubrovnika (Neretve) sa istog portolana. Međutim, izvor koji doslijedno navodi ime autora [1] greškom nije citiran na odgovarajućem mjestu, dok je na Web lokaciji vlasnika karte, Sveučilišne knjižnice Yale [2], ovo ime u međuvremenu promijenjeno u Joan Oliva, što je i ime autora nekoliko drugih portolana iz iste kolekcije. Da bi sve bilo još zamršenije, datiranje portolana je ostalo isto, iako se tvrdi da je autor bio aktivan tek u kasnijem periodu, koji odgovara datiranju njegovih ostalih radova [2]. Pošto stil ilustracija sa svih tih portolana ukazuje na to da, bez obzira na datiranje, oni jesu djelo istog autora, odlučeno je da se, počevši od 5. dijela, Joan Oliva navodi i kao autor portolana iz 1563.

Kod ostalih portolana čiji autor – što nikad nije bilo sporno – je Joan Oliva, takođe je primijećena greška: detaljnija analiza skeniranih slika njegovih portolana, uzimajući u obzir sve ilustracije, a ne samo one bitne za jedan od članaka, pokazuje da je jedan od dva portolana datirana u 1590. zapravo identičan onom iz (navodno) 1555. Vjerojatno nijedan od ta dva datuma nije točan, budući da natpis na vrhu pergamenta sadrži loše sačuvan datum koji najviše liči na 1588, što bi odgovaralo i periodu aktivnosti ovog kartografa, kako ga navode vlasnici kolekcije [2]. Štoviše, *online* pretraga kolekcije je u vrijeme pisanja 5. dijela (ožujak 2019.) davala uočljivo manji broj rezultata u odnosu na pretragu za vrijeme početnog prikupljanja podataka za cijelu seriju (veljača–ožujak 2017.), što je prošlo neprimijećeno sve vrijeme zato što su ovi konkretni podaci upotrijebljeni tek u 4. dijelu (GiZ br. 24). Ispravka greške u mehanizmu *online* pretrage je stoga morala uticati na 5. dio: umjesto dva „gotovo identična“ (v. deo 4) portolana iz 1555. i 1590, opisan je jedan jedinstveni, datiran „oko 1588.“ Ovo nema utjecaja na opis jedinstvenog portolana, uključujući opis prikazane zastave, bez obzira na njegovo dvostruko spominjanje u 4. dijelu.

2. Venecija/*Venice*. Anonym, 1550-60.

Opisano udvajanje rezultata *online* pretrage je dovelo i do greške u vezi s nepotpisanim i nedatiranim portolanom iz sredine 15. stoljeća za čijeg autora se smatra Pere Rosell [2, 3], čiji nepostojeći „duplikat“ je bio datiran u 1425. Pogrešan datum je bio naveden kod Rosellovih prikaza zastava Senja (sl. 7, 1. dio), Šibenika (sl. 7, 2. dio, GiZ br. 22) i Dubrovnika (sl. 7, 3. dio), pri čemu je ova posljednja još i pogrešno opisana kao najstariji prikaz zastave Neretve kao simbola Dubrovnika. U svjetlu ovog saznanja, sada je jasno da je najstariji trenutno poznati takav prikaz onaj sa nepotpisane mape iz 1440. čijim autorom se smatra Gabriel Vallseca (v. 3. dio). Greška u datiranju portolana ni ovdje nema utjecaja na opise prikazanih zastava. To što ni ovdje nije ranije primijećeno da je skenirana slika portolana identična u oba slučaja, isključivo je propust autora ovih tekstova.

Na sličan način je promaklo da na portolanu iz Francuske nacionalne knjižnice koji je izradio Pere Rosell (datum nepoznat) [3, 4], iako plavo-bijela raščetvorena zastava nije postavljena ni kod Dubrovnika, ni kod ušća Neretve, već kod Ulcinja, Dubrovnik ipak jeste označen zastavom (sl. 1). Jednobojna crvena zastava sa nizom lučnih udubljenja duž slobodnog ruba (“engrailed”) praktično dodiruje tornjeve grada koji se, prema svom položaju na mapi, nalazi u južnoj Mađarskoj ili u Slavoniji; međutim, njen jarbol je u stvari “poboden” pored imena Dubrovnika, što dugo nije primijećeno zahvaljujući Rosellovoj sklonosti da crta zastave sa pretjerano dugačkim jarbolima. Ovo je najranija pojava crvene boje na zastavama Dubrovnika sa portolanskih karata – prethodi pojavi crveno-bijelih raščetvorenih zastava (v. 4. dio) za više od pola stoljeća.

Na kraju, prilikom pripreme 6. dijela, utvrđena je i jedna greška u 5. dijelu: zastava Venecije sa portolana nepoznatog autora iz perioda 1550-1560 (Museo Correr, Venecija) [5, 6], potpuno je izostavljena iz članka.

Errata for Parts 1 through 5

During the writing of this series of articles, information on more than 50 portolan charts was analyzed, which originates from a far greater number of various and sometimes contradictory sources. Despite detailed checking of all data used, errors could not have been completely avoided. The errors which escaped during preparation of first four installments had surfaced during work on the article about the flag of Venice (Part 5, GiZ nr. 26) which, as the most frequently depicted flag of Adriatic coast on the portolan charts, required the most comprehensive analysis of the data collected so far. All the errors discovered then were corrected in that text, but we must correct those in previous installments:

Early in Part 1 (GiZ nr. 21), Jaume Oliva was incorrectly named as the author of portolan from 1563, on which the flag of Senj was shown; the same was done in Part 3 (GiZ nr. 23), where the flag of Dubrovnik (Neretva) from the same portolan was described. However, the source which consistently quotes the author's name [1] was not cited at the corresponding place, while on the website of the map's owner, Yale University Library [2], the name was changed in the meantime to Joan Oliva, which is also the name of the author of several other portolans from the same collection; to make it all more complicated, the dating of the portolan remained the same, although the author is claimed to have only been active in a later period, which corresponds the dating of his other works [2]. As the style of illustrations from all of those portolans indicates that, regardless the dating, they are the work of the same author, it was decided, beginning with Part 5, to cite Joan Oliva as the author of the portolan from 1563 as well.

With other portolans whose author – which was never disputed – is Joan Oliva, an error was noticed as well: a more detailed analysis of scanned images of his portolans, taking into consideration all illustrations, not only those relevant for one of the articles, shows that one of two portolans dated 1590 is in fact identical with that from (allegedly) 1555. Probably, neither date is correct, as the inscription at the top of the parchment includes a badly preserved date which most resembles 1588, which would correspond this cartographer's period of activity, as cited by the owners of collection [2]. Moreover, an online search of the collection at the time of writing of Part 5 (March 2019) gave a visibly smaller number of results compared with the search made during initial data collection for the whole series (February–March 2017), which went unnoticed at the time because these particular data were not used until Part 4 (GiZ nr. 24). A bug fix of the online search engine thus must have impacted Part 5: instead of two "nearly identical" (see Part 4) portolans from 1555 and 1590, a single one was described, dated "c. 1588". This has no impact on the description of the single portolan, including the description of the depicted flag, regardless of its duplicated mention in Part 4.

This duplication in online search results also produced an error about the anonymous and undated portolan from mid-15th century whose author is considered to be Pere Rosell [2, 3], the non-existent "duplicate" of which was dated to 1425. An incorrect date was thus cited for Rosell's depictions of the flags of Senj (fig. 7, Part 1), Šibenik (fig. 7, Part 2, GiZ nr. 22), and Dubrovnik (fig. 7, Part 3), the last of these also having been incorrectly described as the oldest depiction of the flag of Neretva as the symbol of Dubrovnik. In light of this information, it is clear now that the oldest currently known such depiction is the one from the anonymous 1440 map whose author is considered to be Gabriel Vallseca (see Part 3). The error in portolan dating had no impact on the descriptions of flags depicted. Missing that the scanned images of portolans were identical in both cases is solely the omission by the author.

Similarly, the author missed that on the portolan from the National Library of France, created by Pere Rosell (unknown date) [3, 4], although blue-white quartered flag is positioned neither at Dubrovnik nor at the mouth of Neretva, but at Ulcinj, Dubrovnik is still marked with a flag (fig. 1). A plain red flag with concave arcs along the fly edge ("engrailed") virtually touches the towers of a city which, according to its position on the map, is either in southern Hungary or in Slavonia; however, its staff is actually "planted" next to the name of Dubrovnik, which went unnoticed thanks to Rosell's tendency to draw flags with overly long staffs. This is the earliest appearance of red color on flags of Dubrovnik from portolan

Nikša Kuščić

Plemstvo i grb Josipa Vancaša

hrvatskog plemića koji je podigao spomenik psu Plutu u središtu Zagreba

Nobility and Arms of Josip Vancaš

The Croatian Nobleman who Erected a Monument to His Dog Pluto in the Center of Zagreb

Jedna od zagrebačkih znamenitosti je i spomenik psu **Plutu**, izveden u visokom reljefu, podignut 1899. godine u dvorištu palače nekadašnje *Prve hrvatske štedionice* u *Ilici* danas poznate kao *Oktogon*.[1]

Priča o psu Plutu dobro je poznata. Ukratko, *Prva hrvatska štedionica* je 1897. godine kupila zemljište za gradnju velebne palače za svoje potrebe. Projektiranje je povjereno **Josipu pl. Vancašu** te je godinu kasnije počela njena izgradnja. Na toj je lokaciji nekad tekao potok iz kojeg su Zagrepčani vadili ilovaču za izradu posuđa. Vancaš je dao ograditi to mjesto bogato tim, ali i drugim građevinskim materijalima s obzirom da su počeli radovi na izgradnji palače. Jednoga dana, radnike je posjetio neočekivani gost – mršavi, izgladnjeli i preplašeni pas. Radnici su mu davali dio svog „gableca" da ga nahrane i vode da ne bude žedan. Kad se nahranio i utažio žeđ, povukao se, ali je ostao u blizini.

Photo: NK.

S vremenom se pas udomaćio te je provodio dane na gradilištu tjerajući kradljivce i skitnice s gradilišta koje je postalo njegov novi dom. S obzirom da svaki ljubimac treba imati neko ime, Vancaš ga je odlučio prozvati Pluto. Pred sam kraj gradnje štedionice, vjerojatno u sukobu s kradljivcima, Pluto je smrtno stradao. Radnicima i Vancašu je bilo žao što njihov ljubimac više nije s njima. Kako bi mu odali poštovanje, odlučili su napraviti spomen-ploču s reljefom njihovog ljubimca, ali daleko od očiju prolaznika, u dvorištu banke gdje ga nije bilo lako vidjeti.[2]

Vjerni pas Pluto „izašao" je 2013. godine na vidljivo mjesto, kada je preseljen i postavljen na južni zid palače u *Bogovićevu* ulicu, gdje ga mogu vidjeti svi prolaznici, a podno reljefa postavljena je ploča s natpisom. Pluto je postao atrakcija ne samo za građane Zagreba već i njegove brojne posjetitelje.[3]

Tko je bio Josip Vancaš, hrvatski plemić koji je vjernom prijatelju Plutu odao poštovanje tako da mu je dao napraviti spomen ploču? Zna se da je rođen 22. ožujka 1859. u **Šopronu** u **Mađarskoj**,[4] gdje mu je otac **Antun** bio poštanski povjerenik, on je bio stjecatelj plemstva 1880. godine. Godine 1864. Antun je imenovan poštanskim ravnateljem u

→ 13

*A monument to a dog named **Pluto** is among the famous landmarks of Zagreb – a high relief plaque erected in 1899 in the courtyard of the palace of former* First Croatian Savings Bank *on* Ilica *Street, today known colloquially as the* Octagon.[1]

The story of Pluto the dog is well known. Briefly, the First Croatian Savings Bank *acquired the lot to build its new monumental palace. The design was entrusted to the architect **Josip Vancaš** and construction began the next year. This was once the location of a small stream from which Zagreb citizens collected loam for pottery. Vancaš fenced in the lot – rich with the clay and other building material – in order to start the construction. Soon, the workers there noticed an unexpected visitor – a skinny, famished, and frightened dog. The workers would give it parts of their lunches and some water. Fed and quenched, it retreated, but stayed around.*

Eventually, the dog grew tame and was spending its days at the construction site, driving away thieves and drifters. As it needed a name, Vancaš decided to call him Pluto. At the very end of the palace construction, Pluto was killed, probably in an altercation with some thieves. Mourning their pet, the workers and Vancaš decided to erect a memorial plaque, but it was placed in the bank's inner courtyard, far from passersby, seen by hardly anyone.[2]

In 2013 the faithful dog Pluto "got out" to a more visible spot, when the plaque was relocated to the southern wall of the palace along Bogovićeva *street (a pedestrian street beloved by inhabitants and tourists) and an inscription plate was added beneath to recount the story. Pluto thus became a landmark not only for residents but also for visitors from all over the world.*[3]

*Who was Josip Vancaš, a Croatian nobleman who paid his respects to his faithful canine friend Pluto by erecting the memorial? He was born on 22 March 1859 in **Sopron**, **Hungary**,*[4] *where his father, **Antun**, was postal commissioner and acquired nobility in 1880. In 1864 Antun was named postal director in Zagreb, so Josip graduated from primary school and gymnasium there. He continued his education in **Vienna** at the*

→ 13

→ 11 Errata 1. do 5. dijela

Vrlo neupadljiva u usporedbi npr. sa zastavom Omiša na istoj mapi (v. 6. dio, naprijed), ona se ipak izdvaja od drugih prikaza zastava Venecije po mnogim karakteristikama (sl. 2 i 3): bijelo polje, tipično za raniji period (v. 5. dio), ali u kombinaciji sa zlatnim lavom sv. Marka koji, za razliku od svih drugih opisanih zastava, drži mač umjesto knjige ili svitka, a tlo na kojem stoji je naznačeno sa nekoliko nepravilnih crnih poteza (danas izblijedjelih do svijetlosive). Iako je ispravno „pobodena", njen jarbol je tako dugačak da se ona zapravo nalazi blizu Trsta i Istre, a uz to i u blizini margine mape, što je sve dovelo do toga da je autor previdi tokom pripreme 5. dijela, zbog čega se ispričava čitaocima.

3. Venecija/*Venice*. Anonym, 1550-60.

→ 11 *Errata for Parts 1 though 5*

charts – preceding the appearance of red-white quartered flags (see Part 4) by more than half a century.

Lastly, during the preparation of Part 6, an error in Part 5 was also detected: flag of Venice from the portolan by an unknown author, created in 1550–1560 (Museo Correr, Venice) [5, 6], was completely omitted from the article. Very inconspicuous in comparison with, for example, flag of Omiš from the same map (see Part 6, above), it still varies from other depictions of the flag of Venice in many features (fig. 2 and 3): white field, typical of an earlier period (see Part 5), but combined with golden lion of St Mark which, unlike all other flags described, holds a sword instead of book or scroll, the ground it is standing on marked with several irregular strokes (now faded to light gray). Although it is "planted" correctly, its staff is so long that it is actually placed close to Trieste and Istria, as well as near the map's margin, all of which led the author to overlook it while preparing the Part 5, for which he apologizes to readers.

[1] *Portulanos blog - Siglos XVI y XV*II, http://butronmaker.blogspot.com/2008/09/siglos-xvi-y-xvii.html
[2] Yale University Library, https://brbl-dl.library.yale.edu/vufind/Search/Results?lookfor=portolan&type=AllFields&submit=Find&limit=16&sort=relevance
[3] *Maps of Petrus Roselli*, Wikimmedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Petrus_Roselli
[4] *Map of Petrus Roselli (15th century)*, Gallica digital library, http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b5906261w?rk=64378;0
[5] *Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya Web site*, http://www.histocat.cat/index.html?msgOrigen=7&msgValor=10&Familia=FA008&Subfamilia=SF061&Frame=Main
[6] *Anonymous map of Adriatic Sea, c.1550/1560*, Cercle Català d'Història Web site, http://www.cch.cat/php/ls.php?fx=1vmmp02300

Zagrebu te je Josip tu završio osnovnu školu i realnu gimnaziju. Školovanje je nastavio na *Politehnici* i *Akademiji likovnih umjetnosti* u **Beču** kod dvojice poznatih arhitekata **Heinricha Ferstela** i **Friedricha Schmidta**.[5] Tu je stekao znanja koja su mu omogućila da projektira sve tipove građevina i što se tiče namjene i što se tiče stila. Godine 1884. preselio se na Schmidtovu preporuku u **Sarajevo**. U literaturi se navodi da je ukupno projektirao 102 stambene kuće, 70 crkava, 12 škola, 10 palača, 10 bankovnih zgrada, 10 vladinih i općinskih zgrada, šest hotela i kavana.[6] Najvažnije mu je djelo u Sarajevu katedrala *Srca Isusova*, u prijelaznom stilu neoromanike i neogotike, čini se prema uzoru crkve *Notre Dame* u **Dijonu**. Izgradnja je započela 1884., a završena 1889. godine.[7] Za izgradnju sarajevske katedrale i zgrade *Zemaljske vlade* odlikovan je od cara i kralja **Franje Josipa** 1890. viteškim redom njegova imena,[8] a 1898. odlikovao ga je i papa **Lav XIII.** viteškim križem Reda *sv. Grgura Velikoga*.[9] Za sveukupan rad i zalaganje u službi te brojne zasluge na društvenom i kulturnom polju odlikovan je građevni nadsavjetnik Josip pl.Vancaš od cara Franje Josipa 1916. godine viteškim križem *Leopoldova reda*.[10]

Nakon uspješne izgradnje sarajevske katedrale Vancaš je gotovo isključivi projektant objekata Katoličke Crkve u Sarajevu. Navodimo ovdje njegova najpoznatija arhitektonska ostvarenja: *Zavod sv. Augustina*, danas zgrada *Muzičke akademije*, crkva *sv. Antuna Padovanskog*, crkva *Uznesenja Marijina* na **Stupu**, *Nadbiskupsko sjemenište* sa crkvom *sv. Ćirila i Metoda*. Osim tih, najvažnija su mu sakralna ostvarenja u Sarajevu crkva *Kraljice sv. Krunice*, crkva *Presvetoga Trojstva* i *franjevački samostan*, župne crkve *sv. Mihovila* u **Varešu**, *sv. Jurja* u **Desiniću**, *sv. Nikole* u **Krapini**, *sv. Ivana Krstitelja* u **Konjicu**, *Prečistoga Srca Marijina* u **Bijeljini**, katoličke crkve u **Žepču**, **Bosanskom Brodu**, **Kraljevoj Sutjesci**, **Zenici**, **Kiseljaku** i na **Bledu**, katoličko groblje na *Koševu*, biskupsko sjemenište s crkvom u **Banjoj Luci**, obnova stare crkve u **Dobrunu** kod **Višegrada**, hoteli *Grand* i *Europa* u Sarajevu, paviljon Bosne i Hercegovine za milenijsku izložbu u **Budimpešti**, palača *Prve hrvatske štedionice* u Zagrebu, palača grofa **Gustava Normanna Ehrenfelskog** u **Osijeku**, hotel *Union*, zgrada *Gradske štedionice* te *Zavod sv. Stanislava* u **Ljubljani**, palača pošte i telegrafa i cjeloviti izgled *Strossmayerove* ulice u Sarajevu. Projektirao je pregradnje franjevačkih crkava u **Gučoj Gori** kod **Travnika**, na *Gorici* u **Livnu** i u **Tolisi**. Dizajnirao je brojne oltare. Radove je izlagao na svjetskim izložbama u Budimpešti, Beču i **Parizu** te na pokrajinskim u Zagrebu, Osijeku i **Trstu**. Uz **Hermana Bollea**, Vancaš je možda jedini arhitekt koji je posjedovao istinski talent i bio sposoban kvalitetno projektantski odgovoriti na zadaće velikoga programskog i prostornog formata.[11]

Drawing: *Libri Regii*. HU MNL OL A 57 - 68 - 0157.

Josip Vancaš je bio svestrani kulturni i javni djelatnik. S **Nikolom Mašićem** suautor je monografije *Stolna crkva u Djakovu* (**Prag**, 1900.). Objavljivao je članke u sarajevskom *Hrvatskom dnevniku*, *Vrhbosni*, *Bosnische Post*, *Der Morgen*, *Večernjoj pošti* i *Jugoslavenskom listu* te u zagrebačkim listovima *Morgenblatt*, *Jutarnji list*, *Novosti*, *Tehnički list*, *Hrvatski Zmaj*, *Hrvatsko pravo* i *Hrvatska straža*, gdje je 1932. objavio oveći tekst *„ 50-godišnjica Vrhbosanske nadbiskupije i Katoličke Crkve u Herceg-Bosni“*.[12] Bio je član **Bosansko-hercegovačkoga sabora** od 1910. do 1915., pročelnik građevnoga i željezničkoga saborskog odbora, predsjednik *Hrvatske katoličke udruge*, stranke od 1913. spojene s *Hrvatskom zajednicom*, građevinski nadsavjetnik u bosansko-hercegovačkoj *Zemaljskoj vladi*. U Bosansko-hercegovačkom saboru iznio je rezoluciju o zaštiti i čuvanju starih bosanskih zgrada i umjetnina. Istaknimo da je bio potpredsjednik bosanskohercegovačkoga *Crvenoga križa*, predsjednik *Hrvatskoga kluba*; član, potom predsjednik, pa počasni član *Tehničkoga kluba* u Sarajevu, član *Društva inžinira i arhitekata u Hrvatskoj i Sloveniji*; profesor crtanja, akvarela i arhitekture na *Srednjoj tehničkoj školi i preparandiji* u Sarajevu, zborovođa *Muškoga pjevačkoga društva* u Sarajevu, gradski zastupnik, donačelnik, predsjednik *Građevinskoga društva*, član dopisnik *JAZU* (sada *HAZU*). Bio je začasni član i potom pravi član društva *Družbe braće hrvatskog zmaja* naslovljen kao **Zmaj Požeški II.**[13]

Vancaš je bio djelatan i na političkom polju. Kao iskreni hrvatski

Polytechnics *and* Academy of Fine Arts *under two famous architects,* ***Heinrich Ferstel*** *and* ***Friedrich Schmidt***.[5] *There he learned to design all kinds of buildings according to their use and style. In 1884, at Schmidt's recommendation, he moved to* ***Sarajevo***. *The literature shows that he designed 102 residential houses, 70 churches, 12 schools, 10 palaces, 10 bank buildings, 10 government and local administration buildings, six hotels and cafes.*[6] *His most important work in Sarajevo is the Cathedral of the* Heart of Jesus*, in a transitional Neo-Romanesque and Neo-Gothic style, apparently modeled after the church of* Notre Dame *in* ***Dijon***. *Construction started in 1884; it was finished in 1889.*[7] *He was honored by Emperor* ***Franz Joseph*** *in 1890 with a knighthood for the erection of the Sarajevo cathedral and the* Crownland Government *building,*[8] *and in 1898 by Pope* ***Leon XIII*** *with the knight's cross of the Order of* St. Gregory the Great.[9] *In recognition of his career's work and his devoted service and numerous other merits in the social and cultural fields, the construction archconsultant Josip Vancaš was awarded the* Knight's Cross of the Order of Leopold *by the emperor in 1916.*[10]

After the successful erection of the Sarajevo cathedral, Vancaš was nearly the exclusive designer of Catholic church buildings in Sarajevo. Some of the most famous works include: St. Augustine Institute *(today the* Musical Academy*), the* St. Anthony of Padua *church, the* Assumption of Mary *church in* ***Stup****, the* Archdiocesan Seminary *with the* SS. Cyril and Methodius *church. Besides that, his sacral works in Sarajevo include the* Queen of St. Rosary *church, the* Most Holy Trinity *church and the* Franciscan monastery*, the parish church of* St. Michael *in* ***Vareš****,* St. George *in* ***Desinić****, Croatia,* St. Nicolas *in* ***Krapina****, Croatia,* St. John the Baptist *in* ***Konjic****,* Pure Heart of Mary *in* ***Bijeljina****, the Catholic churches in* ***Žepče****,* ***Bosanski Brod****,* ***Kraljeva Sutjeska****,* ***Zenica****,* ***Kiseljak****, Bosnia and Herzegovina, and in* ***Bled****, Slovenia, the Catholic graveyard at* Koševo*, Sarajevo, the diocesan seminary and church in* ***Banja Luka****, renovation of the old church in* ***Dobrun*** *near* ***Višegrad****, the* Grand *and* Europa *hotels in Sarajevo, the Bosnia & Herzegovina pavilion at the millennial exhibition in* ***Budapest****, the* First Croatian Savings Bank *palace in Zagreb (the site of the Pluto plaque), the Count* ***Gustav Normann von Ehrenfeld*** *palace in* ***Osijek****, the* Union *hotel, the* City Savings Bank *and the* St. Stanislav Institute *in Ljubljana, the post and telegraph palace and the entire* Strossmayer *Street in Sarajevo. He also oversaw the remodeling of the Franciscan churches in* ***Guča Gora*** *near* ***Travnik****, at* Gorica *in* ***Livno****, and in* ***Tolisa*** *near* ***Orašje****. He designed numerous altars. His works were exhibited at world exhibitions in Budapest, Vienna, and* ***Paris****, and at regional exhibitions in Zagreb, Osijek, and* ***Trieste****. Alongside* ***Herman Bolle****, Vancaš was probably the only architect with a true talent and capacity for quality design of large programmatic and spacial format tasks.*[11]

Josip Vancaš was also versatile in the cultural and public spheres. He coauthored the monograph Cathedral in Đakovo *(****Prague****, 1900), with* ***Nikola Mašić****. He published articles in Sarajevo newspapers and magazines:* Hrvatski dnevnik, Vrhbosna, Bosnische Post, Der Morgen, Večernja pošta, *and* Jugoslavenski list, *as well as in the Zagreb journals* Morgenblatt, Jutarnji list, Novosti, Tehnički list, Hrvatski Zmaj, Hrvatsko pravo, *and* Hrvatska straža. *In the latter, he published a longer essay in 1932* "Semicentennial of the Vrhbosna Archdiocese and the Catholic Church in Herzeg-Bosnia".[12] *He was a member of the* ***Diet of Bosnia and Herzegovina*** *1910–1915, head of the construction and railway dietary commission, chair of the* Croatian Catholic Association*, a party that united with the* Croatian Union *in 1913, and the construction archcounselor in the* Crownland Government *of Bosnia and Herzegovina. He introduced a resolution on the protection and preservation of old Bosnian buildings and artworks in the B&H Diet. He was also vice president of the B&H* Red Cross*, the president of the* Croatian Club*, a member then the president and eventually an honorary member of the* Technical Club *in Sarajevo, a member of the* Engineers and Architects Association in Croatia and Slavonia*. He taught drawing, water color, and architecture at the* Middle Technical School and School of Education *in Sarajevo, he was a choirmaster of the* Men's Singing Society *in Sarajevo, a representative in the city assembly, a vice mayor, president of the* Construction Association*, and a corresponding member*

domoljub zalagao se za rješenje hrvatskoga pitanja unutar **Habsburške Monarhije** u političkom okviru *trijalizma* (pokret za reorganizaciju dvojnog Carstva u trojno, stvaranjem hrvatske države jednakog statusa Austriji i Ugarskoj). S tom misli vodiljom nastupio je 25. veljače 1911. u istom saboru govorom s državnopravnom izjavom u smislu hrvatskih težnja. S **Ivom Pilarom** išao je 17. kolovoza 1917. u audijenciju caru i kralju **Karlu** zahtijevati rješenje hrvatskoga pitanja. **Zoran Grijak** u radu *„O okolnostima osnutka i djelovanju Kluba Starčevićeve hrvatske čiste stranke prava u Sarajevu"* analizira okolnosti osnutka tog kluba 1909. godine. Grijak posebnu pozornost pridaje djelovanju njegovih istaknutih članova i pristaša tijekom Prvoga svjetskog rata Ive Pilara, **Stjepana pl. Sarkotića**, Josipa pl. Vancaša, vrhbosanskoga nadbiskupa **Josipa Stadlera** i drugih, koje je usmjereno prema državnopravnoj rekonstrukciji Austrougarske Monarhije, u okviru trijalističkoga, odnosno subdualističkog, preustroja u cilju stvaranja hrvatske državne jedinice u njezinu sklopu zemalja, u koje se ubrajala Bosna i Hercegovina. Umirovljen je 1918. godine. Vancaša nove vlasti **Kraljevine SHS** 1919. uhićuju i utamničuju pod neutemeljenim optužbama te je tek nakon sto dana provedenih u istražnom zatvoru uz dobru obranu oslobođen svih optužbi i pušten iz zatvora.[14] Iz Sarajeva se preselio u Zagreb 1921. godine. U hrvatskom je glavnom gradu Vancaš umro 15. prosinca 1932., a pokopan je na središnjem zagrebačkom groblju **Mirogoj**.[15] Jedna ulica u središtu Sarajeva danas zaslužno nosi njegovo ime.

Kako smo spomenuli stjecatelj plemstva bio je Josipov otac Antun Vancaš. Obitelj potječe iz mjesta **Farkašić** na **Kupi**, a početkom drugog desetljeća 19. stoljeća doseljava u Požegu.[16] Rođen je Antun Vancaš 1816. godine u Požegi od oca **Ivana**, upravitelja požeškog vlastelinstva, i majke **Terezije** rođene **Stöger**. Pučku školu i gimnaziju pohađao je u rodnom gradu, a potom studij prava u **Požunu** (Bratislavi) i **Đuru** (Győr), te se po svršetku studija posvetio odvjetništvu. Napustivši odvjetništvo stupio je u državnu poštansku službu u kojoj je služio u raznim mjestima u Ugarskoj. U Požunu je 1849. godine gdje mu se rodio prvi sin **Aleksa**, godine 1856. već ga nalazimo u Šopronu, u zvanju poštanskog povjerenika, i tu je dobio mjesto poštanskog ravnatelja. Napokon, 1864. godine dolazi Vancaš u Zagreb na mjesto ravnatelja zagrebačkih pošta, uključeno i čitave poštanske službe u Hrvatskoj i Slavoniji i u službi ostao do umirovljenja 1884. godine. Svojom radinošću i savjesnošću on je hrvatsko poštanstvo podigao na znatan stupanj razvitka.[17] Godine 1872., priznajući njegovo dugo, vjerno i uspješno službovanje car i kralj Franjo Josip podijelio je Vancašu dostojanstvo kraljevskog savjetnika.[18] Njegov rodni grad Požega uvrstio ga je godine 1881. među počasne građane.[19] Puno priznanje za svoj rad dobio je Vancaš podjelom ugarskog plemstva. Kako u pravilu nema plemstva bez zasluga pogledajmo čime je ono bilo zasluženo. U prvom redu je njegovo 44-godišnje službovanje i, kako je to u službenom dopisu hrvatsko-slavonskog ministra u Budimpešti **Kolomana pl. Bedekovića** banu **Ladislavu grofu Pejačeviću** 12. ožujka 1880. priopćeno „što se je Vancaš i osim obćih zaslugah stečeni oko poštanskoga zavoda, u novije vrieme prigodom posliednje vojničke opreme i okupacije Bosne i Hercegovine revnim i uspiešnim svladanjem ogromnoga poštanskog prometa veoma zaslužnim učinio".[20] Grbovnicom potpisanom 23.

Photo: Z. Gerber.

Photo: HPM.

of the Yugoslav *(now* Croatian*)* Academy of Sciences and Arts. *He was an honorary member and eventually a full member of the* Brotherhood of Croatian Dragon Society, *under the draconian name* ***Dragon of Požega II***.[13]

Vancaš was also active in politics. As a true Croatian patriot, he advocated for a solution to Croatian issue within the ***Habsburg Monarchy*** *under the political framework of* Trialism *(the political movement that aimed to reorganize the bipartite Empire into a tripartite one, creating a Croatian state equal in status to Austria and Hungary). Advancing that idea, on 25 February 1911 he gave an address on Croatian aspirations for statehood in the Diet. On 17 August 1917 he and* ***Ivo Pilar*** *had an audition with Emperor* ***Charles*** *requesting a solution to the Croatian question.* ***Zoran Grijak****, in his* "On the Circumstances of Establishment and Operation of the Club of Starčević's Croatian Pure Party of Rights in Sarajevo"*, analyzed the Club's founding in 1909 and its development. Grijak especially noted the actions of its most prominent members during the World War – Ivo Pilar,* ***Stjepan Sarkotić****, Josip Vancaš, the Archbishop of Vrhbosna* ***Josip Stadler****, and others – in their attempts to reconstruct Austria-Hungary in the trialistic or subdualistic framework, hoping to create a Croatian state that would also include Bosnia and Herzegovina. He retired in 1918. In 1919, the new regime of the* ***Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes*** *arrested and imprisoned Vancaš on unfounded accusations and only after a hundred days was he eventually released from the investigation prison and acquitted of all charges.[14] He moved from Sarajevo to Zagreb in 1921. Vancaš died in the Croatian capital on 15 December 1932 and was buried in* ***Mirogoj****, the central graveyard of Zagreb.[15] A street in the center of Sarajevo today bears his name.*

As mentioned, the grantee of nobility was Josip's father, Antun Vancaš. His family originated in the village of ***Farkašić*** *on the* ***Kupa*** *River and moved to Požega in the early 1810s.[16] Antun Vancaš was born in 1816 in Požega. His father was* ***Ivan****, manager of the Požega estate and his mother was* ***Terezija****, née* ***Stöger****. He attended school and gymnasium there, and continued his studies in* ***Pressburg*** *(Cro.* Požun*, Hun.* Pozsony*, today's* Bratislava*) and* ***Raab*** *(Cro.* Đur*, Hun.* Győr*) and worked as an attorney. Antun then entered the state postal service, where he served in various places around Hungary. His first son Aleksa was born in 1849 in Pozsony and in 1856 he was a postal commissioner in Sopron, where he became postal director. Finally, in 1864, Vancaš came to Zagreb as the director of Zagreb Post, which included the entire postal service of Croatia and Slavonia. He served there until his retirement in 1884. By his diligence and integrity he raised the level of the Croatian postal service considerably.[17] In 1872, recognizing his long, faithful, and successful service, Emperor Franz Joseph granted him the dignity of a royal advisory.[18] In 1881 his birthplace of Požega inscribed him as an honorary citizen.[19] Vancaš received the grant of Hungarian nobility in recognition of his work. As there is no noble grant without merit, let us consider what his merits were. First of all, there were his 44 years of service, and as it is stated in the official act of the Croatian-Slavonian Minister in Budapest,* ***Koloman Bedeković****, to the Croatian Ban* ***Ladislav Count Pejačević****, sent on 12 March 1880: "because Vancaš, besides his general merits regarding the postal institute, recently during the last military mobilization and occupation of Bosnia and*

Josip Vancaš imao je i svoj grb kao član Družbe Braća Hrvatskoga Zmaja. Sukladno zmajskoj heraldici, članovi zmajskog bratstva koji imaju svoj obiteljski grb mogu ga rabiti i za štit svojeg zmajskog grba, što je Vancaš i učinio. Prikaz njegovog grba sačuvan je u zbirci grbova koje je za Družbu izradila **Vjera Bojničić Zamola**,[37] a koja se čuva u *Zavičajnoj zbirci Ozalj*.[38] Sadržaj štita u potpunosti odgovara plemićkom grbu dodijeljenom 1880., a nadvišen je crvenom vrpcom u kojoj je ispisano njegovo zmajsko ime „Zmaj Požeški II." Pripada grbovima tipa I. prema kronološkoj tipizaciji zmajske heraldike, koji pripada najstarijem dijelu toga heraldičkog korpusa. Osim toga njegov je grb pod brojem 642 prikazan na tzv. zmajskom stablu, prikazu grbova više od tisuću članova Družbe koji je u povodu 35. obljetnice Družbe izradio **Stjepan Kukec**, 1940.[39] U tom je prikazu, atipično za inače vrlo minucioznog Kukeca, došlo do nepreciznosti u bojanju gornjeg polja, koje je prikazano plavo namjesto crveno. (Ur.)

Josip Vancaš also had a coat of arms as a member of the Brotherhood of Croatian Dragon Society. In accordance with the draconian heraldry, the members who have a family arms may use them for their draconian arms as well, and Vancaš did that. A depiction of his arms is preserved in the armorial collection made by ***Vjera Bojničić Zamola****,[37] kept in the* Local Collection in Ozalj.[38] *The shield contents matches the 1880 noble arms, and is topped with a red ribbon with his draconian name. It is of the type I of the chronological classification of draconian heraldry, being the oldest part of that heraldic corps. Also, his coat of arms, numbered 642, is shown in the "draconian tree", a depiction of more than a thousand coats of arms prepared in the occasion of the 35th anniversary of the Society by* ***Stepan Kukec*** *in 1940.[39] However, that depiction of the Vancaš arms, atypical of the usually accurate Kukec, shows imprecisely tinctured top fields, shown azure instead of gules. (Ed.)*

kolovoza 1880. godine u **Schönbrunnu** car i kralj Franjo Josip podijelio je nasljedno ugarsko plemstvo s pridjevom **Požeški** (*de Požega*, mađ. *Pozsegai*) Antunu Vancašu, kraljevskom savjetniku, ravnatelju hrvatskih pošta, njegovoj ženi **Mariji** rođenoj **Griller**, sinovima **Aleksi**, **Josipu** i **Antunu**, te kćerima **Mariji** i **Emi**.[21] Podjela plemstva objavljena je 17. rujna 1880. godine u službenom dijelu mađarskog službenog lista *Budapesti közlöny*[22] te na službenoj stranici zagrebačkih *Narodnih novina* od 25. rujna,[23] čime je plemstvo Antuna Vancaša postalo službeno u Trojednoj kraljevini Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Nedugo nakon toga Vancaš je imao čast biti primljen kod cara i kralja Franje Josipa u Beču u saslušaj (audijenciju), i tom prilikom izrazio duboku zahvalnost na podijeli plemstva.[24] Plemićka povelja (grbovnica) s priloženim grbom upisana je pod brojem 8498/1880. u ugarskim **Kraljevskim knjigama** (*Királyi könyvek*, *Libri regii*) u Budimpešti.[25] Pisana je mađarskim jezikom što je očigledno mađarski *abusus iuris*, i protivno je s odlukom ugarskog ministarskog vijeća od 5. travnja 1869. kojom je određeno, da se Hrvatima, kojima se podjeljuje plemstvo *Sv. Krune* (*sc*. ugarske), imaju izdati dotične povelje na hrvatskom jeziku.[26] U nagodbenom razdoblju izdana je samo jedna povelja na hrvatskom, **Kamilu Friganu** (1869.), dok su sve ostale do 1918. godine izdane na mađarskom jeziku.[27] Antun je Vancaš po svom političkom opredjeljenju bio unionist. Nama nepoznati pisac nekrologa u *Narodim novinama* za njega je napisao: „Uviek vieran i revan pristaša saveza s Ugarskom, Antun Vancaš znao je i za najžešće stranačke borbe sačuvat si iskreno i visoko poštovanje takodjer onih sugradjanah koji nijesu bili s njim jednaka političkoga mnienja; jer u Antunu Vancašu nije nikada ni traga kakve zlobe bilo; ako komu nije mogo pomoći, on sigurno nije ni škodio. Dobar kao što je dobar dan, uzorna poštenja, riedke ljubeznosti i prijaznosti čovjek, Antun Vancaš bio je plemić po srcu svojem i po svakoj misli svojoj“.[28] Antun pl. Vancaš Požeški umro je u Zagrebu 11. srpnja 1889. godine.[29]

Njegovi sinovi Aleksa, Josip i Antun bili su hrvatskih političkih usmjerenja, tako su djelovali i ostavili traga u političkom i kulturnom životu Hrvatske svoga vremena, a od njih se posebice isticao Josip kao osoba osvjedočenog pravaškog svjetonazora. Spomenimo još njegove sinove Aleksu i Antuna ml., koji su po svom ocu u izdanoj grbovnici uz spomenutog Josipa naznačeni kao stjecatelji plemstva.

Aleksa (*Alexander*) Vancaš, (Požun/Bratislava, 1849. – Zagreb, 1937.), prvorođeni je sin Antuna Vancaša. Pučku školu pohađao je u Šopronu i **Velikom Varadinu** (mađ. *Nagyvárad*, danas *Oradea* u **Rumunjskoj**), a više razrede gimnazije i pravo u Zagrebu, pošto je prekinuo, nakon godinu dana studij medicine u Beču. Godine 1872. stupio je u državnu službu kao sudbeni prislušnik, zatim biva premješten za pristava na **Sušak**, a odatle u **Čabar**, **Sisak** i **Đakovo**. Bio je neko

Herzegovina, with his zealous and successful mastering of the huge postal traffic proved most meritorious”.[20] *The armorial patent, signed on 23 August 1880 in* ***Schönbrunn*** *by Emperor Franz Joseph, granted hereditary Hungarian nobility with the title* ***de Požega*** *(Germ.* von Požega*, Cro.* Požeški*, Hun.* Pozsegai*) to Antun Vancaš, the royal advisory, director of Croatian posts, his wife* ***Marija****, née* ***Griller****, their sons* ***Aleksa****,* ***Josip****, and* ***Antun****, and their daughters* ***Marija*** *and* ***Ema****.*[21] *The grant of nobility was published in the Hungarian official gazette* Budapesti közlöny *on 17 September 1880*[22] *and in the Zagreb official gazette* Narodne novine*, on 25 September,*[23] *thus the noble title of Antun Vancaš became official in the Triune Kingdom of Croatia, Slavonia, and Dalmatia.*

Short afterwards, Vancaš had the honor of an audience with the emperor in Vienna, in which he expressed his gratitude for the noble title.[24] *The armorial patent with the illuminated coat of arms was inscribed under the number 8498/1880 in the Hungarian* ***Royal Books*** *(*Királyi könyvek*,* Libri regii*) in Budapest.*[25] *It was written in Hungarian, an obvious Hungarian* abusus iuris *contrary to the decision of the Hungarian Ministry Council of 5 April 1869, which decreed that Croats granted noble titles under the* Holy Crown *(*sc. *Hungary), should have the appropriate patents recorded in Croatian.*[26] *However, in the Compromise period only one patent was issued in Croatian, to* ***Kamilo Frigan*** *(1869), while until 1918 all others were written in Hungarian.*[27] *Antun Vancaš was a Unionist by political orientation. An unknown writer of his obituary in the* Narodne novine *wrote: “Always a faithful and zealous supporter of the alliance with Hungary, Antun Vancaš knew, even in the fiercest political struggle, how to keep true and high respect towards those of his compatriots who were not of his equal political opinion. Because there was never any trace of malice in Antun Vacaš, if he were unable to help someone, he surely would not hurt. Good as a good day, exemplary and honest, a kind and friendly man, Antun Vancaš was a noble man in his heart and in his every thought.”*[28] *Antun Vancaš von Požega died in Zagreb on 11 July 1889.*[29]

His sons, Aleksa, Josip, and Antun, Jr., were of Croatian political sympathies, so they participated in the political and cultural life of Croatia in their times. Among them, Josip had a notable role, as a person with strong convictions of Croatian rights. Let us briefly mention his brothers, Aleksa and Antun, Jr., who were also mentioned as grantees in the armorial patent.

*Aleksa (*Alexander*) Vancaš, (Pressburg, 1849–Zagreb, 1937), was the eldest son of Antun Vancaš. He attended primary school in Sopron and* ***Großwardein*** *(Cro.* Veliki Varadin*, Hun.* Nagyvárad*, today* Oradea*,* ***Romania****), and finished gymnasium and the law in Zagreb, after quitting his medical studies in Vienna after the first year. In 1872 he entered state*

1 “"Gradjevni pas" Pluto dobio novi dom”, *ZG-magazin*, 29.04.2013. https://zg-magazin.com.hr/gradjevni-pas-pluto-dobio-novi-dom/ (11.02.2020)

2 “Psi u hrvatskoj povijesti”. http://blog.dnevnik.hr/.../psi-u-hrvatskoj-povijesti.html (11.02.2020)

3 Ana Leko: “Građevni pas Pluto”. x-ica. https://x-ica.com/gradevni-pas-pluto/ (11.02.2020)

4 Martin Pilar, Josip Vancaš Požeški: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1928/29.*, Vol. 42, Zagreb, 1930, pp. 80–81.

5 *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, XV. Bd.*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2018, pp. 173, s.v. “Vancaš (Vancaš von Požega, Vancaš Požeški) Josip von, Architekt” (Irena Kraševac).

6 Jelena Božić: *Arhitekt Josip Vancaš: značaj i doprinos arhitekturi Sarajeva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo, 2006., pp. 35 and d.

7 Dragan Damjanović: *Bečka Akademija likovnih umjetnosti i hrvatska arhitektura historicizma. Hrvatski učenici Friedricha von Schmidta*, Gliptoteka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011, pp. 26–31; Damjanović: “Neogotička arhitektura Josipa Vancaša u Bosni i Hercegovini”, *Prostor*, Zagreb, 22, 2014, 1/47, pp. 96 -109; Damjanović: “Neogotička arhitektura u opusu Josipa Vancaša. Radovi u Italiji, Hrvatskoj i Sloveniji”, *Prostor*, Zagreb, 22, 2014, 2/48, pp. 252–267.

8 *Hof- und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für1891.*, Wien, 1891, pp. 184.

9 “Zvanično”, *Sarajevski list*, Sarajevo, 22, 1890, no. 5, 13. I., p. 1.

10 “Službeno”, *Sarajevski list*, Sarajevo, 39, 1916, no. 40, 17. II., p. 1; *Hof- und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für das Jahr 1917*, Wien, 1917, p. 69.

11 Jelena Božić: Idem, pp. 35–78; Zlatko Jurić: “Josip Vancaš”, *Croatica HR. Hrvatski udio u svjetskoj baštini, I*, Profil international, Zagreb, 2007, pp. 516–523.

12 Alfred Makanec: “† Josip pl. Vancaš Požeški”, *Katolički tjednik*, Sarajevo, 8 (11), 1932, no. 52, pp. 2–4; Rudolf Horvat, “†Arhitekt Josip pl. Vancaš”, *Hrvatska revija*, Zagreb, 6, 1933, no. 3, pp. 193–195.

13 J. Božić: *Idem*, pp. 17–18, 20–29, 31.

14 Zoran Grijak: “O okolnostima osnutka i djelovanju Kluba Starčevićeve hrvatske čiste stranke prava u Sarajevu”, *Pravaštvo u hrvatskome političkom i kulturnom životu u sučelju dvaju stoljeća*. Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2013, pp. 175–263; Jelena Božić: *Idem*, p. 30.

15 Jelena Božić: *Idem*, p. 31.

16 Josip Buturac: “Stanovništvo Požege i okolice 1700–1950”, *Zbornik za narodni život i običaje,* Vol. 43, Zagreb, 1967, p. 285.

17 Životopisne podatke crpili smo iz nekrologa objavljenog u | *Colorful data drawn from necrology published in* | *Narodne novine* (159, Zagreb, 13.07.1889).

18 Magyar Országos Levéltár (Hungarian State Archives in Budapest), K 19 – Király Személye Körüli Minisztérium Levéltára, Királyi könyvek , Vol. 68, p. 437; *Idem*, K 21 – Király Személye Körüli Minisztérium Levéltára, Általános iratok (1872), no. 4963.

19 “Trojedna kraljevina” (G. Antun pl. Vancaš), *Narodne novine*, Zagreb, 47, 1881, no. 12, 17. I., p. 3.

20 Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (Croatian State Archives in Zagreb), HR-HDA-78, Kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada. Predsjedništvo (1869–1921.), kut. 98, sv. V (1880.), br. 553 (349).

21 József Gerő: *A királyi könyvek az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867–től 1918–ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzéke*, Budapest, 1940, p. 224; Béla Kempelen: *Magyar nemesi almanach. Az 1867–1909-ben magyar nemességre, bárói, grófi, hercegi méltóságra emelt családok*, Budapest, 1910, p. 138; Kempelen: *Magyar nemes családok, XI. kötet*, Budapest, 1932, p. 20.

22 Hivatalos rész., *Budapesti közlöny*, Budapest, 1880, no. 213, 17. IX., p. 1.

23 “Službeno”, *Narodne novine*, Zagreb, 46, 1880, no. 220, 25. IX., p. 1.

24 “Trojedna kraljevina” (Gosp. A. Vancaš de Požega), *Narodne novine*, Zagreb, 46, 1880, no. 233, 11. X., p. 2.

25 Magyar Országos Levéltár, K 19 – Király Személye Körüli Minisztérium Levéltára, Királyi könyvek , Vol. 68, p. 339–342.

26 Bartol Zmajić: “Razvitak heraldike u banskoj Hrvatskoj”, *Vjesnik Hrvatskog državnog arhiva*, XI, Zagreb, 1945, p. 54.

27 “Plemička povelja podijeljena na hrv. jeziku”, *Glasnik heraldike*, Zagreb, 2, 1938, no. 3–4, p. 9-11.

28 “Trojedna kraljevina”. (†Antun Vancaš Požeški), *Narodne novine*, Zagreb, 55, 1889, no. 159, 13. VII., p. 2.

29 Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Snimci matičnih knjiga. M-339, Zagreb, Župa sv. Marka, Knj. umrlih IX, p. 93, no. 518.

30 Podatci crpljeni iz nekrologa pod naslovom "Umro Dr. Aleksa pl. Vancaš" objavljenog u zagrebačkom *Jutarnjem listu | Data drawn from necrology titled “Umro Dr. Aleksa pl. Vancaš” published in* Jutarnji list (no. 9060, Zagreb, 17.04.1937, p. 7).

31 Josip Andreis: *Povijest glazbe, 4*, Zagreb, 1989, p. 253.

32 Sanda Kočevar, “Aleksa pl. Vancaš od Požege” https://www.geni.com/people/Aleksa-pl-Vancas (07.02.2020)

33 Nika Štriga: “Majka, Majčica Ilira. O stotoj obljetnici smrti Josipe pl. Vancaš (1824–1910)”, *Vijenac. Književni list za umjetnost, kulturu i znanost*, Zagreb, Matica hrvatska, 18, 2010, no. 437. Available on-line: http://www.matica.hr/vijenac/437/majka-majcica-ilira-1367/ (07.02.2020)

34 Leander Brozović: “Dr. Aleksa Vancaš (1808–1884)”, *Liječnički vjesnik*, Zagreb, 53, 1941, no. 4, pp. 246–247.

vrijeme sudbeni tajnik u Zagrebu i dobio potom službu sudbenog savjetnika u **Bjelovaru**. Iza toga je od 1892. godine službovao kao predsjednik *Kraljevskog sudbenog stola* u **Petrinji** odakle je 1902. godine namješten u Zagrebu kao državni nadodvjetnik, te je za vrijeme bana **Nikole Tomašića** nakon blizu 40 godina službovanja 1910. godine otišao u mirovinu. Odrekao se svakog obećanog odlikovanja i pristao samo na računanje potpunih 40 godina službe. Unatoč teške i osjetljive službe državnog nadodvjetnika nisu ga nikada ni jedne oporbene novine tijekom njegovog službovanja napale. Vancaš je bio čovjek izrazite inteligencije, širokog obrazovanja i visoke kulture. Potpuno je vladao s pet svjetskih jezika. Aleksa pl. Vancaš bio je oženjen **Emom** ud. **Petak**, rođenom pl. **Kiepach Haselburškom**.[30]

Antun Vancaš, mlađi, (Zagreb, 1867. – 1888.), hrvatski skladatelj. Glazbu je učio u Zagrebu kod **Franje Ksavera Kuhača** i **Milana Fabkovića** (glasovir), od 1884. do 1886. studirao je na *Konzervatoriju u Beču* (kontrapunkt, kompozicija). U Parizu je na *Muzičkom učilištu* učio kod **Julesa Masseneta**. Vancaš je rano počeo skladati. Od njegovih djela treba istaći uvertiru *Zvonimir* u C-duru za veliki orkestar (1888.). Radio je također na glazbi za balet *Vjera*, ali je nije dovršio.[31]

Uz dr. med. Aleksu Vancaša starijeg, često se iz nepoznavanja činjenica pripisuje plemićki naslov i pridjev Požeški. Tako piše na Web-stranici **Sanda Kočevar** koja mu pripisuje plemstvo i pridjev koji mu doista ne pripada.[32] Plemstvo je stekao jedino Antun Vancaš stariji, i ni po kakvoj osnovi to se plemstvo ne proteže na njegovog brata Aleksu. Jednako se u brojnim napisima, odreda diletantskim budalaštinama, plemstvo i pridjev Požeški bez temelja pridaje Aleksovoj drugoj ženi **Josipi Vancaš**, rođ. pl. **Andrassy** (1824. –1910.) poznatoj ilirskoj muzi.[33]

Gdje je uzrok toj zabuni? Dr. med. Aleksa Vancaš (**Veleševec**, 1808. – **Kostel** kraj **Jastrebarskoga**, 1884.) je stariji brat Antuna pl. Vancaša. Po zanimanju je bio liječnik, a poznat je i kulturni djelatnik. Studij medicine završio je 1832. godine u Pešti disertacijom o tada veoma tičućoj bjesnoći u Europi. Započeo je liječničku praksu u gornjoj Ugarskoj, a od 1836. godine bio je najprije začasni, a poslije pravi fizik županije zagrebačke. Od 1851. do 1860. godine glavni je zemaljski liječnik (*protomedik*) Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Godine 1850. izradio je osnovu za uređenje zdravstva u banskoj Hrvatskoj, naprednu za to doba, ali je njezinu provedbu osujetio Bachov apsolutizam. Napose se bavio okulistikom, a također i veterinarstvom. Zaslužan je za uređenje bolnica u Požegi i Zagrebu te za novi zagrebački vodovod (1878). Bio je pristaša ilirskoga pokreta, predsjednik *Narodnoga doma* u Zagrebu, *Prve hrvatske štedionice* i *Osiguravajućega društva Croatia*.[34] Godine 1854. odlikovan je viteškim križem *Reda Franje Josipa*.[35] Naime, u Habsburškoj monarhiji vladari su podjeljivali više viteških redova (odlikovanja). Neki su redovi nosili pravo nasljednog viteštva ili barunstva (primjerice *Vojnički red Marije Terezije*, ugarski *Kraljevski red sv. Stjepana*, austrijski *Red Leopoldov* i *Red željezne krune*) ukoliko je to stjecatelj odličja od vladara zatražio. Međutim, viteški red *Franje Josipa*, ustanovljen 1849. godine, nije nosio nikakav nasljedni plemićki naslov.[36] Odlikovane osobe toga viteškoga reda naslov su viteza *ad vitam* isticali uz ime. Prema tome dr. Aleksa Vancaš nije dobio nikakvo plemstvo već samo jedan od austrijskih viteških redova i to onaj bez prava na uzdignuće u plemićki stalež. Nepoznavanjem tih činjenica nedovoljno upućeni „stručnjaci“, upadaju u takve ili slične zablude.

Vratimo se temi ovoga priloga i odgovorimo na pitanje kakav je bio grb Antuna Vancaša i njegovih sinova. Plemićki je grb podjeljen grbovnicom izdanom 23. kolovoza 1880. u Schönbrunnu.

Štit je podijeljen srebrnom kosom gredom od desna na lijevo. U gornjem crvenom polju prikaz je goluba raširenih krila (golub pismonoša, simbol poštanske službe), a u donjem je modrom polju kamenito brdo u naravnom prikazu. Iznad štita je kaciga s glednicom, zlatnim medaljonom na zlatnom lancu i zlatna lisnata kruna iz koje se uzdiže srebrni golub raširenih krila. Plašt je desno crveno-srebrni, a lijevo modro-srebrni.

Na kraju treba istaći činjenicu da **Ivan Bojničić** nije uvrstio ovu obitelj u svoje najbolje djelo *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. **Nürnberg**, Bauer und Raspe, (E. Küster), 1899., pa neka ovaj prilog bude skromna nadopuna za možebitno buduće djelo sličnog sadržaja.

*service as court apprentice, then served as a clerk in **Sušak**, then in **Čabar**, **Sisak**, and **Đakovo**. For a time he was court secretary in Zagreb, and then a court councilor in **Bjelovar**. In 1892 he became head of the* Royal Judical Chair *in **Petrinja**, and from 1902 he was state prosecutor in Zagreb. In 1910, during the reign of Ban **Nikola Tomašić**, he retired after nearly 40 years' service. He renounced any medals and agreed only to have the full 40 years of service counted. In spite of his difficult and sensitive service as the state prosecutor, no opposition newspaper ever accused him of misconduct. Aleksa Vancaš was a man of extraordinary intelligence, wide education, and high culture. He was fully fluent in five major languages. Aleksa Vancaš married **Ema** widowed **Petak**, née **Kiepach von Haselburg**.*[30]

*Antun Vancaš, Jr., (Zagreb, 1867–1888), was a Croatian composer. He studied music in Zagreb with **Franjo Ksaver Kuhač** and **Milan Fabković** (piano) and at the* Vienna Conservatory *1884–1886 (counterpoint, composition). He attended the* Musical High School *in Paris with **Jules Massenet**. Vancaš began composing early. Among his opus, one should note the* Zvonimir *overture in C-major for great orchestra (1888). He worked on the music for the ballet* Vjera*, but it was left unfinished.*[31]

*It should be noted that Aleksa Vancaš, MD, the brother of Antun Vancaš, Sr., is sometimes erroneously referred to with the title "von Požega". For example, on the geni.com website, **Sanda Kočevar** incorrectly ascribes a noble title to Aleksa.*[32] *The title was granted only to Antun Vancaš, Sr., and there is no basis for it extending to his brother. Similarly, numerous writings (as a rule dilettante antics) with no basis ascribe the noble title "von Požega" to Aleksa's second wife, **Josipa Vancaš**, née von **Andrassy** (1824–1910), a renowned muse to the Illyrians.*[33]

*What caused this confusion? Aleksa Vancaš, MD, (**Veleševec**, 1808–**Kostel** near **Jastrebarsko**, 1884) was the older brother of Antun Vancaš. He was a physician and famous cultural worker. He finished medical studies in **Pest** in 1832 with a thesis on rabies, at the time endemic in Europe. He began his practice in upper Hungary, and from 1836 he was, first the honorary physician and then the actual physician of the Zagreb County. From 1851 until 1860 he was the main land physician (*protomedic*) of the Kingdom of Croatia and Slavonia. In 1850 he devised the most advanced health care structure for the period, although it was thwarted by the period of so called Bach's absolutism. He was particularly interested in ophthalmology and veterinary medicine. He was instrumental in organizing hospitals in Požega and Zagreb and the new water system in Zagreb (1878). He was supporter of the Illyrian movement and president of the* National Home *in Zagreb, the* First Croatian Savings Bank*, and the* Croatian Insurance Company.*[34] He was awarded the grand cross of the* Order of Franz Joseph *in 1854.*[35] *In the Habsburg Monarchy rulers awarded several knightly orders. Some of them included the right of hereditary knighthood or barony (such as the* Military Order of Maria Theresa*, Hungarian* Order of St. Stephen*, Austrian* Order of Leopold*, and the* Order of the Iron Crown*), if the awardee requested it from the ruler. However, the knightly* Order of Franz Joseph*, established in 1849, did not provide for an hereditary noble title.*[36] *Those receiving that order would have the title of knight* ad vitam *next to their name. Therefore Dr. Aleksa Vancaš received no noble title, but simply one of the Austrian knightly orders which would not elevate him to noble status. With ignorance of these facts, insufficiently informed "experts" easily fall into error.*

Returning to the subject of this article, consider the coat of arms of Antun Vancaš and his sons. The noble arms were granted with an armorial patent dated 23 August 1880 in Schönbrunn.

Parted per bend gules and azure, a bend argent, between a pigeon argent volant and a rocky mount proper issuant from the base. The pigeon as mail carrier is a symbol of postal service. The shield is topped with a barred helmet, a golden medallion of a gold chain and a crown of strawberry leaves from which the crest is issuing: a pigeon argent volant. Mantle dexter gules and argent and sinister azure and argent.

*Finally, it should be mentioned that **Ivan Bojničić** omitted this family in his 1899 magnum opus* Der Adel von Kroatien und Slavonien*. **Nürnberg**, Bauer und Raspe, (E. Küster), thus let this article provide a modest contribution to some eventual future work of similar contents.*

35 *Hof- und Staats- Handbuch des Kaiserthumes Österreich für das Jahr 1856*, Erster Theil, Wien, 1856, pp. 73.

36 Peter Frank-Döfering: *Adels Lexikon des Österreichischen Kaisertums 1804–1918*, Herder & Co., Wien, 1989, p. 610; *Sveobći déržavo-zakonski i vladni list za Cesarevinu Austrianску.* Godina 1851., Dio pervi, U Beču, 1851, pp. 99–104.

37 Tomislav Galović: "Leksikon hrvatske heraldike – Hrvatski heraldičari (6): Vjera Bojničić Zamola (1883– 1963) | The Croatian Heraldry Lexicon – Croatian Heraldists (6): Vjera Bojničić Zamola (1883–1963)", *Grb i zastava*, 16 (2014), pp. 3–4.

38 Zvonimir Gerber: *Zbirka grbova Braće Hrvatskoga zmaja – Zavičajni muzej Ozalj*, Srpanj 2009., Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“, self-published, 2009.

39 O zmajskoj heraldici vidi više u | *On draconian heraldry see* | Željko Heimer: "Uvod u istraživanje zmajske heraldike", *Časopis za suvremenu povijest*, 2 (2020) [*u tisku* | in print]

Jan Oskar Engene

Tradicionalni heraldički poredak napušten u norveškom municipalnom preustroju. Ali nije sve izgubljeno...

Traditional Heraldic Regime Abandoned in Norway's Municipal Reform. But All is Not Lost...

S 1. siječnjem 2020. broj je norveških općina smanjen sa 422 na 356. Istodobno je broj županija smanjen sa 17 na 11, dok su županije Sjeverni i Južni Trøndelag spojene u novu županiju Trøndelag već 2018. I još neke su općine već sjedinjene ranije. U pripremi za ujedinjenje općina Sandefjord, Andebu i Stokke 2017. u novu općinu Sandefjord, donesen je 9. rujna 2016. kraljev ukaz kojim su određeni novi općinski grb i zastava.[1] Lik je izabran prema gradskom spomeniku kitolovcima, žuti (zlatni) štit prikazuje crnim kitolovca koji drži harpun stojeći na čamcu, tako je zadnji grb koje je formalno odobrio Kralj u svojem Savjetu. Norveške su općine i županije sada slobodne usvajati simbole kakve žele, bili oni u skladu s tradicionalnom heraldikom ili ne.

Ukidanje heraldičkih propisa

Promjena u službenim postupcima usvajanja grba i zastave predložena je 2016. u amandmanima na Zakon o isticanju zastava na općinskom službenim zgradama (*Lov om flagging på kommunenes offentlige bygninger*). Promjene u tom zakonu, usvojene 2017. koje su stupile na snagu 1. siječnja 2018. ukinule su zahtjev da zastave (a onda posljedično i grbovi) moraju biti odobreni na sjednici kabineta kojem predsjeda Kralj. Pobuda za promjenu kojom je ukinuto službeno potvrđivanje lokalnih grbova i zastava bila je „lokalna demokracija“ povezana sa željom da se pojednostavi procedura.[2]

Stoga su od tada općine i županije slobodne usvojiti kakavgod “grb” žele. Nacionalni arhiv, koji je ranije imao savjetodavnu ulogu u postupku usvajanja grba i održavaju određenih heraldičkih normi, sada je tu samo da prima i bilježi nova likovna rješenja.[3] Ranije je heraldička ekspertiza Nacionalnog arhiva korištena za savjetovanje općina pri usvajanju grba i zastave, čime je uglavnom provodila heraldički režim koji se temeljio na

Sandefjord
(S, Andebu, Stokke)
‘17 [5]

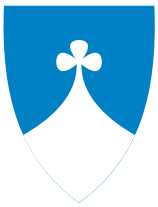
Larvik
(L, Lardal)
‘18 [4/5]

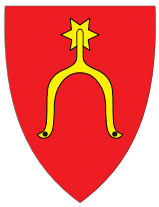
Holmestrand
(Hof, H)
‘18 [4]

Færder
(Tjøme, Nøtterøy)
‘18 [4]

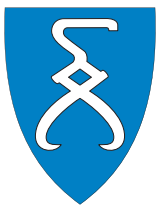
Indre Fosen
(Rissa, Leksvik)
‘18 [1]

Moss
(M, Rygge)
‘20 [1]

Indre Østfold
(Askim, Eidsberg, Hobøl, Spydeberg, Trøgstad)
20[4]

Aurskog-Høland
(A-H, Rømskog)
‘20 [1]

Nordre Follo
(Oppegård, Ski)
‘20 [4/5]

Lillestrøm
(Skedsmo, Fet, Sørum)
‘20 [4/5]

Asker
(A, Hurum, Røyken)
‘20 [4/5]

Drammen
(D, Nedre Eiker, Svelvik) ‘20 [1]

Opis grba prikazuje ime nove općine (u zagradi imena ranijih općina) godina ujedinjenja, 1. siječnja, i oznaku tipa novog grba: [1] zadržan stari grb, [2] promjena boja, [3] kombinacija starih grbova, [4] logo u štitu, [5] nova heraldika.

As from 1 January 2020, the number of municipalities in Norway was reduced from 422 to 356. At the same time, the number of counties was reduced from 17 to 11, the counties of Nord-Trøndelag and Sør-Trøndelag having already merged into the new county of Trøndelag in 2018. Also some municipalities had already merged. In preparation for the merger of Sandefjord, Andebu, and Stokke in 2017 to form the new municipality of Sandefjord, a Royal Resolution was passed 9 September 2016 to decide the new municipality's arms and flag.[1] A motif taken directly from the city's Whaling Monument, the yellow (gold) shield with a whaler holding a harpoon and standing on boat, all in black, became the last to be formally approved by the King in Council. Norwegian municipalities and counties are now free to adopt the symbols they want, whether in line with traditional heraldry or not.

Heraldic deregulation

A change in official procedures on adopting arms and flags was proposed in 2016 involving amendment to the Lov om flagging på kommunenes offentlige bygninger *(Law on the use of flags on official municipal buildings). The changes to the law, adopted in 2017 and taking effect from 1 January 2018, removed the requirement that flags (and by extension arms) had to be approved in a cabinet meeting presided over by His Majesty the King. The motivation for the change ending official approval of local arms and flags was "local democracy" coupled with a desire to simplify procedures.[2]*

So, from then on, municipalities and counties were free to adopt whatever "arms" they wanted. The National Archives, previously advising the adoption process and keeping up certain heraldic standards, are now only to receive the new designs and keep a record of them.[3] Previously the heraldic expertise in The National Archives had advised municipalities on adopting arms and flags, to a large degree enforcing a heraldic regime based on simplicity: as a rule, only one heraldic charge (that could be repeated) and the use of only two tinctures in a detail-free, simple "flat style" using a triangular shield for the arms and a field for the flag shaped according to the charges.[4] The result of this heraldic regime was a distinct and easily recognized body of arms and flags.

As can be imagined, the relaxed procedures and local freedom have left a lot of room for creativity not of the heraldic kind. Whereas local heraldry in the arms and flags adopted in the post-war period and up until the 1990s was characterized by simple designs with only a single charge that may be repeated and using only two tinctures, the new symbols created following municipal mergers are much more

1 ”Offisielt frå statsrådet 9. september 2016” [Službeno iz Kraljevskog savjeta 9. rujna 2016. | *Officially from the King-in-Council 9 September 2016*] https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/offisielt-fra-statsradet-9.-september-2016/id2510795/; ”Nytt kommunevåpen for nye Sandefjord kommune” [Novi grb nove Općine Sandefjord | *New coat of arms for the new municipality of Sandefjord*] https://www.regjeringen.no/no/ aktuelt/nytt-kommunevapen-nye-sandefjord/id2510803/

2 ”Kommunene skal få bestemme kommunevåpen og bruk av flagg selv” [Općine će odlučivati o općinskom grbu i uoprabi zastave same | *Municipalities to decide municipal coats of arms and use of flags themselves*], Ministarstvo za lokalnu upravu i modernizaciju | *Ministry of Local Government and Modernisation*, 14.12.2016. https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/kommunene-skal-fa-bestemme-kommunevapen-og-bruk-av-flagg-selv/id2523895/

3 Digitalizirana baza podataka starih i novih grbova i zastava javno je dostupna na | *A digital data base of old and new arms and flags is publicly available at* https://foto.digitalarkivet.no/fotoweb/archives/5003-Kommunevåpen/

4 Pregled norveške municipalne heraldike vidi u | *For an overview, see* **Knut Johannessen**, **Hans Cappelen**: *Norske kommunevåpen*, Oslo: Kommunalforlaget, 1987. with supplement; **Knut Johannessen**: *Kunst med kongelig resolusjon. Kommunevåpen i Riksarkivet gjennom hundre år 1898–1998*, Riksarkivaren skriftserie nr. 5, Oslo, 1998.

jednostavnosti: u pravilu, samo jedan heraldički lik (koji se mogao ponoviti) i uporaba samo dvije boje korištenjem jednostavnog „površinskog stila“ bez prikaza detalja, na trokutastom štitu za grb, dok je oblik zastave prilagođavan likovima.[4] Rezultat tog heraldičkog režima bio je izrazit i lako prepoznatljiv korpus grbova i zastava.

Kao što se moglo očekivati, olabavljena procedura i lokalna sloboda omogućile su prostor za kreativnost koja izlazi iz heraldičkih okvira. Dok se lokalna heraldika u grbovima i zastavama usvojenim u razdoblju nakon 2. svjetskog rata sve do 90-ih godina 20. stoljeća, odlikovala jednostavnim dvobojnim rješenjima s jednim likom, koji se gdjekad i ponavlja, novi simboli koji su nastali nakon spajanja općina znatno više utjecaja imaju iz suvremenog dizajna i logotipa. No, nije sve izgubljeno, budući da je veliki broj općinskih grbova i zastava ostao neizmijenjen, a oko pola ujedinjenih općina odlučilo je nastaviti rabiti, ponekad uz sitnije modifikacije, rješenja usvojena u prethodnom heraldičkom režimu.

Nastavak heraldičke tradicije

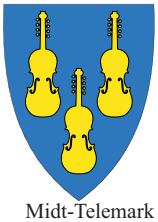
Naime, tipično rješenje koje su odabrale mnoge sjedinjene općine bilo je da zadrže ime jedne od općina koje su se spojile, a grb koje druge, ponekad uz izmjenu njegovih boja.

Tako kada su se Moss i Rygge ujedinile u novu općinu Moss, ona je usvojila grb bivše općine Rygge (ranije je Moss imao crveni grb sa žutom vranom). Općina Tjelsund, nastala spajanjem općina Skånland i Tjeldsund, zadržala je grb istoimene općine. Općine Namdalseid, Namsos i Fosnes ujedinile su se u novi Namsos, i zadržale stari grb toga grada. Općine Steinkjer i Verram ujedinile su se u Steinkjer, a zadržale grb Verrana. Općine Roan i Åfjord ujedinile su se u novi Åfjord, s grbom Roana. Nova općina Ørland, nastala spajanjem ranijih općina Bjugn i Ørland, zadržala je grb Ørlanda. Nova općina Hitra, koja sada uključuje i dijelove ranije općine Snillfjord, zadržala je grb Hitre.

U mnogim slučajevima kada su se gradovi ujedinili s okolnim općinama, zadržan je stari gradski grb: Drammen, Stavanger, Sandnes, Ålesund, Molde, Trondheim i Hammerfest.

Kod nove općine Midt-Telemark, nastale ujedinjenjem općina Bø i Sauherad, zadržane su tri violine iz grba općine Bø, ali su boje izmijenjene u žute na plavom, kakve je Sauherad imao u svojem

Tønsberg (Re, T) ‘20 [4/5]

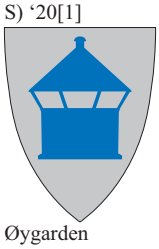

Midt-Telemark (Bø, Sauherad) ‘20 [2]

Lyngdal (Audnedal, L) ‘20 [4]

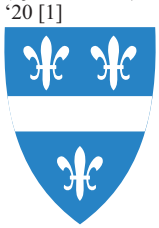

Sandnes (Forsand, S) ‘20 [1]

Stavanger (Finnøy, Rennesøy, S) ‘20[1]

Lindesnes (L, Mandal, Marnardal) ‘20 [1]

Øygarden (Fjell, Sund, Ø) ‘20 [1]

Alver (Radøy, Lindås, Meland) ‘20 [4/5]

Ullensvang (Jondal, Odda, U) ‘20 [1]

Voss (Granvin, V) ‘20 [2]

Bjørnafjorden (Fusa, Os) ‘20 [4/5]

Sunnfjord (Førde, Naustdal, Gaular, Jølster) ‘20 [4/5]

Kinn (Flora,Vågsøy) ‘20 [4/5]

Stad (Eid, Selje) ‘20 [3]

Captions list the new municipal name (in parentheses previous communities' names, when the same only the initial provided) the unification year, 1st January, and the type of the new coat of arms: [1] *retained the old arms,* [2] *tinctures changed,* [3] *combined old arms,* [4] *new logo in shield,* [5] *new heraldry.*

influenced by modern design and logos. All is not lost, however, as a large number of municipal arms and flags remain unchanged, and about half of the merged municipalities have decided to continue or modify designs adopted under the previous heraldic regimes.

Continuing heraldic tradition

A typical solution for merging municipalities has been to keep the name of one of the merging entities and the arms of the other, sometimes switching the tinctures.

So, when Moss and Rygge merged into Moss, the new municipality adopted the arms of Rygge (previously Moss had red arms with a yellow raven). Tjeldsund, formed by Skånland and Tjeldsund, kept the arms of Tjeldsund. Namdalseid, Namsos, and Fosnes merged to form new Namsos, keeping the town's old arms. Steinkjer and Verran merged to form Steinkjer, keeping the arms of Verran. Roan and Åfjord merged to form Åfjord, adopting the arms of Roan. Ørland, a merger between Bjugn and Ørland, kept the arms of Ørland. The new Hitra municipality, incorporating parts of Snillfjord, kept the arms of Hitra.

In the cases of cities and towns merging with surrounding municipalities, many of the old arms have been retained: Drammen, Stavanger, Sandnes, Ålesund, Molde, Trondheim, and Hammerfest.

In the case of Bø and Sauherad merging into the new municipality of Midt-Telemark (new name), the three fiddles of Bø were kept, but the tinctures changed to the yellow on blue previously used by Sauherad. The new municipalities of Ullensvang and Voss adopted the same approach of heraldic continuity with the design of one merged municipality in the tinctures of one of the others. So the yellow fiddle on green of former Granvin was changed to a white fiddle on red, the tinctures of the old arms of

ranijem grbu. I nove općine Ullensvang i Voss iskoristile su isto načelo heraldičkog kontinuiteta likovnog rješenja jedne od sjedinjenih općina sada prikazano u bojama druge. Tako je i žuta violina na zelenom bivše općine Granvin postala bijela na crvenom, prema bojama ranijeg grba Vossa (u crvenome bijeli jelen u skoku).

Ullensvan je zadržao heraldičke ljiljane i gredu, ali su boje zamijenjene iz žute na crvenom u bijelo na plavom, koje su ranije bile korištene u grbu općine Odda. Ovim ujedinjenjem tako raniji grb i zastava općine Jondal, u crvenome tri koso postavljene žute brodske kuke, nisu ostavile nikakvoga traga u novom rješenju.

Kompromisi između općina koje su se ujedinile uključuju, naravno, znatno više od općinskih simbola. U slučaju ujedinjenja tri općine Fjell, Sund i Øygarden, ova posljednja je dana ime novoj općini, dok je Fjell dobio gradsku vijećnicu, a grb Sunda – plavi vrh svjetionika na bijelom – je usvojen kao simbol nove općine Øygarden.

Nova općina Volda, nastala od Volde i Hornidala, jedini je primjer kombiniranja postojećih heraldičkih likova u novom rješenju, tako da je izvorno metalno pisaće pero Volde sada okruženo dvama oštricama kose, likova koji su bili u grub Hornidala. Obje su općine imale bijelo-plave grbove, što nastavlja i nova općina.

Novi heraldički grbovi?

I dok prethodno spomenuti grbovi nastavljaju norvešku municipalnu heraldičku tradiciju, neke su općine usvojile grbove koji se odmiču od te tradicije, iako se te nove kreacije još uvijek možda mogu nazivati heraldičkima.

Tako je Færder je usvojio bijelo jedro na plavom, Indre Østfold klas žita na crnom, a Nordre Follo srebrni cvijet zobi na plavom. Lillestrøm je usvojio tri bijela trupčana čamca na plavom, a Asker tri bijela jedra na plavom.

Nadalje, Bjørnafjorden je usvojio tipični čamac s rijeke Os, prema grbu ranije općine Os, u kombinaciji s zavijenim žutim valovima, koji predstavljaju ledenačka jezerca koja su ranije bila prikazana kao spirale na grbu općine Fusa.

Nova općina Orkland usvojila je grb s valovito razdijeljenim zeleno-bijelim grbom sa zupčanikom prikazanim u suprotnim bojama. Zupčanik je ranije bio dio grba općine Meldal (koji nije odobren Kraljevim ukazom). Tim municipalnim ujedinjenjem nestao je rijedak primjer uporabe krzna u norveškoj municipalnoj heraldici: grb Agdenesa imao je crvenu glavu štita na polju hermelina, koji je predstavljao krznarsku tradiciju, koja se, ionako, postupno ukida do 2025.

Novi grbovi logotipi: popunite oblik štita

Preostala skupina novih općina odlučila se za izradu novog grba. Za izradu zastava bilo je, izgleda, posvećeno sasvim malo ili nimalo pozornosti, budući da su one manje ili više sekundarni derivat novog simbola. U većini slučajeva, javnost je bila pozvana da predloži nove simbole i rješenja, a od marketinških se agencija naručila izrada konačnog proizvoda. Iz toga proizašli „grbovi“ značajno se odmiču od tradicionalne heraldike, iako je trokutasti oblik štita često zadržan tako da je „popunjen“ suvremenim logotipom.

Holmestrand prikazuje hrastov list i valove, Lyngdal drvo i valove za koje kažu simboliziraju „rast i pokret“.

Obalna komunikacija predstavljena je u „grbu“ Alvera kao most i čamac, čime su nestali drvo lipe iz

Sogndal (Balestrand, Leikanger, S) ‘20 [4/5]

Volda (Hornindal, V) ‘20 [3]

Ålesund (Å, Haram, Sandøy, Skodje, Ørskog) ‘20 [1]

Molde (Midsund, M, Nesset) ‘20 [1]

Hustadvika (Eide, Fræna) ‘20 [4]

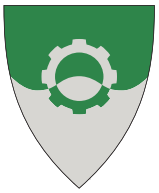
Fjord (Norddal, Stordal) ‘20 [4/5]

Heim (Hemne, Halsa, Snillfjord-) ‘20 [4/5]

Hitra (H, Snillfjord-) ‘20 [1]

Orkland (Agdenes, Snillfjord-, Meldal) ‘20 [4/5]

Trondheim (Klæbu, T) ‘20 [1]

Ørland (Bjugn, Ø) ‘20 [1]

Åfjord (Roan, Å) ‘20 [1]

Steinkjer (S, Verran) ‘20 [1]

Namsos (Namdalseid, N, Fosnes) ‘20 [1]

Minus uz ime općine označuje da su novu općinu uključeni samo njezini djelovi.
Minus next to the name signifies that only portions of it were included in the merger.

Voss (a leaping white stag on red).

Ullensvang kept the fleurs-de-lis on a field with a bar, but changed the tinctures from yellow and red to white and blue, the latter being the tinctures previously used by Odda. In this merger, the arms and flag of Jondal, three diagonal boat hooks in yellow on red, left no trace in the new design.

Compromises between merging municipalities naturally encompass more than just the municipal symbols. In the case of the three merging municipalities of Fjell, Sund and Øygarden, the latter gave name to the new municipality, while Fjell got the town hall and the arms of Sund – a blue lighthouse lantern-top on white – were adopted as the symbol of the new Øygarden municipality.

The new Volda municipality, formed by Volda and Hornindal, is the only case of municipalities combining the existing heraldic charges in a new design, so that Volda's original pen nib is now flanked by two scythe blades, the charge used by Horningdal. Both municipalities had arms and flag in white and blue and the new municipality has continued this.

New heraldic arms?

While the arms discussed so far continue Norway's municipal heraldic tradition, some municipalities have adopted arms breaking with this tradition, though the new creations could still possibly be called heraldry.

Færder adopted a white sail on a blue background, Indre Østfold an ear of grain on black, while Nordre Follo adopted a silver oat flower on blue. Lillestrøm adopted three white logboats on blue, Asker three white sails on blue.

Bjørnafjorden adopted a yellow oselvar-type boat, from the old Os municipality, in combination with curved waves in yellow, representing the glacial potholes previously appearing in the arms of Fusa.

The new municipality of Orkland adopted arms divided wavy green and silver with a cogwheel countercharged. The cogwheel was previously one element in the arms of Meldal (not adopted by royal resolution). Lost with the merger was a rare instance of the use of ermine in Norwegian civic heraldry: the arms of Agdenes had a red chief on an ermine shield, ermine representing fur farming, an industry being phased out by 2025 anyway.

New logo arms: Fill in this shield shape

A remaining group of new municipalities opted for creating new arms. Little attention appears to have been devoted to creating flags, these being more or less secondary derivatives of the new symbol. In many cases, the public was invited to propose new symbols and designs with advertising agencies commissioned to create the final product. The resulting "arms" deviate strongly from traditional heraldry, though the triangular shield shape has often been used to fill in a modern logo.

Holmestrand has a combination of an oak leaf and waves, Lyngdal a tree and waves symbolizing "growth and movement".

Coastal communication is present in the "arms" of Alver in the shape of a bridge and a boat. Traditionalists may mourn the loss of the linden tree of Lindås, the oarlocks of Radøy, and the auger of Meland. Another maritime motif, the bow of a boat, is found in the new symbol of Kinn.

The lines in the new shield of Sunnfjord, consisting of Førde, Naustdal, Gaular, and Jølster, represents four rivers joining to form one. Sogndal's new symbol is a wavy pattern representing a fjord among mountains looking like the letter "S". The new

Lindåsa, ušice vesla kod Radøya i svrdlo Melanda, općina koje su se ujedinile u Alver. Pomorski motiv, pramac čamca, pojavljuje se u novog simbolu općine Kinn.

Linije u novog štitu Sunnfjorda, koji je nastao od četiri ranije općine, predstavljaju četiri rijeke koje se spajaju u jednu. Novi simbol Sogndala povijeni je lik koji predstavlja fjord među planinama, nalik na slovo S. Novi simbol općine Fjord, koja se pruža s obje strane monumentalnog Storfjorda, prikazuje ga oburubljenog strmim liticama.

Promidžbena agencija kombinirala je dosadašnje simbole svete Sunnive općine Selje i norveškog fjordovskog konja općine Eid da izradi novi „grb" Stada. Simbol Hustadvike suvremeni je grafički prikaz pluga i ribe, kao simbol poljoprivrede i ribarstva. Bijeli ornament na plavom u Heimu može se višestruko tumačiti: čamac, sjeme, riba, fjordovi. Dok je Nærøysund odabrao apstraktni simbol zelenog i plavog uzorka da prikaže jedinstvo naroda, mora i zemlje, Narvik je naprotiv izabrao vrlo konkretno, prikaz planine Steitinden.

Uzorak sa simbola Hamarøya temelji se na 9000 godina starim rezbarijama u stijeni koje prikazuju labudove. Konačno, općina Senja dodaje polarnu svjetlost iznad strmih planinskih otoka.

Županije

Među današnjim županijama (*fylke*, tj. *fylkeskommune*), samo su Agder i Trøndelag odabrale nastaviti s postojećom heraldičkom tradicijom. Agder je usvojio hrast bivše županije Zapadni Agder, u bojama bivšeg grba Istočnog Agdera, a Trøndelag je usvojio žuti križ na bijelom koji je Kralj odobrio Sjevernom Trøndelagu 1957.

Kod drugih je tradicionalna heraldika manje ili više izgubljena, kao kod trostrukog odraza planine u Vikenu, ili kod lika fjorda Vestlanda. Lik pramca vikinškog broda i akantusa županije Vestfold i Telemark možda se može promatrati u heraldičkim okvirima, no opis novog „grba" Innlandeta možemo samo pogađati, iako se kaže da simbolizira raskršće i komunikaciju.

Županija Troms i Finnmark, koja je ujedinjana nasuprot lokalnim željama, nije se mogla dogovoriti o novom grbu i za sada nastavlja rabiti oba ranija grba, zlatnog grifona na crvenom Tromsa i žutu utvrdu na crnom Finnmarka.

Izvori o novim municipalnim grbovima:
Sources on new municipal arms:
https://foto.digitalarkivet.no/fotoweb/archives/5003-Kommunevåpen/
https://www.arkivverket.no/nyheter/nytt-regelverk-for-kommunevapen
https://www.arkivverket.no/forvaltning-og-utvikling/kommunereform/kommunevapen
https://www.vg.no/nyheter/i/9vLeyl/dette-er-de-nye-kommunenes-vaapen

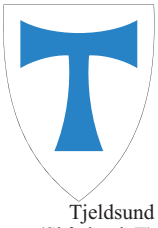
Nærøysund (Vikna, Nærøy) '20 [4/5]

Narvik (N, Ballangen, Tysfjord-) '20 [4/5]

Hamarøy (H, Tys-fjord-) '20 [4]

Tjeldsund (Skånland, T) '20 [1]

Senja (Berg, Lenvik, Torsken, Tranøy) '20 [4/5]

Hammerfest (H, Kvalsund) '20 [1]

Viken fylke (Akershus, Buskerud, Østfold+3) '20[4/5]

Innlandet fylke (Oppland, Hedmark-2) '20 [4]

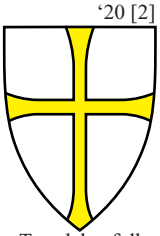
Vestfold og Telemark fylke (V-1, T) '20[4/5]

Agder fylke (Aust-A, Vest-A) '20 [2]

Vestland fylke (Hordaland, Sogn og Fjordane-1) '20[4/5]

Trøndelag fylke (Nord-T, Sør-T) '18 [1]

Troms og Finnmark fylke (T, F) '20 [1]

Za županije označen je broj dodatnih ili izostavljenih (+/-) općina prilikom spajanja.
For the counties, a number of added or omitted (+/-) communities from previous counties in the merger is indicated.

symbol of Fjord municipality, situated on both sides of monumental Storfjorden, consists of a fjord lined with steep mountainsides.

An advertising agency combined the existing symbol of St. Sunniva from Selje with a Norwegian Fjord Horse from Eid to create the new "arms" of Stad. Hustadvika's symbol is a modern graphic representation of a plow and a fish, symbolizing agriculture and fisheries. The white ornament on blue of Heim is open to several interpretations: Boats, seed, fish, fjords. While Nærøysund has chosen an abstract symbol of a green and blue pattern symbolizing unity among people, sea and land, Narvik has gone for the very concrete, the mountain Stetinden.

Hamarøy's pattern is based on a 9,000-year-old rock carving representing swans. And finally, Senja threw in some northern lights over the steep, mountainous island.

The counties

Among the new counties, only Agder and Trøndelag chose to continue existing heraldic traditions. Agder by adopting the oak tree of the old Vest-Agder county in the tinctures of the arms of Aust-Agder, Trøndelag by adopting the yellow cross on white approved by the King-in-Council for Nord-Trøndelag in 1957.

As for the others, traditional heraldry has been more or less lost, as in the triple mountain reflection of Viken, or the fjord scenery of Vestland. The Viking ship bow and acanthuses of Vestfold and Telemark might perhaps be cast in heraldic terms, while the description of the new "arms" of Innlandet is anyone's guess, though it is supposed to symbolize junction and communication.

Troms and Finnmark, merged against popular sentiment, could not agree on a new coat of arms, and continue for the time being to use both the old ones, the gold griffin on red for Troms and the yellow fortress on black for Finnmark.

Matija Horvat

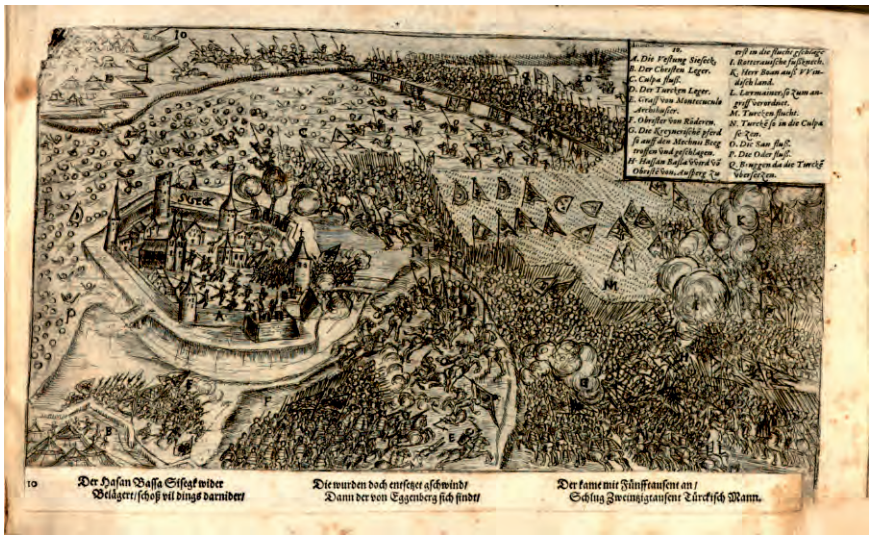
Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (6)

Some Croatian (and Hungarian) Military Flags of the 15th and 16th Centuries (6)

Bitke na sisačkom bojištu 1591. – 1595. (3) Bitka za Sisak 22. VI. 1593. (2)

U prethodnom nastavku razmotrili smo jednu sačuvanu zastavu iz velike *Bitke kod Siska* koja se odigrala 22. lipnja 1593., kao i jednu koju možemo s poprilično velikom sigurnošću rekonstruirati. Razmotrili smo i nekoliko slikovnih prikaza bitke nastalih ubrzo nakon nje, a ovdje ćemo razmotriti još neke.

U **Dilbaumovom** djelu iz 1603. kojeg smo već spominjali u ranijim nastavcima,[1] bakrorez **W. P. Zimmermanna** s prikazom sisačke bitke objavljen je kao tabla 10. (Sl. 1) Bitka je prikazana u punome zamahu, a zahvaljujući kazalu sa strane, moguće je bez greške prepoznati zastave i njihove nositelje. **Sisačka tvrđava** označena je slovom „A“ i u njoj su prikazani vojnici koji jurišaju van iz grada. Vojnici koji su već izašli iz grada nose ovalnu zastavu s dvoglavim orlom (Sl. 2.a), a vojnici još u dvorištu utvrde ovalnu zastavu s Andrijinim križem (2.b). Kako se posada Siska sastojala od **kaptolskih** vojnika i plaćenika u službi kralja, zastava s orlom kao simbolom habsburških careva i kraljeva zasigurno pripada plaćenicima, dok ona s Andrijinim križem kaptolskim podložnicima. Tabor kršćanske vojske označen je slovom „B“, i na njegovoj ogradi nalaze se jedna pravokutna zastava sa carskim orlom (2.c) i dvije ogivalne zastave, jedna sa dvoglavim orlom (2.d) i jedna sa Andrijinim križem u čijoj se sredini nalazi maleni izobličeni krug – grb koji nije moguće prepoznati (2.e). Slovom „E” označeni su **Montecuccolijevi** arkebuziri i oni nose dvije ogivalne zastave. Na jednoj je prikazani carski orao (2.d), a druga je ispunjena cijela rombovima/dijamantima (2.f). **Šleski** konjanici pod zapovjedništvom **von Roderna**, označeni slovom „F“, imenovani su kao *Obrister von Rodern*, po imenu svog zapovjednika. Ti plaćenici nose dvije raskoljene zastave od kojih jedna sadrži Andrijin križ preko cijeloga polja, a preko sredine tog križa nalazi se austrijski štit s jedva vidljivom krunom (2.g). Na drugoj se nalazi dvoglavi carski orao (2.h). **Kranjski** konjanici, na

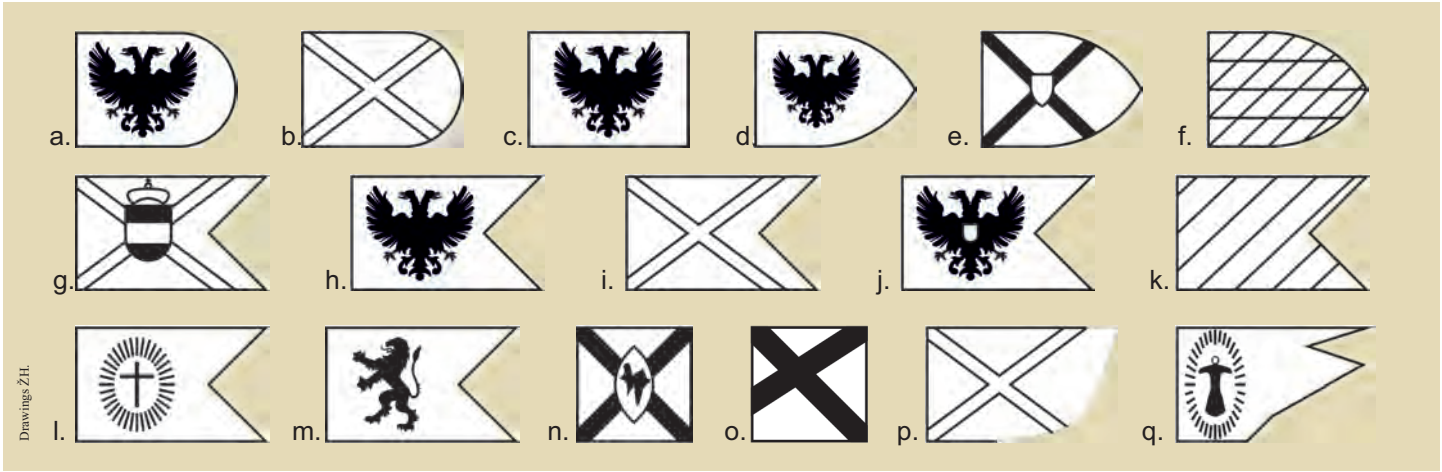
Slika 1. (gore) Zimmermann: *Tabla 10. Bitka kod Siska*, u Dilbaum: *Eikonographia*, 1603.
Fig. 1. *(top) Zimmermann:* Table 10. Battle of Sisak, *in Dilbaum's* Eikonographia *1603.*
(ÖNB MF 4477)

Slika 2. (dolje) Rekonstrukcije zastava sa Zimmermannovog prikaza.
Fig. 2. *(bottom) Reconstruction of flags the Zimmermann depiction.*

Battles at the Sisak Front 1591 – 1595 (3) Battle of Sisak 22 June 1593 (2)

In the previous installment we presented a flag preserved from the great Battle of Sisak *that took place on 22 June 1593, and one flag we are able to reconstruct with some degree of certainty. We also examined several illustrations of the battle made soon after it, and here we look at some more.*

*In **Dilbaum**'s 1603 work, as mentioned in previous installments,[1] a copperplate by **W. P. Zimmermann** shows the Battle of Sisak published as its Table 10. (Fig. 1) The battle is shown in full swing, while a legend provided enables accurate identification of flags and their bearers. **Sisak Fortress** is marked with letter "A" depicting soldiers storming out of it. Those already outside the city walls carry an oval flag with a two headed eagle (2.a), while those still within an oval flag with a saltire (2.b). Since the Sisak troops consisted of **Chapter** soldiers and mercenaries in king's service, the flag with eagle, as the symbols of Habsburg emperors and kings, must be that of the mercenaries, while the one with saltire is that of the Chapter vassals. The Christian army camp is marked with "B" and flags on its fence include a rectangular one with the imperial eagle (2.c) and two ogival flags, one with the two-headed eagle (2.d) and another with a saltire charged with a small irregular circle – an unrecognizable coat of arms (2.e). The letter "E" indicates the **Montecuccoli**'s Arquebuziers carrying two ogival flags. One bears the imperial eagle (2.d); the other is filled with rhombuses/diamonds (2.f). The **Silesian** cavalry commanded by **Von Rodern** is marked with "F" captioned simply* Obrister von Rodern, *after its commander. They also have two flags, swallow-tailed, one with a saltire overall defaced with the Austrian shield with barely visible crown (2.g). The other has the imperial*

1 Samuel Dilbaum: *Eikonographia, Aller deren Ungarischen Stätt, Vöstungen, Castellen und Häuser, welche von anfang der regierung Rudolphi II (etc.) biß 1603. ... belägert (etc.) worden (etc.)*, http://data.onb.ac.at/rep/1032E377, cf. Matija Horvat: „Bitke na sisačkom bojištu 1591. – 1595. godine (1) | Battles at the Sisak Front 1591 – 1595 (1)“, *GiZ* 25/2019.: 12 – 15.

karti označeni slovom „G“, nose dvije raskoljene zastave, jednu s Andrijinim križem (2.i) i drugu sa dvoglavim carskim orlom (2.j). Vojnici **Hrvatske vojne krajine**, označeni slovom „H“ (*...Obristen von Ausperg...*), prikazani kao konjanici, nose šest raskoljenih zastava. Jedna je s Andrijinim križem čiji krakovi dopiru do ruba zastave (kao 2.i), druga sa dvoglavim orlom (kao 2.h), na trećoj se mogu prepoznati najmanje tri ljevòkose grede (2.k), premda je djelomično zaklonjena četvrtom zastavom. Četvrta zastava na sebi ima krug u kojem se nalazi običan križ, a iz rubova štita izlaze male crtice, koje nesumnjivo predstavljaju sunčevu svjetlost, odnosno zrake (2.l). Peta zastava ima propetog lava (2.m), dok šesta opet ima Andrijin križ, sastavljen od dviju okresanih grana, preko cijelog polja, a na sredini tog križa nalazi se okrunjeni grb Austrije (kao 2.g). Vojnici označeni slovom „I“, imenovani kao *Rotterauische fussknech*, imaju dvije kvadratne zastave. Na jednoj se nalazi Andrijin križ preko čije sredine se prostire veliki bademasti štit sa simbolom koji je nemoguće prepoznati (2.n). Druga sadrži tzv. Gilbertov križ, tj. križ sv. Gilberta, ukoso položen latinski križ (2.o). Hrvatske insurekcijalne i banske čete, pod vodstvom bana **Erdödyja**, na bakrorezu su označene slovom „K“ (*Herr Boan auss Windisch land*). Imaju dvije zastave, od kojih je prva ili kvadratnog oblika, ili joj je ostatak zaklonjen drugom zastavom te sadrži Andrijin križ čiji krakovi idu do ruba polja (2.p). Druga zastava oblikom podsjeća na zastave hrvatskih konjanika iz *Tridesetogodišnjeg rata* (raskoljene zastave, ali samo sa jednim krakom), s izuzetkom što je gornji krak mnogo širi i zaprema gotovo čitavu površinu zastave, a sami rub mu je raskoljen. Na njoj se nalazi nepravilan krug valovitih linija (oblak?) iz kojega isijavaju zrake, a unutar kruga je ljudski lik u halji raširenih ruku. Ovdje je najvjerojatnije riječ o prikazu Djevice Marije (2.q).

Bakrorez **Ignaca Mayora**, nastao oko 1620. godine u **Beču** prikazuje bitku iz ptičje perspektive (Sl. 3).[2] Ispod prikaza bitke nalazi se tekst *Profligatio Bassae Bosznensis in Sclanonia ad fortitalitium*, a u prvom planu nalaze se dvojica Turčina/Vlaha kako prelaze mostić. Dalje od njih se odvija žestoki sraz kršćanskih i osmanlijskih četa pokraj obale, a s druge strane obale je Sisak. Na crkvenom tornju u Sisku je izvješena pravokutna zastava s Andrijinim križem, identična onoj zagrebačkoj sa **Schultesove** mape, što nam je još jedna potvrda izgleda jedne od zastava zagrebačkog kaptola. Kršćanski pješaci u bitki nose dvije zastave čiji oblik nije moguće prepoznati, izuzev toga da se radi o pravokutnim zastavama nepoznatog završetka. Jednu je nemoguće identificirati, a na drugoj se nalazi dvoglavi orao. Konjanička formacija iza njih ima raskoljenu zastavu s Andrijinim križem.

Slijedeća dva bakroreza su identična u svome prikazu, a objavljena su u djelu **Hyeronimusa Orteliusa** *Chronologia oder historische Beschreibung aller Kriegsemporunge... in (Ober- un Under) Ungern...*, izdanom u **Nurnbergu** između 1615. i 1623.[3] (sl. 5) Stariji je djelo **Ivana Siebmachera** i nastao je 1603., ali noviji, nastao oko 1615., ima uz prikaz bitke i kazalo s pojašnjenjem, što uvelike olakšava identifikaciju postrojbi i njihovih zastava, te je bitka prikazana donekle detaljnije, s više običnih vojnika na polju (sam prikaz formacija i sraza je identičan). Na oba prikaza ispod scene bitke nalazi se natpis *CONTRAFACTVR DER SCHLACHT VND SIEGS, SO DIE CHRISTEN VOR SYSECK IN CRABATEN WIDER DIE TYRCKEN ERHALTEN* s datumom bitke. Bitka je ovdje prikazana u punome zamahu i kršćanske snage su prikazane u odvojenim kolonama koje jurišaju na neprijatelja ili su već u okršaju s njime.

Na mlađemu prikazu[4] pod slovom „C“ označeni su njemački plaćenici: konjanici-arkebuziri **Montecuccolijeve**

eagle (2.h). The ***Crain*** *cavalry, marked “G”, carries two swallow-tailed flags, one with a saltire (2.i) and the other with the imperial eagle (2.j). The soldiers of the* ***Croatian Military Border****, marked “H” (…*Obristen von Ausperg*…), depicted as cavalry, carry six swallow-tailed flags. One has a saltire throughout (as 2.i), another the double eagle (as 2.h), the third shows at least three bends sinister (2.k), although it is partially covered by the fourth one. That has a circle with a cross and short lines issuing, obviously representing sunrays (2.l). The fifth flag depicts a lion rampant (2.m), and the sixth one has a saltire raguly throughout with a crowned Austrian shield in its center (as 2.g). The soldiers marked with “I” and captioned as* Rotterauische fussknech *carry two square flags. One has a saltire charged with a large mandorla-shaped shield with unrecognizable symbol in it (2.n). The other depicts a Gilbert’s cross, i.e. cross of St. Gilbert a slanted Latin corrs (2.o). The Croatian insurrectional and Ban’s companies, led by Ban* ***Erdödy****, are marked with “K” (*Herr Boan auss Windisch land*). They carry two flags, one square (or its fly is covered by the other flag) and depicts a saltire throughout (2.p); the other has shape similar to those used by Croatian cavalry from the* Thirty Years’ War *(swallow-tailed, with a single tail), the top tail covering the entire height of the flag and itself being swallow-tailed at the end. It includes an irregular wavy circular shape (a cloud?) with rays, and within it a human figure with outspread hands. This is probably a depiction of Virgin Mary (2.q).*

A copperplate engraving by ***Ignac Mayor*** *made around 1620 in Vienna depicts the battle from above (Fig. 3).*[2] *It is captioned* Profligatio Bassae Bosznensis in Sclanonia ad fortitalitium*, and shows in the front two Turks/Walachians crossing a small bridge. Further away Christian and Ottoman companies clash vigorously on the river bank, and Sisak is shown on the opposite bank. The Sisak churchtower hoists a rectangular flag with a saltire, the same as the Zagreb flag on* ***Schultes****’ map, thus again confirming design of a flag of the Zagreb Chapter. The Christian infantry in the middle carries two flags of unrecognizable shape, generally rectangular, but of unknown fly design. One may not be identified at all, while the other shows the double eagle. The cavalry unit behind them has a swallow-tailed flag with a saltire.*

Slika 3. Ignac Mayor: *Bitka kod Siska*, oko 1620.
Fig. 3. *Ignac Mayor:* Battle of Sisak*, ca. 1620.*

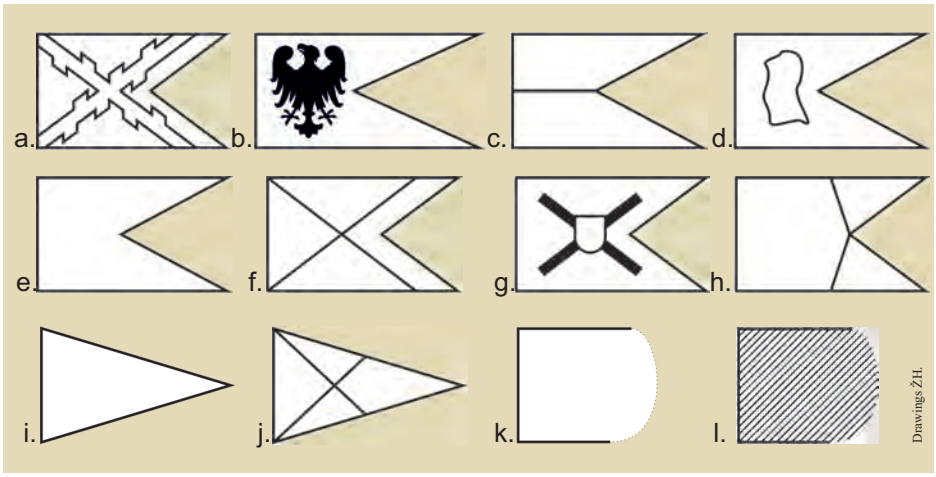

The next two copperplates are identical in depiction, published in ***Hyeronimus Ortelius****’s work* Chronologia oder historische Beschreibung aller Kriegs-emporunge… in (Ober- un Under) Ungern…*, printed in* ***Nürnberg*** *between 1615 and 1623.*[3] *(Fig. 5) The older is by* ***Johan Siebmacher****, made in 1603, while the other, made around 1615, depicts the battle with a legend, thus greatly easing the unit and flag identification. It also depicts the battle in more details, with more soldiers in the field (although the general depiction of formations and the clash is the same). Both depictions have the same inscription beneath:* CONTRAFACTVR DER SCHLACHT VND SIEGS, SO DIE CHRISTEN VOR SYSECK IN CRABATEN WIDER DIE TYRCKEN ERHALTEN *and the battle’s date. The battle is shown here in its full vigor. The Christian forces are shown in separate columns charging towards the enemy or already engaging them.*

In the later depiction[4] *there are Germany mercenaries marked with a “C”: arquebusiers cavalry of the*

2 Milan Kruhek, ur.: *Bojevi za Sisak 1591-1593*, Muzej Siska, Sisak, 1993. : 124.

pukovnije. Imaju raskoljenu zastavu s burgundskim križem i nalaze se na lijevom krilu kršćanske vojske (4.a). Slovom „D“ označeni su šleski arkebuziri-konjanici pod zapovjedništvom pukovnika **Melchiora Roderna**, koji čine centar kršćanske vojske. Nose dvije raskoljene zastave. Na jednoj se može raspoznati ptičji lik (crni orao), koji bi mogao predstavljati grb **Šleske** (4.b), a na drugoj se nalazi neprepoznatljivi simbol. Također, na kršćanskome središtu, stoje **kranjski** konjanici pod slovom „E“, koji nose dvije raskoljene zastave. Jedna je vodoravno podijeljena i oba polja su jednobojna (4.c), a druga na sredini ima simbol koji ima oblik nepravilnoga kruga (4.d).

Slika 4. (gore) Rekonstrukcije zastava iz Orteliusovog djela.
Fig. 4. *(top) Reconstruction of flags from the Orteluis book.*
Slika 5. (dolje) Bitka kod Siska, iz Ortelius: *Chronologia*, 1623.
Fig. 5. *(bottom) Battle of Sisak, from Ortelius* Chronologia*, 1623.*
(Wikimedia Commons)

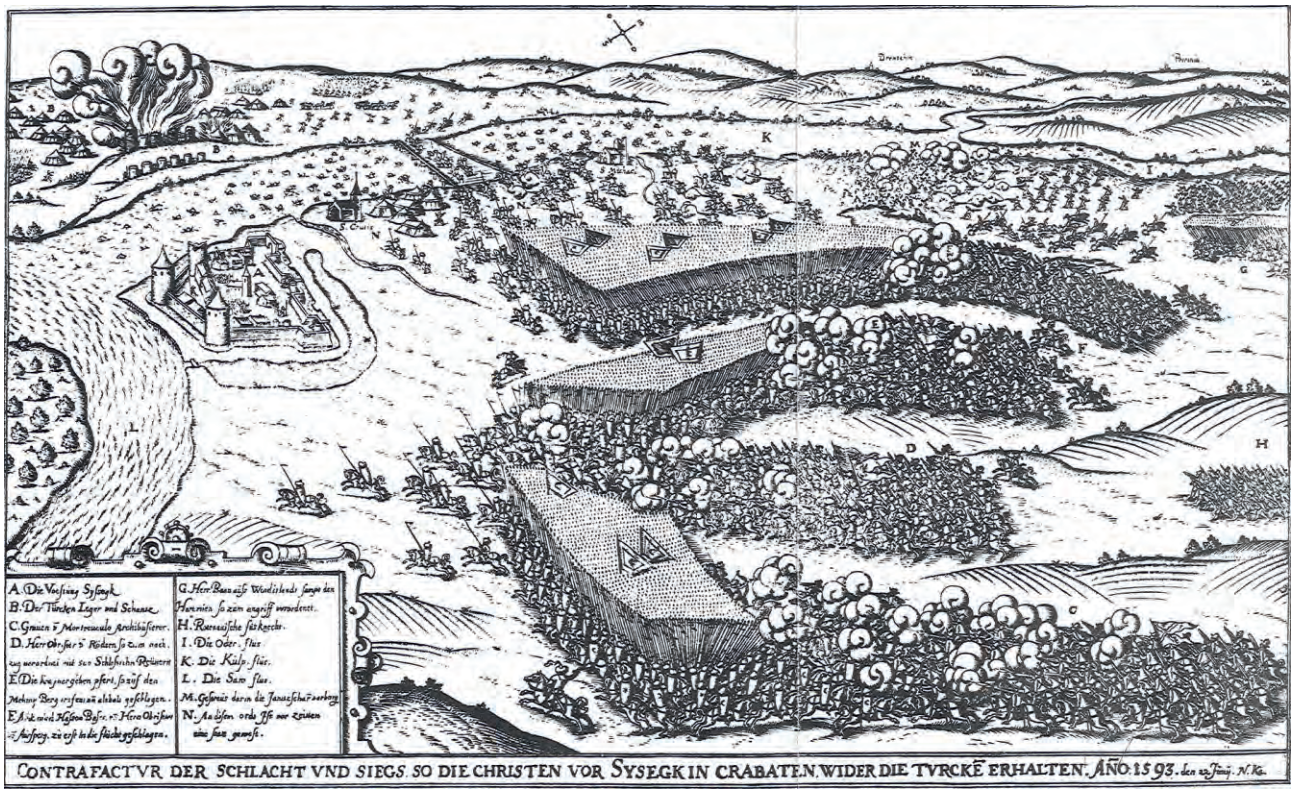
Na prikazu desno krilo kršćanske vojske čine čete **Andrije Auerspergera**, pukovnika **Hrvatske krajine**, označene slovom „F“. Ta skupina, prikazana kao konjanici, ima četiri raskoljene zastave. Jedna je jednobojna (4.e), druga ima Andrijin križ formiran od dviju običnih linija (4.f), treća na sebi ima Andrijin križ čiji krakovi ne dosižu do ruba zastave, a na sredini mu se nalazi nepoznati štit grba (4.g). Četvrta je jednobojna, s izuzetkom plamenaca zastave, koji su vodoravno razdvojeni na dva polja (4.h). Banske čete, koje se nalaze na krajnjem desnom krilu u pozadini, s određenim razmakom od ostalih kršćanskih snaga, označene su slovom „G“ i podijeljene u dvije skupine konjanika i pješaka. Konjanici imaju dvije trokutaste zastave, jednu jednobojnu (4.i) i jednu s Andrijinim križem (4.j), dok pješaci imaju dvije zastave, pravokutnog oblika, ali nepoznatog završetka (krajevi tih zastava se gube među vojnicima koji nastupaju naprijed). Prva zastava je jednobojna (4.k), a druga je iscrtkana s desetak ljevòkosih greda (4.l).

(nastavak u sljedećem broju...)

***Montecuccoli**'s regiment. They have a swallow-tailed flag with a Burgundy cross at the left wing of the Christian army (4.a). The letter "D" marks the Silesian arquebusiers cavalry commanded by Colonel **Melchior Rodern**, making the center of the Christian army. They carry two swallow-tailed flags. One can recognize a bird figure in one, possibly representing the coat of arms of **Silesia**, black eagle (4.b) while the symbol on the other is unrecognizable. Also in the central column, the **Crain** cavalry stands marked with the letter "E", carrying two swallow-tailed flags. One is horizontally divided in two single-colored fields (4.c), while the other includes a symbol in shape of an irregular oval (4.d).*

*The right wing of the army in the depiction is made of the Colonel of Croatian Border **Andrew Auersperger**'s companies, marked with an "F". The group is shown as cavalry with four swallow-tailed flags. One is single-colored (4.e), the other has a single-line saltire (4.f). The third one has a saltire that does not reach the edges, with an unknown shield in its center (4.g). The fourth one is of a single field, while the tails are each a single-colored field of its own. The Ban's companies, at the rear of the right wing, detached from other troops and divided in two groups of cavalry and infantry, are marked with a "G". The cavalry has two triangular flags, a single-colored one (4.i) and one with a saltire (4.j), while the infantry also has two, rectangular, of unknown fly end (lost among the soldiers marching on). The first one is of a simple field (4.k), while the other is bendy of a dozen sinister bends (4.l).*

(to be continued...)

3 Kruhek, 1993 : 87.

4 Prikaz na | *Availabe at* https://en.wikipedia.org/wiki/File:Sziszeki_csata_(1593).JPG

Márton Pelles

O parobrodu *Indeficienter* i njegovim zastavama između 1901. i 1918.

The History of the Steamship Indeficienter *and Its Flag Changes 1901–1918*

Priča o parobrodu *Indificienter* i njegovim zastavama jedinstvena je u povijesti naše zajedničke hrvatsko-ugarske pomorske trgovine. Jedinstvenost se ogleda u tome što je taj relativno mali brod imao mnoštvo vlasnika, a vlasnici su se mijenjali znatno češće nego za bilo koji drugi brod ili brodarsku tvrtku u trgovačkoj floti. Početkom 1901. sedamdeset i dva riječka gospodarstvenika odlučila su izgraditi nezavisni parobrod, kojeg bi nazvali *Indeficienter* (što je geslo iz riječkoga grba, u značenju „nepresušan“). Među vlasnicima nalazimo članove uglednih riječkih obitelji (kako se navode u dokumentima): **Baccarcich**, **Duimich**, **Catti**, **Copaitich**, **Dall'Asta**, **Descovich**, **Minach**, **Jerouschneg**, **Lenac**, **Maderspach**, **Randich**, **Thian**, **Ticać**, **Ossoinack**, dok je većinski dio bio u rukama obitelji **Gherbaz**. Dioničari su od britanskog brodogradilišta u **Stocktonu na Teesu** za 576 000 kruna (kr.) naručili 88 metara dug, 13 metara širok i 6 metara visok parobrod s 850 konjskih snaga, nosivosti 1451 neto registarskih tona robe.

Povijest je broda vrlo dinamična. Grupa od 22 izvorna dioničara pod vodstvom **Lajoša Nikolića** otkupila je dionice od ostalih 1907. (osim one **Ede Curtija**, koji je odbio prodati svojih 0,63 karata vlasništva) i osnovala društvo **Pomorska plovidba**

Zastave brodara korištene na *P/b Indeficienter*
House flags used at SS Indeficienter

1901-1908

1908-1910; 1914-1916

1910-1914

The story of the steamship Indeficienter *and its flags is unique in the history of Hungarian-Croatian maritime trade – unique because this small ship had more owners and its owners changed more frequently than any other ship or company in the maritime fleet. It began in 1901 when 72 local Fiuman businessmen decided to build an independent steamship, which they named the SS* Indeficienter *("inexhaustible", the motto from the city arms). Among these owners were many famous locals, for example, members of the following families (as spelled in the documents):* ***Baccarcich***, ***Duimich***, ***Catti***, ***Copaitich***, ***Dall'Asta***, ***Descovich***, ***Minach***, ***Jerouschneg***, ***Lenac***, ***Maderspach***, ***Randich***, ***Thian***, ***Ticać***, *and* ***Ossoinack****; the largest part of the ownership was in the hands of the* ***Gherbaz*** *family. The shareholders ordered a steamship from a shipyard at* ***Stockton on Tees*** *(Great Britain): 88 meters long, 13 meters wide, and 6 meters high, with a 850 horsepower engine, and cargo capacity of 1,451 net registered tons, for the price of 576,000 crowns (C).*

The ship's ownership history was very dynamic. In 1907 a group of 22 original owners, under the leadership of ***Lajos Nicolich****, bought the shares from all the others (except the shares of* ***Ede Curti****, who refused to sell his 0.63% carat [1/24] share)*

Indeficienter d. d. (njem. *Seeschiffahrts Actien Gessellschaft Indeficienter*, mađ. *Indeficienter Tengerhajózási Részvénytársaság*, tal. *Società Anonima di Navigazione Maritimma Indeficienter*). **Ugarska gospodarska banka** iz Budimpešte postaje vlasnik dioničkog društva 1909. Već 1910. brod je iznajmljen tvrtki **Grünhut i partneri**. Od 1914. zbog rata Gospodarska banka ponovo je jedini vlasnik, a tvrtka **Indeficienter** kupuje parobrod *Magyar* od **Grünhuta**. U poslovnim rezultatima, kompanija **Indeficienter** isplatila je prvi (i jedini) put 8% dividende 1913. godine. Što se tiče plaća, **Indificienter** je isplaćivao najniže nadnice (očito zbog malih profita) od svih riječkih brodarskih kompanija. Primjerice, 1914. mjesečna plaća kapetana bila je 300 kr., inženjeri su dobivali 280 kr., upravitelji stroja 100 kr., mornari 40 kr., a kuhar 100 kr.

Gore: Pečat tvrtke Indificienter od 1916. do 1918.
Top: Indificienter Co. seal 1916-1918.
Prethodna str.: *P/b Indificienter*, tempera na papiru, 1904., zbirka Stipanović (Parobrodarstvo Rijeke, 2016.)
Previous page: P/b Indificienter, *tempera on paper, 1904, Stipanović Collection (Parobrodarstvo Rijeke, 2016.)*

Promjene vlasničke strukture odrazile su se i u zastavi koju je brod vijao. Prva je brodarska zastava bila ugarska trobojnica s ispisanom godinom osnivanja **1901**, a kad je **Gospodarska banka** postala vlasnik, taj natpis je promijenjen u inicijal **I**. Dok je brod služio za tvrtku **Grünhut**, rabila se njezina zastava, bijela s plavim obrubom i križem inicijalom **G** i tri plave šestokrake zvijezde u četiri tako dobivena polja. Na posljetku 1916. kompanija **Indificienter** d. d. dobila je od riječkog Magistrata pravo da rabi gradski grb s dvoglavim habsburškim orlom, ali budući da je parobrod *Indificienter* bio zadržan u **Almeríji** (Španjolska) još od početka kolovoza 1914., to se tada smatralo samo simboličnim činom. Brod je na koncu rata konfiscirala Francuska 1921. Brod je 1924. ponovo u vlasništvu **Ugarske gospodarske banke**, no iste godine vlasnik postaje **Alfio Napoli**, koji ga rabi za pomorsku trgovinu sve do početka 2. svjetskog rata. Životni put bivšeg mađarskog broda završio se 14. svibnja 1943., kada su ga Nijemci potopili da služi kao grudobran u sardinijskoj luci **Olbia**.

Zabilježeni su podaci o prijevozu robe između 1901. i 1914. Prema njima parobrod je izveo 120 plovidbi, od kojih je 65 imalo registriranu robu od ukupno 169 471 tona. Parobrod je povezivao mnoge luke s robom do 1000 tona, a u prijevozu robe koji bi prelazio 3000 ton ističe se osam najvažnijih luka: **Rijeka** (matična luka), **Brăila** (u današnjoj Rumunjskoj), **Newport** i **Cardiff** u Walesu, škotski **Glasgow**, talijanska **Đenova** i **Palermo** te **Cette** (danas **Sète** u Francuskoj). Od njih najveći obrt je parobrod *Indeficienter* imao u **Brăili** 31,8% (53 885 t), **Rijeci** 20,2% (34 162 t), **Cardiffu** 14,7% (24 834 t) i **Newportu** 14,5% (24 558 t). Općenito se može reći da je brod uzimao ugarsko žito i erdeljska drva u **Brăili** (što je tamo stizalo vlakom ili Dunavom), koje je prevozio u talijanske i britanske luke, odakle je uzimao ugljen. Od tamo je ili išao nazad na ušće Dunava ili u **Rijeku**, odakle je uzimao obrađene industrijske proizvode za francuske i britanske luke, gdje bi opet pokupio ugljen.

Činjenica da je *Indificienter* djelovao neprekinuto unatoč svojem skromnom profitu i bez dividendi, tjera nas na zaključak da parobrod i nije bio izgrađen i održavan prvenstveno radi nekog velikog profita, već prije svega kao simbol, da otvori mogućnosti da riječka autonomija dopre do mnogobrojnih svjetskih luka. ★

*and founded the **Indeficienter Naval Shipping Company** (Germ.* Seeschiffahrts Actien Gessellschaft Indeficienter*, Hun.* Indeficienter Tengerhajózási Részvénytársaság*, Ital.* Società Anonima di Navigazione Maritimma Indeficienter*). In 1909, the **Commercial Bank of Hungary** of Budapest became the owner. In 1910, the SS* Indeficienter *was chartered by the **Grünhut and Partners Company**. In 1914, the Commercial Bank of Hungary was once again the owner because of the war, while **Indeficienter Co.** purchased the steamship* Magyar *from the **Grünhut**. In terms of business results, **Indeficienter Co.** paid 8% dividends for the first (and last) time in 1913. In terms of pay, **Indeficienter Co.** paid the lowest wages (obviously, because of its low profits) among all the shipping companies in Fiume. This meant that in 1914 the captain's monthly salary was 300 C, engineers received 280 C, the deck master 100 C, sailors 40 C, and the cook 100 C.*

*The changes in the ownership had an effect on the flag the ship used. Initially, its flag placed the numerals **1901** (for the founding year) on the Hungarian tricolor. Later, when the **Commercial Bank** became the owner, the Hungarian tricolour was defaced with with the letter **I** (for* Indeficienter*). Subsequently, when the **Grünhut** chartered it, the ship used the company flag: white with a blue border and a blue cross throughout, with a blue initial **G** and three six-pointed stars, each in one of the quarters. Finally, in 1916, the **Indeficienter** Ltd. obtained the right to use Fiume's coat of arms (with the two-headed Habsburg eagle) from the city magistrate, but because the SS* Indeficienter *had been confined in **Almería**, Spain, since the beginning of August 1914, this was considered merely a symbolic act. Finally, the* Indeficienter *was confiscated by the French government in 1921. In 1924, the steamship was once again owned by the **Commercial Bank of Hungary**, however, in the same year **Alfio Napoli** bought it and used it for maritime commerce until the breakout of the World War II. The life of the former Hungarian ship ended on 14 May 1943, when the Germans sank it in the Sardinian harbor of **Olbia** (Italy) to serve as a rampart.*

*We have data on the ship's goods turnover between 1901 and 1914. Based on this data the steamship performed 120 transports, of which 65 had a registered turnover, totaling 169,471 tons. The steamship connected many ports with transports of 1,000 tons and less. Regarding transports of over 3,000 tons, there are eight important destinations: **Fiume** (its home port), **Brăila** (in today's Romania), **Newport** and **Cardiff** (Wales), **Glasgow** (Scotland), **Genoa** and **Palermo** (Italy), and **Cette** (today **Sète**, France). Among these, the highest turnovers of the SS* Indeficienter *were made in **Brăila** at 31.8% (53,885 t), 20.2% (34,162 t) in **Fiume**, 14.7% (24,834 t) in **Cardiff**, and 14.5% (24,558 t) at **Newport**. Generally, it can be said that the steamship picked up Hungarian cereals and Transylvanian wood in **Brăila** (transported there by train and on the river Danube) and then travelled to Italian and English ports where it picked up coal. From there it either went back to the mouth of the Danube or to **Fiume**, whence it transported processed industrial products to ports in France and England, where it picked up coal again.*

From the fact that the Indeficienter operated continuously despite little profit and no dividends, we can conclude that the steamship was not actually built and maintained in the hope of great profits by the owners, but primarily as a symbol demonstrating Fiume's ability to reach numerous world ports. ★

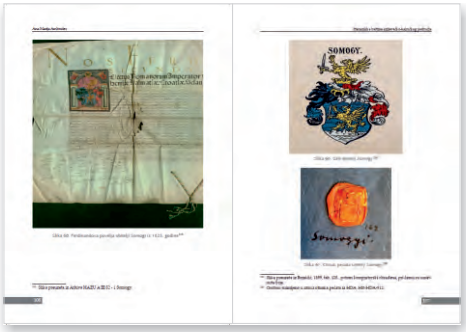
Izvori / *Sources*
Državni Arhiv u Rijeci. 46. *Pomorska oblast za Ugarsko-hrvatsko primorje u Rijeci.*
Pelles, Márton; Zsigmond, Gábor: *A fiumei magyar kereskedelmi tengerészet története (1868–1918) | The Hungarian maritime trade history of Fiume (1868–1918)*. Pécs, Pro Pannonia Press, 2018.
Stipanović, Igor: *Parobrodarstvo Rijeke : u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije*. Kostrena, Katedra Čakavskog sabora, 2016.

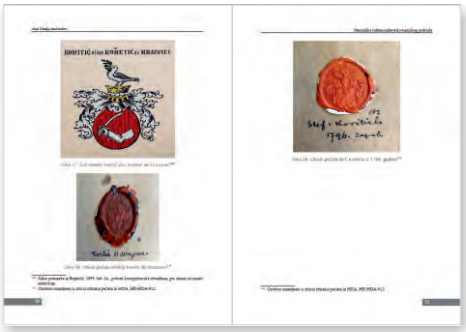
Križevačko-kalnička heraldika

The Heraldry of Križevci and Kalnik

Naslov *Title*: **Heraldička baština križevačko-kalničkog područja**
(in English: *The Heraldic Heritage of Križevci and Kalnik Region*)
Autor *Author*: **Ana Marija Ambrušec**
Nakladnici *Publishers*: **Meleagrina d.o.o., Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo**
Mjesto, godina *Place, year*: **Vrbovec/Zagreb, 2019** ISBN: **978-9-536800-21-6** (HGZD)
Uvez *Binding*: **tvrdi | *hardcover*** ISBN: **978-953-56659-6-0** (Meleagrina)
Veličina *Dimensions*: **24×17 cm** (9.5"×6.5") Stranica *Pages*: **151**
Narudžbe *Orders at*: annambrusec47@gmail.com Cijena *Price*: **100 HRK** (~14 €)
meleagrina.doo@gmail.com, http://www.facebook.com/Meleagrina-101475354854768/

Hrvatska heraldička baština koja se čuva u brojnim arhivima, muzejima i knjižnicama te na javnim i privatnim prostorima veliko je istraživačko područje koje čeka svoje stručnjake, pregaoce i promotore. Iako je područje kontinentalne Hrvatske još koncem 19. stoljeća obrađeno u kapitalnom djelu – heraldičkom zborniku **Ivana Bojničića Kninskog** (1858. – 1925.) na njemačkom jeziku *Der Adel von Kroatien und Slavonien* (Plemstvo Hrvatske i Slavonije) tiskanom u **Nürnbergu** 1899. godine u glasovitoj ediciji *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch* (IV, 13) – ostalo je više nego dovoljno prostora za nova istraživanja i proučavanja ovog vrijednog segmenta hrvatske i europske povijesti.

Knjiga *Heraldička baština križevačko-kalničkog područja* upravo nastavlja tim putem, ujedno ga obogaćujući, a rezultat je istraživačkog rada i zalaganja **Ane Marije Ambrušec**, povjesničarke s diplomom *Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*. Heraldička baština kontinentalne Hrvatske specifično je područje istraživanja, ali i prostor koji nudi brojna nova saznanja i sukladno tome nove historiografske rezultate. Za razliku od istočnojadranskoga prostora (i njegovih većih gradova) koji je mnogo bolje istražen i očuvan, heraldička baština ovog područja istraživački je izazov te se upravo ovim radom u središte pozornosti postavlja tamošnje plemstvo i njegova heraldika u rasponu od srednjega do ranoga novog vijeka.

Tekst ove publikacije temelji se na autoričinu istoimenom diplomskom radu koji je izradila na *Diplomskom studiju povijesti – Istraživačkom smjeru/Modulu srednjovjekovne povijesti Odsjeka za povijest* Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te ga uspješno obranila 16. svibnja 2018. Poticaj za izradu ovoga rada, ali općenito za otkrivanje i predstavljanje naše grboslovne baštine nalazi se i u činjenici da je Ana Marija Ambrušec pohađala kolegij *Hrvatska heraldička baština* koji se predavao na diplomskoj razini sveučilišnog studija povijesti i drugih srodnih predmeta i grupa društveno-humanističkog usmjerenja na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Taj je kolegij postao izvorište cijelog niza kvalitetnih diplomskih radnji, ali i mjesto susreta hrvatskih heraldičara. Spomenimo i činjenicu da je autorica ove knjige tijekom svoga studija u koautorstvu s **Anitom Petrović**, a pod mentorstvom prof. dr. sc. **Mirjane Matijević Sokol**, napisala i rad iz pomoćnih povijesnih znanosti pod naslovom *Samoborska epigrafska baština do sredine 18. stoljeća*, za koji je 2017. godine dobila **Rektorovu nagradu** Sveučilišta u Zagrebu.

Osim toga, autorski potpisuje informativnu brošuru pod naslovom *Gradec nekada i sada*... (Gradec: Općina Gradec, 2018.), što jasno očituje njezinu naklonost istraživanju lokalne povijesti. Vrijedi upravo na ovome mjestu citirati riječi francuskog povjesničara **Pierrea Gouberta** (1915. – 2012.) kako bi ono „lokalno" zapravo iz svojevrsne negativne percepcije toga termina što točnije definirali i pozicionirali: „Lokalnom poviješću zvat ćemo onu koja se odnosi na jedno ili nekoliko sela, mali grad ili grad srednje veličine (velika luka ili prijestolnica nadilaze pojam lokalnog) ili geografsko područje ne veće od uobičajene provincijske jedinice (…).

*Croatia's heraldic heritage, preserved in many archives, museums, and libraries as well as in public and private spaces, is a large research field awaiting experts, ardent enthusiasts, and promoters. Although the region of continental Croatia was covered in the late 19th century in a major work – the heraldic anthology by **Ivan Bojničić Kninski** (1858–1925) in German* Der Adel von Kroatien und Slavonien *(Nobility of Croatia and Slavonia), printed in **Nürnberg** in 1899 as part of the famous edition of* J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch *(IV, 13) – there remains more than enough room for new research and study in this valuable segment of Croatian and European history.*

The new book Heraldička baština križevačko-kalničkog područja *continues in that direction and enriches it, the result of the research and devotion of **Ana Marija Ambrušec**, a historian with a degree from the* Faculty of Humanities and Social Studies of the University in Zagreb *(FFZG). The heraldic heritage of continental Croatia is a particular area of study, but also provides opportunities for numerous new discoveries and thus new historiographical results. Unlike the heritage of the eastern Adriatic region (and its larger cities), which is much better researched and preserved, the heraldic heritage of this region is a research challenge. This work focuses on the region's nobility and its heraldry from the Middle Ages to the early Modern Age.*

The publication is based on the author's graduate thesis of the same title, prepared at the Graduate Study of History – Research Course/Medieval History Module at the History Department *of the FFZG, which she successfully defended on 16 May 2018. A major impetus for this thesis, but also for discoveries and presentation of our heraldic heritage in general, was a course Ambrušec took –* Croatian Heraldic Heritage *– taught at the graduate level of the university history studies and other related subjects through the social-humanistic orientation at the FFZG. That course not only resulted in a series of quality graduate theses, but also connected many Croatian heraldic scholars. During her studies, mentored by Prof. **Mirjana Matijević Sokol**, Ambrušec also co-authored a paper with **Anita Petrović** in the discipline of auxiliary history studies titled* Epigraphic Heritage of Samobor until the Mid-18th Century. *It received the University of Zagreb **Rector's Award** in 2017.*

Ambrušec also wrote the informational brochure Gradec then and now… *(Gradec: Municipality of Gradec, 2018), clearly expressing her interest in local history research. Here it is appropriate to quote the French historian **Pierre Goubert** (1915–2012), so we may define and reposition "local" to counter its negative perception: "We call it local history when it considers a single village or few of them, a small or middle-sized town (a large port or capital goes beyond the term local), or a geographic area not bigger than a usual provincial unit .... This local history – that was once cherished with care, with much zeal, and*

Lokalnu povijest, koja je nekada davno njegovana brižno, s puno žara pa čak i s ponosom, zastupnici opće povijesti kasnije su prezreli (osobito u 19. st. i u prvoj polovici 20. st.). Međutim, od sredine ovog [20.] stoljeća zanimanje za lokalnu povijest opet je poraslo i dobilo novo značenje; neki čak smatraju da samo lokalna povijest može biti istinita i vjerodostojna" (*Scrinia Slavonica* 1/2001).

Upravo i na tim tragovima i premisama nastala je ova monografija opremljena znanstvenim aparatom, brojnim slikovnim prilozima te po dvije tablice i dva grafikona i jednom kartom. Knjiga ukupno sadrži 151 stranicu formata 24 × 17 cm, a objavljena je u kvalitetnom tisku i tvrdom uvezu u 500 primjeraka. Odabir križevačko-kalničke mikroregije, koja s gradom **Križevcima** obuhvaća skupinu najstarijih naselja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, potaknut je ne toliko očuvanom spomeničkom građom na samom terenu nego, nasuprot tome, relativno bogatim arhivskim gradivom koje je sačuvano i danas se nalazi u fondovima i zbirkama *Hrvatskog državnog arhiva* u **Zagrebu** (*Križevačka županija*, *Poglavarstvo slobodnog i kraljevskog grada Križevci*, *Plemenita općina Sveta Jelena Koruška*, *Potvrda kalničkog plemstva*, *Zbirka grbovnica*, *Fond grbova obitelji Hrvatske i Slavonije*, *Zbirka otisaka pečata*, *Obitelj Gregorijanec*), *Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* u Zagrebu (*Armales: Rawen, Salaj, Somogy*) te u *Gradskom muzeju Križevci* (*Povelja obitelji Šatvar*). Treba istaknuti da je za potrebe ove monografije sva dostupna heraldička i sfragistička građa fotografirana i priložena uz pripadajuća (pot)poglavlja.

Nakon definiranja prostorno-vremenskog okvira i metodologije istraživanja te geografskog prikaza tzv. plemićkih naselja s križevačko-kalničkog područja u rasponu od srednjeg pa do ranog novog vijeka i modernog doba (od 12./13. do 18./19. stoljeća) glavni, noseći dio monografije čini poglavlje naslovljeno: Plemićke obitelji na križevačko-kalničkom području u kasnom srednjem i ranom novom vijeku, gdje je ukupno obrađeno čak trideset i osam obitelji. Abecednim redom to su **Antolčić**, **Babok**, **Baneković**, **Barabaš**, **Benčak**, **Benger**, **Berlečić**, **Bočkaj**, **Bošnjak**, **Fodroci**, **Golec**, **Gregorijanec**, **Grlović**, **Gudić**, **Hadrović**, **Kamenjan**, **Kešer**, **Koritić**, **Kuzmić**, **Magdić**, **Makar**, **Mrazović**, **Nemčić**, **Orahoci**, **Ožegović**, **Pisačić**, **Pomper**, **Raven**, **Sakač**, **Salaj** i **Bošnjaković**, **Somođi**, **Šatvar**, **Štriga**, **Švagelj**, **Valjak**, **Višak**, **Zakmardi** te **Zidarić**. To je zapravo anotirani popis plemićkih obitelji te njihovih najvažnijih pojedinca, uz opis grba svakoga od njih. Posebno se ističe činjenica da je većina plemića obrađenog područja pripadala tzv. darovnom (*donacionalnom*) plemstvu koje je svoj plemićki položaj temeljilo na darovanom posjedu, dok su ostali pripadali tzv. grbovnom plemstvu (*armalisti*). Zasebno su obrađeni i kameni grbovi na tlu križevačko-kalničkog područja koji su popraćeni kratkim opisom mjesta i vremena u kojem su pronađeni. Riječ je o kamenim grbovima u crkvi *sv. Brcka* na **Kalniku**, *sv. Trojstva* u **Visokom** i *Uznesenja Marijina* u **Gornjoj Rijeci**.

U popisanim i analiziranim grbovima najzastupljeniji je simbol lava potom simbol ruke koja drži sablju s odrezanom turskom glavom. Sve je to, dakako, vezano uz borbu protiv **Turaka Osmanlija**. Zanimljivo je da se u grbovima ovog plemstva kao specifičnost nalaze simboli brijega ili trobrijega, što označava smještaj „plemenitih naselja" – posjeda u tom brežuljkastom kraju. U *Prilozima* monografije donesena je tablica s prikazom učestalosti pojavljivanja simbola unutar štita na grbovima plemićkih obitelji križevačko-kalničkog područja te grafički prikaz statističkih podataka o simbolima koji se pojavljuju izričito unutar štita na grbovima plemićkih obitelji spomenutog područja.

Knjigu su recenzirali dr. sc. **Mirjana Matijević Sokol**, redovita profesorica u trajnom zvanju *Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu*, i dr. sc. **Hrvoje Petrić**, redoviti profesor *Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*.

Monografija *Heraldička baština križevačko-kalničkog područja* zamišljena je i ostvarena kao pregled, rekapitulacija, ali i izvorno arhivsko istraživanje povijesnih vrela i terenskog obilaska tog prostora kontinentalne Hrvatske s usmjerenjem na heraldičke spomenike koji su dosad ipak velikom dijelom bili neobrađeni i(li) nepoznati. Rad stoga predstavlja vrstan prinos istraživanju križevačko-kalničke heraldičke baštine u razdoblju srednjeg i ranog novog vijeka. Publikacija se objavljuje u sunakladništvu *Meleagrina* iz **Vrbovca** i vrlo agilnog *Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva* u **Zagrebu**, koje je odmah prepoznalo njezinu stručnu vrijednost, te uz financijsku podršku **Općine Kalnik**.

Čvrsto vjerujemo da će svojim sadržajem i likovno-grafičkom opremom ova vrijedna i korisna monografija Ane Marije Ambrušec približiti minula vremena ovoga prostora, ali dati i poticaj novim multidisciplinarnim istraživanjima te historiografskom vrjednovanju križevačko-kalničkog područja u cjelini.

*even with pride – became disdained by the proponents of general history (particularly in the 19th and the first half of the 20th century). However, since the middle of this [20th] century, the interest for local history grew again and gained a new meaning; some even consider that only local history may be true and credible." (*Scrinia Slavonica *1/2001).*

This book emerged in this tradition, providing scientific insights, many illustrations, two tables, two graphs, and a map. The 24×17 cm hardcover book, with 151 pages and high production values, has a print run of 500 copies. The choice of the ***Križevci*** *and* ***Kalnik*** *micro-region (which encompasses, together with the city of Križevci, a group of the oldest settlements of northwestern Croatia) was prompted not so much by the monumental material preserved in situ, but quite to the contrary, by the relatively rich archival material available in the collections of the* Croatian State Archives *in* ***Zagreb*** *(*Križevci County, Magistrate of the Free and Royal City of Križevci, Noble Community of Sveta Jelena Koruška, Confirmation of Kalnik Nobility, Armorial Letters Collection, Croatia and Slavonia Family Arms Fund, Seal Impressions Collection, Gregorijanec Family*), the* Croatian Academy of Sciences and Arts Archive *in Zagreb (*Armales: Rawen, Salaj, Somogy*) and the* Križevci City Museum *(*Šatvar Armorial Letter*). Notably, all the heraldic and sphragistic material available for the book was photographed and presented in the appropriate (sub)chapters.*

The book begins with the definition of the area, time period, and research methodology, as well as the geographical presentation of the so-called noble settlements in the Križevci and Kalnik region from the Middle Ages to the early and even later Modern Age (from the 12th/13th until the 18th/19th century). The main part of the book is titled Noble Families in Križevci and Kalnik Region in the Late Middle and Early Modern Age, providing for no less than 38 families: ***Antolčić***, ***Babok***, ***Baneković***, ***Barabaš***, ***Benčak***, ***Benger***, ***Berlečić***, ***Bočkaj***, ***Bošnjak***, ***Fodroci***, ***Golec***, ***Gregorijanec***, ***Grlović***, ***Gudić***, ***Hadrović***, ***Kamenjan***, ***Kešer***, ***Koritić***, ***Kuzmić***, ***Magdić***, ***Makar***, ***Mrazović***, ***Nemčić***, ***Orahoci***, ***Ožegović***, ***Pisačić***, ***Pomper***, ***Raven***, ***Sakač***, ***Salaj*** & ***Bošnjaković***, ***Somođi***, ***Šatvar***, ***Štriga***, ***Švagelj***, ***Valjak***, ***Višak***, ***Zakmardi***, and* ***Zidarić****. It constitutes an annotated list of noble families and their most important members, with coats of arms described for each. The majority of that nobility belonged to the so-called* donational *nobility, whose noble position was based on donated estates, while others belonged to the so-called armorial nobility (*armalists*). A separate chapter presents stone-carved coats of arms in the region, with short descriptions of their period and location. These are the stone arms in the church of* St. Brice *in* ***Kalnik***, Holy Trinity *in* ***Visoko***, *and* Ascension of Mary *in* ***Gornja Reka***.

The coats of arms listed and analyzed most often depict a lion and second most often a hand wielding a scimitar with a severed Turk's head (certainly linked with the struggle against the ***Ottoman Turks****). Many coats of arms include the charge of a mount or triple mount, denoting the location of the "noble settlements" – estates in the hilly area. In its* Appendices *the book provides tables with the frequencies of various charges in the shields of noble arms in the region and a graph of the statistical data.*

The book was reviewed by Prof. ***Mirjana Matijević Sokol****, tenured professor at the* Croatian Studies Faculty of the University of Zagreb, *and Prof.* ***Hrvoje Petrić****, tenured professor at FFZG.*

The book was envisioned and accomplished as a review, a recapitulation, but also an original archival research in historical sources with field visits in that region of continental Croatia, directed particularly towards those heraldic monuments that had been, for the most part, unpublished and/or unknown. Therefore, the work represents an excellent contribution to the research into the heraldic heritage of Križevci and Kalnik in the Middle Ages and early Modern Age. The book was published jointly by Meleagrina *in* ***Vrbovec*** *and the very agile* Croatian Heraldic and Vexillological Association *in* ***Zagreb*** *(which immediately recognized its expert value), with financial support from the* ***Municipality of Kalnik****.*

We firmly believe that this valuable and useful book by Ana Marija Ambrušec, with its fitting contents and graphics, will bring the region's history closer and motivate new multidisciplinary research and historiographical evaluation of the Kreiževci and Kalnik region as a whole.

Pregled i analiza izraelskih zastava *Review and Analysis of Israeli Flags*

Naslov *Title*: **Zastave Izraela | *The Flags of Israel***
Autor *Author*: **Željko Heimer**
Nakladnik *Publisher*: **Židovska općina Zagreb | *The Jewish Community of Zagreb***
Mjesto, godina *Place, year*: **Zagreb, 2019** ISBN: **978-9-536800-21-6**
Uvez *Binding*: **meki | *paperback*** Stranica *Pages*: **132**
Veličina *Dimensions*: **26×20 cm** (10"× 8") Cijena *Price*: **100 HRK** (~14 €)
Narudžbe *Orders at*: jcz@zg.t-com.hr

Knjiga *Zastave Izraela* / *The Flags of Israel* dr. sc. **Željka Heimera** sadrži 133 stranice koje su pisane paralelno na hrvatskom i engleskom jeziku. Autor u knjizi daje iscrpan pregled povijesnog razvoja i suvremenog socio-političko-kulturnog konteksta unutar kojih je dubinski analizirao državne ali i općinske i stranačke zastave države Izrael kroz njihova heraldička obilježja i simbolička značenja. Uz *Predgovor* na samom početku i *O autoru* na kraju knjige, podijeljena je na 6 poglavlja: *Izraelske zastave*, *Simbolika izraelske zastave*, *Prijedlozi za zastavu 1948.*, *Druge državne zastave Izraela*, *Zastave izraelskih općina* i *Zastave političkih stranaka*. Nakon svakog poglavlja nalazi se i vrijedan skup korištenih referenci koje čitatelju mogu poslužiti za daljnje istraživanje ove tematike.

U prvom poglavlju o izraelskoj državnoj zastavi autor opisuje nastanak države Izrael i rasprave oko državne zastave usvojene 28. listopada 1948. U drugom poglavlju razrađuje se sama simbolika izraelske zastave. Opisuju se tri priče o nastanku cionističke zastave a potom se razmatra njena simbolika. Zanimljivo autor dalje analizira *Davidov štit*, heksagram ili dva međusobno isprepletena jednakostranična trokuta kao simbol židovstva. Kao židovski simbol heksagram se prvi put javlja u 14. st. u **Pragu** na zastavi židovske općine. Nakon toga se širi i popularizira kroz tiskarstvo i javlja kao čest ornament na sinagogama i durgim predmetima da bi ga u 19. st. počele koristiti cionističke grupe. Geometrijska sekularnost a ne religijska tradicija iz *Tore* tog znaka činila je Davidov štit nešto sekularnijim simbolom čime onda i sama državna zastava istovremeno nosi i vjerska ali i sekularna značenja. U trećem se poglavlju daje iscrpna analiza prijedloga za zastavu države Izrael čiji su temelji postavljeni UN-ovom rezolucijom 1947. godine. Sve opise prijedloga prate i vrijedni grafički prikazi kako bi se čitatelju što više približio cijeli proces odabira. Prijedlozi su bili doista imaginativni, zanimljivi, neki heraldički iznimno složeni želeći u

The book Zastave Izraela / The Flags of Israel *by* ***Željko Heimer*** *has 133 pages with parallel Croatian and English text. The author provides an exhaustive review of the historical development and contemporary socio-political and cultural context within which he has analyzed the state, municipal, and political party flags of the State of Israel, though their heraldic characteristics and symbolic meanings. Between the* Foreword *and the final part* About the Author *the book is divided in six chapters:* The Flag of Israel, Symbolism of Israeli Flag, Proposals for the Flag in 1948, Other State Flags of Israel, Flags of Israeli Communities, *and* Flags of Political Parties. *Each chapter is followed with a valuable list of references used that may serve for further research of the topic.*

In the first chapter, on the state flag, the author describes the emergence of the Israeli flag adopted on 28 October 1948. The second chapter considers the symbolic meaning of the flag itself. It recounts three stories on how the Zionist flag appeared and its symbolism. The author provides an interesting discussion on the Shield of David, *a hexagram or the two interlaced equilateral triangles, as the symbol of Judaism. The hexagram as a distinct Jewish symbol first appeared in the 14th century in* ***Prague*** *on the flag of its Jewish community. It was soon popularized through printed books and started appearing ever more frequently as a symbol in synagogues and religious artifacts, and was eventually used by Zionist groups in the 19th century. The geometric secularity, opposed to the religious* Torah *tradition, provided the Shield of David more secular meaning, thus making the state flag both religious and secular in its symbolism. The third chapter analyzes in extensive detail the proposals for the flag of the State of Israel, as established by the November 1947 United Nations resolution. The proposals' descriptions are accompanied with graphic representations, acquainting the reader with the selection process. The proposals were imaginative and interesting – some even heraldically*

sebe inkorporirati što više simbolike. Iscrpni pregled se nastavlja u četvrtom poglavlju analizom i drugih inačica državne zastave koje se koriste u različitim prilikama, također popraćeno detaljnim opisima i grafičkim prikazima. Tako su tu opisane zastava predsjednika države, predsjednika vlade, ministra obrane, vojna pomorska zastava, zastava policije, ratnog zrakoplovstva, carine, pošte, kao i varijacije zastava rodova izraelskih obrambenih snaga. Autor je posvetio iznimnu pažnju analizi povijesti nastanka i razvoja izraelske državne zastave kao i njenih inačica ali i zastavama izraleskih općina, što predstavlja nastavak njegovog vrijednog doprinosa ovoj često zapostavljenoj heraldičkoj tematici. U petom poglavlju donosi analizu zastava izraelskih općina sa slikovnim prikazima zastava izraelskih gradova, mjesnih i područnih općina. U šestom poglavlju razmatraju se zastave političkih stranaka, ponovno s detaljnom povijesnom analizom, opisima i prikazima.

Svi koji pratimo heraldički i veksiloloski rad pukovnika dr. sc. Željka Heimera nismo iznenađeni minuciouzošću s kojom je pristupio i ovoj knjizi koja predstavlja iznimno vrijedan doprinos širem i dubljem razumijevanju povijesnog nastanka i razvoja državne i drugih nacionalnih zastava i grbova moderne države Izrael. Državni i nacionalni simboli ne služe samo kao „puki ukras“ države, politike i naroda već su nositelji identitetskih značenja oko kojih se pripadnici tog naroda okupljaju, koji određeni politički sustav legitimiraju i koji ih predstavljaju prema van. Zbog toga su ovakve analize iznimno važne jer poznavanjem izvornih značenja i njihovih reinterpretacija kroz povijest kao i simbola u kojima su sadržani možemo pratiti i značenjske mjene identiteta kroz povijest i njegov položaj u suvremenosti. ■

complex, trying to incorporate too much symbolism. The detailed review continues in the fourth chapter with an analysis of other versions of the state flag, used in various circumstances, also accompanied with many illustrations. These include presidential and ministerial flags, naval and police ensigns, flags of the air force, customs, postal service, and versions of flags for many branches of service of the Israeli Defense Forces. The author pays special attention to the analysis of the history and origin of the Israeli flag and its variations, but also to the flags of Israeli municipalities, which is a continuation of his valuable contribution to this often neglected heraldic theme. Chapter 5 provides an analysis of the flags of Israeli municipalities with pictorial representations of the flags of Israeli cities, and local and regional municipalities. Chapter 6 discusses the flags of political parties, again with a detailed historical analysis, descriptions, and representations.

None of us who follow the heraldic and vexillological work of Colonel Dr. Željko Heimer is surprised by the detail which he has brought to this book – an extremely valuable contribution to a broader and deeper understanding of the historical origin and development of the state and other national flags and coats of arms of the modern state of Israel. State and national symbols not only serve as a "mere decoration" of state, politics, and people, but they carry the identity meanings around which members of that nation gather, which legitimize a particular political system, and represent it to the outside. That is why such analyses are extremely important, because by knowing the original meanings and their reinterpretations through history as well as the symbols they contain, we can trace the changes in meaning of identity throughout history and its position in modern times. ■

Branka Hlevnjak

Međunarodni festival umjetničkih zastavica

Ima li vedrije slike grada od one okićenog šarenim zastavama. Raznobojne tkanine lepršaju na vjetru i tako već jedanaest godina u dane uličnih „ludorija“ manifestacije *Cest is d' Best*, jednako ludičkog imena koje će reći *Ulica je najbolja*. Tih dana ulice, trgovi, parkovi budu prepuni uličnih događanja, akrobacija, žongliranja, performansa, glazbe, plesa, likovnih instalacija (postava) i to sve besplatno za prolaznike i namjernike. A njima visoko iznad glava titra neobična slikarska izložba. To je **Međunarodni festival umjetničkih zastavica**, obično na okvirno zadane teme, na koje umjetnici svih profila i dobi reagiraju prema svom senzibilitetu kako žele odgovoriti na izazov novog medija – oslikovljenih zastava.

Kada se **Dijana Nazor** dosjetila ovom festivalu, imala je na umu razigranost koju zastave donose i pronose u prostorima grada i kako kroz cijelu povijest u najrazličitijim formama traju - od serioznih, državničkih, viteških i klupskih do manifestacijskih i dekorativnih. Pozvati umjetnike da se izraze kroz zastavu/zastavicu, bila je mudra i duhovita odluka. Autori su taj poziv objeručke prihvatili i izrazili se kroz različite materijale (svila, čipka, vrpce, *patchwork*, plastika itd.), kroz brojne simbole (od barkoda do hipijevskih znakova za mir u svijetu), od portreta velikana znanosti (**Nikole Tesle**) do stiliziranih krajolika i basnovitih životinja, od angažiranih parola (*Više sati likovnog odgoja!*) do poezije (*Volim ovaj grad*).

Festival se svake godine proširuje novim autorima i novim zastavicama, a pritom se vješaju i dotadašnje, pa se ugođaj ove radosne vizure širi prostorom i budi znatiželju prolaznika koji se pod njima osjećaju dodatno vedro i na određeni način povlašteno. (O brojnim selfijima u tom ugođaju da i ne govorim!).

Festival zastavica već je gostovao i na drugim lokacijama u drugim gradovima i izvan manifestacije *Cest is d' Best* u kojoj je domicilan, te je tako pobudio pažnju i razveselio mnoštvo građana svojim koloristićkim i oblikovnim bogatstvom.

Svjesni posebnosti ovog medija, svake se godine tiska raskošan katalog koji bilježi sve sudionike, odnosno njihove radove i tako ostavlja svoj trag i za povijest. Za gosta Festivala bira se neko ugledno ime iz svijeta likovne umjetnosti (**Ivan Antolčić**, **Vjekoslav Vojo Radoičić**, **Nada Žiljak**, **Antun Boris Švaljek**, **Jadranka Fatur**, **Dora Kovačević** itd.) kako bi svojim učešćem potvrdili osobitost ovog dizajnersko-umjetničkog medija te bili neka vrsta predvodnika samome događaju. Još se nije dogodilo da bi umjetnici skloni istraživanju i stvaralačkoj znatiželji odoljeli ovom pozivu za učestvovanje u produkciji unikata za ulično zbivanje, za najširu publiku i za proces demokratizacije umjetnosti, to jest njezinog „silaska“ u život svakidašnjice.

Tako festival ima uz svoj ludički, ambijentalni i demokratski karakter i punu umjetničku podršku za originalnost, uspješnost i trajanje.

The International Festival of Art Flags

Susret s nagrađenim autorima 10. festivala *Svjetlost svijetu – Homage Tesli*, 2.6.2018. S lijeva stoje: | *A meeting with the award-winners, 10th Festival* Light to the World – Homage à Tesla*, 2.6.2018. Standing from left:* Dijana Nazor, Ana Novoselec, Jadranka Fatur, Marijana Petrović Mikulić, Branka Hlevnjak

Could there be a more merry image of a city than the one ornamented with colorful flags? Fabric in many colors has fluttered in the spring wind for eleven years now in the annual Cest is d' Best *street festival (the name being a linguistic potpourri understood as the "street is the best"). During those days Zagreb's streets, squares, parks fill with street events, acrobatics, juggling, performances, music, dance, and art installations – all of it free to passers-by and chance guests. An unusual art exhibition flickers high above their heads. It is the International Festival of Art Flags, usually with assigned topical framework, to which artists of all profiles and ages react in accordance with their own individual sensibility how to answer the challenge of a new medium – flags.*

When Dijana Nazor created the festival, she recalled the playfulness flags bring and proclaim in urban spaces and how they last through history in diverse forms – from serious, statehood, chivalric, and club flags to protest flags and decorative ones. The call to artists to express themselves through a flag was a wise and humorous decision. Over the years, artists accepted the invitation wholeheartedly and expressed themselves through various media (silk, lace, ribbons, patchwork, plastics, etc.), through many symbols (from barcode to hippie peace signs), from portraits of great scientists (Nikola Tesla), to stylized landscapes and fabulous animals, from slogans ("More Art Classes in School!") to poetry ("I Love this City").

The festival has expanded each year with more artists and new flags, which join those from previous festivals. Thus the atmosphere for this joyful vista expands in space and awakens the curiosity of passers-by. They feel additionally bright and somehow privileged under these flags (which form a popular backdrop for selfies!).

The Art Flags Festival has traveled to other cities outside its home in the Zagreb Cest is d' Best festival, thus drawing attention and bringing the joy of its color and richness to others.

Understanding the particularities of this medium, a luxurious catalog is prepared every year recording all participants and their works for history. Every year the Festival has an eminent world-renowned artist as a guest (in the past, Ivan Antolčić, Vjekoslav Vojo Radoičić, Nada Žiljak, Antun Boris Švaljek, Jadranka Fatur, Dora Kovačević, etc.) who by participating confirms the character of this designer-artistic media and provides a form of guidance to the event. Artists cannot resist the call to participate—they enjoy the research and creative curiosity in creating work for this unique street event, reaching the widest possible audience through the process of democratization of art, i.e. its "descent" into everyday life.

Thus this festival, besides its playful and popular character, also has full artistic support for its originality, success, and duration.

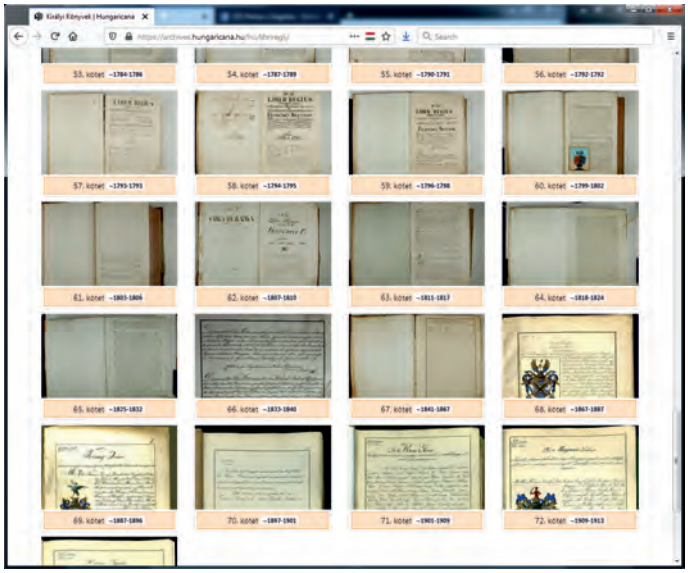
Dio ugođaja 11. festivala *Zagrebačke legende*, 29.5.–2.6.2019. Skromni doprinos Vašeg urednika u prvom redu, šesta zastava s desna: *Donji Grad* iz ciklusa *Zastave za gradske četvrti*, 2009.
The atmosphere of the 11th Festival Legends of Zagreb*, 29.5.–2.6.2019. A modest contribution by your editor in the 1st row, 6th flag from the right:* Lower City *from the cycle* Flags for City Districts*, 2009.*

Ladislav Dobrica

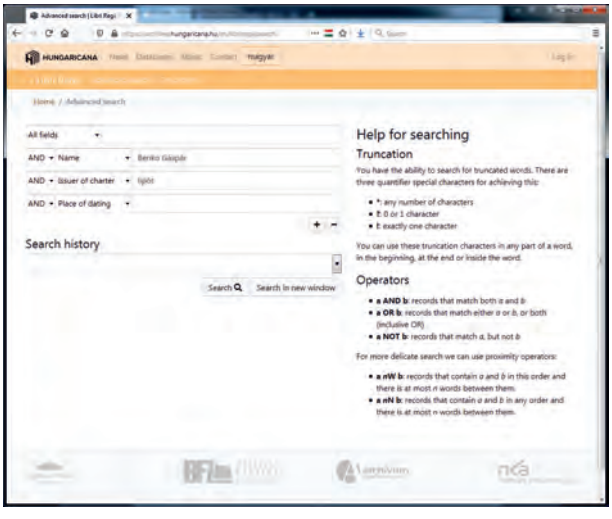
Digitalizirane *Kraljevske knjige* Libri Regii

Prije pet godina pokrenut je mrežni portal *Hungaricana* (https://hungaricana.hu) s namjerom omogućavanja pristupa digitaliziranom sadržaju mađarskih baštinskih ustanova (arhivi, muzeji i knjižnice). Danas je u ovaj projekt uključeno preko stotinu baštinskih i znanstvenih ustanova ne samo s tla **Mađarske**, već i iz ostalih europskih zemalja, a među njima je i *Hrvatski državni arhiv*.

Gradivo je na portalu podijeljeno prema svojoj vrsti te dostupno kroz tematski uređene baze podataka. Za arhivsko gradivo postoji šest baza podataka koje se nalaze u skupini *Arhivi*. No, tom broju treba pribrojati izdvojene baze kao što su: slikovna zbirka (koja sadrži razglednice, fotografije, grafike i dr.), zbirke zvučnih zapisa te zbirke karata. Tako da je na portalu zapravo desetak baza podataka koje sadrže arhivsko gradivo. Važna značajka ovoga portala, osim uvida u digitalizirani sadržaj gradiva, jest mogućnost složenoga pretraživanja unutar jedne ili između više baza podataka odjednom.

Jedna od baza koja je dostupna na portalu jest ona koja sadrži gradivo fonda *Kraljevske knjige* (lat. *Libri Regii*; mađ. *Királyi könyvek*). *Kraljevske knjige* se najkraće mogu opisati kao tzv. kopijalne knjige, u koje su bili prepisivani bitni dokumenti koji su bili izdavani u ime vladara počevši od 1527. godine i sve do kraja Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine. U cjelini **Arhiva Ugarske dvorske kancelarije** (fond A97) ima 73 sveska čiji su izvornici nastali do 1867., a od tada je svega sedam izvornih svezaka u cjelini **Arhiva Ugarskog ministarstva** (fond K19). Oba fonda su dio fundusa **Mađarskog nacionalnog državnog arhiva**. Dokumenti upisivani u *Kraljevske knjige* mahom su vezani uz prava pojedinaca, obitelji, gradova, crkvenih prelata, samostana, biskupija, a zbog svoje važnosti za javno pravo bili su prepisivani i pohranjeni u Arhiv Ugarske dvorske kancelarije. Te se kraljevske odredbe odnose na različite predmete, poput posjeda, nasljeđivanja, podjele raznih povlastica za pojedinca ili njegovu obitelj (uključujući i stjecanje plemstva ili ugarskoga indigenata, tj. državljanstva), povlastice za pravne osobe (županije, gradovi, trgovišta, crkvene institucije), zatim pravo održavanja sajmova, carinska i porezna oslobođenja, ili pak podjele cehovskih povlastica. Osim toga, u *Kraljevskim knjigama* postoji i velik broj kraljevskih suglasnosti na razne privatno-pravne poslove (kupoprodaja, darovanje, oporuka, adopcija). Međutim, nisu svi zapisi jednako dokumentirani. Ponekad bi bila zabilježena samo kratka bilješka da je neka isprava izdana, a ponekad, npr. za grbovnicu, bio bi zabilježen samo podatak kako je podijeljena grbovnica i to na način *stylo solito* (tzv. uobičajeni stil, izostavljajući

Libri Regii Royal Books *Digitized*

Five years ago the Hugaricana *portal (https://hungaricana.hu) was launched to facilitate access to the digitized contents of Hungarian heritage institutions (archives, museums, and libraries). Today the project includes more than a hundred heritage and scientific institutions, not only from* ***Hungary****, but from other European countries (the* Croatian State Archives *is included).*

The content of the portal is divided by type and is available through thematic databases. There are six databases for archival matters in the group Archives*. Separate databases also include archival information, such as an image collection (including postcards, photographs, graphics etc.), a sound collection, and a maps collection. Thus the portal includes dozen of databases of archival material. An important characteristic of the portal, beyond the actual contents, is the capability to perform a complex search in one or several databases at once.*

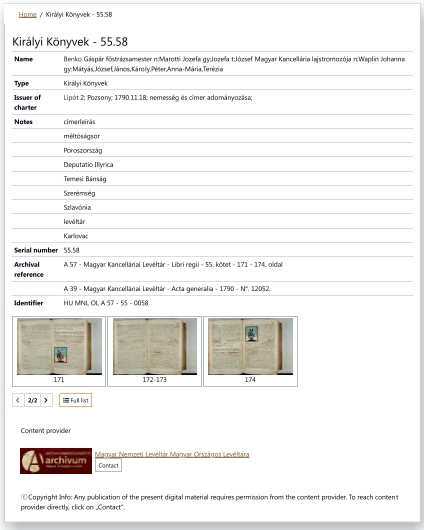
Among the available databases is the one presenting the contents of fund Royal Books *(Lat.* Libri Regii*; Hun.* Királyi könyvek*). The* Royal Books*, issued by the monarch from 1527 until the end of the Austrian-Hungarian monarchy in 1918, may be described as "copial books", into which important documents were copied. The* ***Archives of the Hungarian Court Chancery*** *(fund A97) totals 73 volumes, running until 1867, followed by the seven original volumes of the* ***Archives of Hungarian Ministry*** *(fund K19). Both funds are part of the* ***Hungarian National State Archives*** *collection. The documents copied in the* Royal Books *mostly relate to rights of individuals, families, cities, ecclesiastic prelates, monasteries, dioceses, and were copied into the Archives of the Hungarian Court Chancery due their importance for public right. These royal decisions considers various issues, such as estates, inheritances, and various grants of privileges to individuals and families (including the acquisition of nobility status or Hungarian indigenat, i.e., citizenship), privileges to legal entities (counties, cities, marketplaces, ecclesiastic institutions), rights to host markets, customs and tax exemptions, and various guild privileges. The* Royal Books *also include a large number of royal consents for various private legal acts (buying and selling, donation, testament, adoption). However, not all of them are equally documented. Some would include only a brief note that the document was issued, while sometimes, e.g., for armorial patents, it*

„nevažne“ dijelove dokumenta). Nasuprot takvim šturim opisima, ponekad bi uz cjelovit tekst grbovnice bio docrtan i grb. Praksa crtanja grbova u *Kraljevskim knjigama* sporadično se javlja u 18. stoljeću da bi u 19. stoljeću postala gotovo redovita praksa. Jezik dokumenata je latinski do 1844., a potom mađarski.

Gradivo *Kraljevskih knjiga* u mrežnoj bazi (https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/kiralyi-konyvek/) moguće je pretraživati na dva načina. Prvi način je pregledavanje digitaliziranog sadržaja, a drugi je korištenje tražilice u kojoj je pretraživanje moguće po nekoliko parametara, pri čemu je moguće odjednom pretraživati po četiri različita parametra. Parametri čiji su podatci uneseni u bazu te time pretraživi jesu sljedeći: destinatar isprave; autor isprave; nadnevak sastavljanja isprave; mjesto sastavljanja isprave; vrsta isprave (darovnica, grbovnica, cehovska povlastica itd.); županija (u kojoj se nalazi obitelj ili posjed koja je predmet isprave); posjed; signatura fonda (uključujući poveznice na fondove koji sadrže prijepis isprave); bilješke (podatci o prijašnjim vlasnicima posjeda; veze s inim obiteljima i sl.); serijski broj (redni broj sveska *Kraljevske knjige* i redni broj isprave unutar sveska).

Rezultati pretraživanja se sastoje od podataka navedenih po spomenutim parametrima pretraživanja te snimkama prijepisa isprave u *Kraljevskim knjigama*. Premda je tražilica dostupna i na engleskom jeziku, rezultati su dostupni samo na mađarskom jeziku, zbog čega je i parametre za pretraživanje potrebno unijeti na mađarskom jeziku. Tako je u slučaju tematskog pretraživanja grbovnica u tražilicu potrebno napisati: *címer adományozása* (podjela grba, tj. grbovnica). Prikladno je istaknuti kako se u bazi nalazi i pojam *címerleírás* (blazon) čime je naglašeno kako isprava sadrži opis grba. U slučaju pretraživanja po imenima destinatara ili mjesta njihova obitavanja, također treba uzeti u obzir da su rezultati pretraživanja dostupni u mađarskoj i/ili latinskoj grafiji (npr. *Erzsébet Orsich* = Elizabeta Oršić; *Zágráb* = Zagreb).

Nadamo se da će naši istraživači plemićke heraldike učinkovito iskoristiti ovaj prebogati izvor koji im je time postao dostupan.

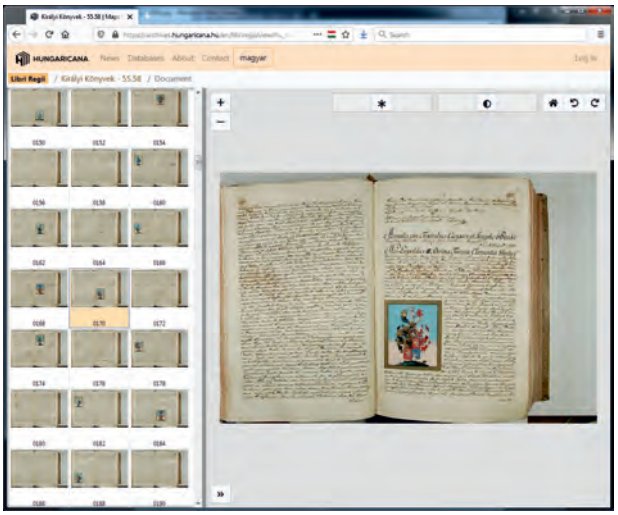

would be noted in stylo solito *(the “usual style”, omitting “less important” parts of the document) that it was granted. However, in some cases the entire text of an armorial patent would be copied, accompanied by a masterfully painted emblazon. The practice of including drawings of coats of arms began sporadically in the 18th century, becoming nearly routine in the 19th century. The documents were inscribed in Latin until 1844, after that in Hungarian.*

The content of the Royal Books *in the online database (https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/kiralyi-konyvek/) may be searched by several criteria, using up to four different parameters at a time. The searchable parameters include: document recipient; document author; document date; document place of issue; document type (grant, armorial patent, guild privilege, etc.); county (where the considered family or estate was located), estate, fund signature (including links to funds containing document copy), notes (on previous estate owners, links to other families etc.), and serial number (*Royal Book *volume and document ordinal number in the volume).*

The search results contain the results of the search parameters and images of the document copy in the Royal Books. *Although the search engine is also available in English, the results are only in Hungarian. Therefore, the search parameters should be entered in Hungarian, as well. Thus, when searching armorial patents one should provide the search engine with:* címer adományozása *(grant of arms, i.e., armorial patent). Note also that the database includes the term* címerleírás *(blazon), stating that the document copy includes the description of the coat of arms. When searching by recipient names or their places of origin, one should also consider that the results are available in Hungarian and/or Latin orthography (e.g.* Erzsébet Orsich *= Elizabeta Oršić; Zágráb = Zagreb).*

We hope that researchers into the heraldry of nobility will find effective ways to use this rich new information source.

Illustrations from the *National Archives of Hungary* and *Arcanum Adatbázis Kft.*

IZVORI I LITERATURA:
SOURCES AND LITERATURE:

Illéssy János, **Pettkó Béla**. *A Királyi könyvek*. Budapest 1895.

Imre Wellman. *A Magyar Kancellária levéltára*. Budapest 1951.

Digital Archives Portal, National Archives of Hungary and Budapset City Archives, https://www.eleveltar.hu (10.03.2020)

Királyi Könyvek / Libri Regii, Hungaricana, https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/kiralyi-konyvek/, https://hungaricana.hu/en/libriregii/ (10.03.2020)

Ladislav Dobrica

In memoriam: Josip Kolanović (1938. – 2020.)

U **Zadru** je 7. svibnja 2020. godine preminuo **Josip Kolanović**, istaknuti hrvatski arhivist i povjesničar te dugogodišnji ravnatelj *Hrvatskog državnog arhiva*.

Josip Kolanović rodio se u Zadru 6. ožujka 1938. godine. Osnovnu školu završio je u **Privlaci**, a *Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju* u Zadru. Diplomirao je i magistrirao teologiju na *Katoličkom bogoslovnom fakultetu* 1964. godine. Povijest i filozofiju diplomirao je na *Filozofskom fakultetu* u Zadru (1981.), gdje je magistrirao na području pomoćnih povijesnih znanosti (1977.) i doktorirao obranom disertacije *Šibenik u XV. stoljeću* (1990.). Bio je profesor na *Visokoj bogoslovnoj školi* u Zadru od 1964. do 1970. godine.

Od studenoga 1972. do umirovljenja 2003. bio je zaposlen u *Hrvatskom državnom arhivu*, najprije kao arhivist u *Odsjeku za stariju arhivsku građu*, a od 1991. do umirovljenja je bio ravnatelj te ustanove. Svoje znanje i golemu energiju usmjeravao je prema arhivskoj teoriji i praksi, kritičkoj objavi izvora za hrvatsku povijest, srednjovjekovnoj povijesti **Dalmacije** te prosvjetiteljsko razdoblje, proučavanju povijesti institucija i dr. Usporedno je objavljivao radove iz arhivske teorije i prakse, prijevode međunarodnih normi za opis arhivskog gradiva i postojano radio na razvoju arhivista kao samostalne profesije, odnosno arhivistike kao samostalne znanstvene discipline. Pokrenuo je stručni časopis za objavu arhivskog gradiva: *Fontes – izvori za hrvatsku povijest* 1995. godine. Bio je član povjerenstava za povrat gradiva iz **Austrije** i **Italije** te je najzaslužniji za povrat gradiva hrvatskim arhivima u razdoblju od 1975. do 1990. Njegovim je zalaganjem *Hrvatski državni arhiv* ostvario bogatu međunarodnu suradnju, a bio je jedan od začetnika prijedloga obilježavanja *Međunarodnog dana arhiva* (9. lipnja).

Od 1986. sudjelovao je u izradi programa arhivistike kao dvogodišnjeg dodiplomskog studija koji se kasnije razvio u zasebno usmjerenje u okviru *Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*. Na istome je Odsjeku predavao kao profesor arhivistike od 1996. do 2005. te je vodio poslijediplomski studij. Bio je mentor više magistarskih radova i doktorskih disertacija.

Kao vrsni poznavatelj pomoćnih povijesnih znanosti, zalagao se za institucionalnu podjelu grbova i zastava jedinicama lokalne samouprave na temeljima hrvatske heraldičke tradicije. Upravo zahvaljujući njemu je bilo ustrojeno stručno tijelo pri *Ministarstvu uprave* nadležno za usvajanje grbova i zastava jedinica lokalne samouprave u čijem je radu sudjelovao do umirovljenja. Bio je aktivan član HGZD-a, autor više vrijednih članaka u časopisu *Grb i zastava* te član *Suda časti* HGZD-a.

Josip Kolanović objavio je preko dvjesto znanstvenih i stručnih radova, poglavlja u knjigama, prikaza i drugih radova. Za svoj rad dobio je nekoliko priznanja i odlikovanja: *Red Danice Hrvatske s likom Marka Marulića* za osobite zasluge u kulturi (1996.), *Officier de l'Ordre des arts et des lettres* (1997.) i *Officier dans l'Ordre des Palmes Académiques* (2004.), za unapređenje suradnje s francuskom arhivskom službom. ▪

***Josip Kolanović**, the eminent Croatian archivist and historian and long serving director of the* Croatian State Archives*, died in **Zadar** on 7 May 2020.*

*Josip Kolanović was born in Zadar on 6 March 1938. He finished primary school in **Privlaka** and the* Archdiocesan Classical Gymnasium *in Zadar. He graduated and became master of theology at the* Catholic Theological Faculty *in 1964. He also graduated in history and philosophy at the* Faculty of Philosophy *in Zadar (1981), where he obtained a master's degree in auxiliary history sciences (1977) and a doctorate with the thesis* Šibenik in the 15th century *(1990). He taught at the* High Theology School *in Zadar from 1964 to 1970.*

From November 1972 until his retirement in 2003, he was employed in the Croatian State Archives*, first as an archivist in the* Older Archival Matters Department*, and from 1991 to his retirement he was the Archives director. He directed all of his vast knowledge and energy toward archival theory and practice, critical publication of Croatian history sources, medieval history of **Dalmatia**, the period of enlightenment, the research into the history of institutions, etc. At the same time he published papers in archival theory and practice, wrote translations of international standards for description of archival matters, and diligently worked on development of archivists as an independent profession, i.e. of archivistics as a scientific discipline of its own. He established scientific journal for publication of archival matters:* Fontes – Sources for Croatian History *in 1995. He was a member of a commission for repatriation of archival matters from **Austria** and **Italy**, and he is the most meritorious for the return of many sources to Croatian archives between 1975 and 1990. His efforts resulted in* Croatian State Archives *establishing rich international cooperation, and he was an initiator of marking of the* International Archives Day *(9 June).*

Since 1986 he participated in establishment of archivistics as a two-year pre-graduate studies program, which eventually developed as a particular program within the Information Sciences Department *of the* Faculty of Humanities and Social Studies *in Zagreb. He lectured there as a professor of archivistics from 1996 to 2005, where he also led postgraduate studies. He was mentor in several masters' and doctoral theses.*

As an expert in auxiliary history sciences, he advocated the institutionalizing of grants of coats of arms and flags to units of local self-government based on the Croatian heraldic tradition. By virtue of his efforts an expert body was established at the Ministry of Administration *to oversee the adoption of local coats of arms and flags, and he participated in its work until his retirement. He was an active member of HGZD, author of several valuable articles in* Grb i zastava*, and member of the HGZD* Court of Honor.

Josip Kolanović published more than two hundred scientific and professional papers, book chapters, reviews, and other works. He received a number of awards and orders of merit: the Order of Croatian Morningstar with effigy of Marko Marulić *for extraordinary merits in culture (1966), as well as the* Officier de l'Ordre des arts et des lettres *(1997) and the* Officier dans l'Ordre des Palmes Académiques *(2004), for advancement of cooperation with the French archival service.* ▪

Kronika HGZD

HGZD Chronicles

🏳 *3. prosinca 2019.* – predstavljanje knjige **Željka Heimera** *»Zastave Izraela | The Flags of Israel«*, auditorij *Židovske općine Zagreb.* ①

🏳 *16. siječnja 2020.* – 15. predavanje iz ciklusa *»Zastave zemalja Europe i svijeta«* (ZZES), pod pokroviteljstvom predsjednice Republike gđe **Kolinde Grabar Kitarović**, **Željko Heimer**: »Španjolske zastave«, *Koordinacija hrvatskih društava prijateljstva* (KHDP), uz obraćanje veleposlanika Kraljevine Španjolske u Republici Hrvatskoj, Nj. E. g. **Alonsa Dezcallara**.

🏳 *veljača 2020.* – u SAD-u u nizu *Flag Heritage Foundation Monograph and Translation Series* objavljena monografija našeg člana **Jovana Jonovskog**, predsjednika *Makedonskog grboslovnog društva* (MGD) »The Sun and the Lion as Symbols of Republic of Macedonia«, FHF, Danvers, MA, 2020., prijevod i adaptacije njegove doktorske disertacije. ⑥ Urednik engleskog izdanja **Edward B. Kaye**, tajnik *Sjevernoameričkog veksiloloških društva* (NAVA).

🏳 *24. veljače 2020.* – 12. godišnje gostovanje na tribini *Društva zagrebačke klasične gimnazije*, ponovljeno predavanje iz ciklusa ZZES **Željko Heimer**: *»Španjolske zastave«* ②

🏳 *27. veljače 2020.* – 16. predavanje o zastavama u KHDP, kojim je započet novi ciklus »Zastave – identitet država i naroda« (ZIDN), **Željko Heimer**: »Zastave Ukrajine«, uz obraćanje novog izvanrednog i opunomoćenog veleposlanika Ukrajine u Republici Hrvatskoj, Nj. E. g. **Vasila Kiriliča**. ⑤ Ciklus ZIDN održava se pod

→ 36

🏳 3 December 2019 – *Book promotion by* ***Željko Heimer*** »Zastave Izraela | The Flags of Israel«, *the Jewish Community of Zagreb Auditorium.* ①

🏳 16 January 2020 – *15th lecture in the cycle* »Flags of European and World Countries« *(ZZES), under auspices of the President of Republic Mrs.* ***Kolinda Grabar Kitarović***, ***Željko Heimer***: »Spanish Flags«, *in the lecture hall of the* Coordination of Croatian Friendship Societies *(KHDP), with address by H. E. Mr.* ***Alonso Dezcallar***, *Ambassador of the Kingdom of Spain in the Republic of Croatia.*

🏳 February 2020 – *A monograph by our member* ***Jovan Jonovski***, *president of the* Macedonian Heraldic Society *(MGD), a translation and adaptation of his doctoral thesis* »The Sun and the Lion as Symbols of Republic of Macedonia«, *Flag Heritage Foundation, Danvers, MA, 2020* ⑥ *published in the US in the* Flag Heritage Foundation Monograph and Translation Series *and edited by* ***Edward B. Kaye***, *secretary of the* North American Vexillological Association – Association nord-américaune de vexillologie *(NAVA).*

🏳 24 February 2020 – *12th annual guest lecture for the* Zagreb Classical Gymnasium Society, ***Željko Heimer***: »Spanish Flags«, *repeated lecture of the ZZES cycle.* ②

🏳 27 February 2020 – *16th lecture on flags for KHDP, starting a new cycle* »Flags – the Identity of States and Peoples« *(ZIDN),* ***Željko Heimer***: »Flags of Ukraine«, *with address by H. E. Mr.* ***Vasyl Kyryilych***, *Ambassador of the Ukraine in the Republic of Croatia.* ⑤ *The cycle is held under*

→ 36

Kongresi

Congresses

30.09.-3.10.2020. | *30 Sept - 3 Oct 2020* **6KHP** Rijeka, Hrvatska | *Croatia*
6. kongres hrvatskih povjesničara ***6th Congress of Croatian Historians***
Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti http://www.historiografija.hr/?p=16441
Croatian National Committee of Historical Sciences

~~14.-18.10.2020. | *14-17 Oct 2020*~~ **34 ICGHS** Madrid, Španjolska | *Spain*
Novi termin: 21.-24.4.2021. ***New dates: 21-24 Apr 2021***
34. međunarodni kongres genealoških i heraldičkih znanosti
34th International Congress of Genealogical and Heraldic Sciences
Kraljevska udruga plemstva Španjolske https://congresocigh2020.es
Real asociacion hidalgos de España

ODGOĐENO | POSTPONED

12.-16. srpnja 2021. | *12-16 July 2021* **29ICV** Ljubljana, Slovenija | *Slovenia*
29. međunarodni veksiloloski kongres
29th International Congress of Vexillology
Heraldično, veksilološko in genealoško društvo https://www.icv29ljubljana.com
Heraldica Slovenica

35 ICGHS 2022 *Cambridge, England, UK*
Beijing, PR China **30 ICV 2023**
36 ICGHS 2024 [u pripremi | *TBD*]
Paris, France (candidate) **31 ICV 2025**

Suradnici u ovom broju

Authors in this issue

Ladislav Dobrica, mr. sc., načelnik Odsjeka za starije arhivsko gradivo, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, ldobrica@arhiv.hr

Jan Oskar Engene, doc. dr. sc., FF, politolog i veksilolog, predstojnik Zavoda za komparativnu politiku Fakulteta za društvene znanosti Sveučilišta u Bergenu, Norveška, dobitnik heraldičke nagrade Robert De Caluwé, janoskar@getmail.no

Tomislav Galović, doc. dr. sc., predstojnik Katedre za pomoćne povijesne znanosti i metodologiju historije, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, član Predsjedništva HGZD-a, tgalovic@ffzg.hr

Željko Heimer, pukovnik dr. sc., LF, FF, predsjednik FIAV-a i HGZD-a, Zagreb, zheimer@gmail.com

Branka Hlevnjak, povjesničarka umjetnosti, likovna kritičarka, i novinarka, Zagreb, brankahlevnjak@gmail.com

Matija Horvat, nezavisni istraživač, član HGZD-a, Butkovec, matija191@gmail.com

Nikša pl. **Kuščić**, predsjednik ogranka Split Hrvatskog plemićkog zbora, član Hrvatskog rodoslovnog društva *Pavao Ritter Vitezović* i HGZD-a, nkuscic@hotmail.com

Márton Pelles, MSc, student poslijediplomskog doktorskog studija regionalne politike i ekonomije na Sveučilištu u Pečuhu, proučava trgovačku povijest Rijeke, pellesmarci@gmail.com

Amer Sulejmanagić, dipl. ing. arh., numizmatičar i heraldičar, član HND-a i HGDZ-a, Sarajevo, asulejma@ yahoo.com

Tomislav Todorović, inženjer elektrotehnike iz Zrenjanina, član udruge *Flags of the World* i HGZD-a, tomislav.todorovic.rs@gmail.com

Tijana Trako Poljak, doc. dr. sc., predstojnica Katedre za socijalnu ekologiju, Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta Zagreb, članica Predsjedništva HGZD-a, ttrako@ffzg.hr

Grb i Zastava

Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association

IMPRESSUM
Grb i Zastava:
Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Broj **27**, Godina **XIV.** Zagreb **svibanj 2020.**
ISSN **1846-3827**
Urednik i engleski prijevod: **Željko Heimer**
Predsjedništvo HGZD-a: **Željko Heimer**, predsjednik; **Dubravka Peić Čaldarović**, potpredsjednica; **Matea Brstilo Rešetar**, tajnica; **Tijana Trako Poljak**, **Tomislav Galović**, članovi Predsjedništva. Engleska lektura: **Ted Kaye,** North American Vexillological Association.
Cijena broja 35 kn, za inozemstvo 7 €.
Godišnja pretplata (2 broja): 60 kn, za inozemstvo 12 €.
Za članove HGZD-a besplatno.
Narudžbe na **Leykam international, Ilica 42, HR-10000 Zagreb** ili **leykaminternational@gmail.com**
Izdavač: **Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo Pazinska 50, HR-10110 Zagreb**
E-mail: **hgzd@hgzd.hr** Web: **http://www.hgzd.hr**
IBAN **HR2323600001101905988** Tisak: **Denona d. o. o.**
OIB **21212575148** Naklada ovog broja: **200 komada**

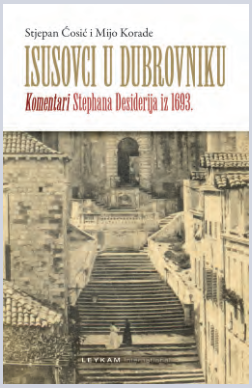
Prilozi za »Grb i Zastavu« dobrodošli su. Članci, fotografije i ostalo mogu se dostaviti izdavaču u pisanom ili tiskanom obliku, u elektroničkom obliku ili kao privici elektroničkom poštom. Materijali se ne vraćaju.
Stavovi i mišljenja izneseni u glasilu su autorski, i ne predstavljaju stavove i mišljenja uredništva ni HGZD-a. Iako se HGZD trudi da su podaci izneseni u glasilu točni, Društvo ne garantira njihovu točnost i ne preuzima nikakvu materijalnu ni moralnu odgovornost za štetu koja bi zbog njih nastala.

Ovaj broj zaključen je 15. svibnja 2020.

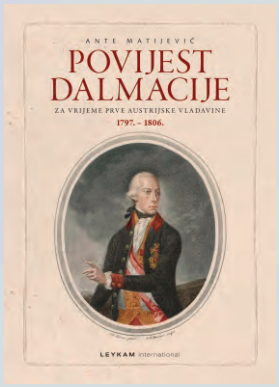
LEYKAM international

s ponosom predstavlja novosti u svojim bibliotekama
proudly presents new titles in our series

POVIJEST / HISTORY

Ćosić/Korade
Isusovci u Dubrovniku. Komentari Stephana Desiderija iz 1683.
158 kn 22€

Matijević
Povijest Dalmacije tijekom Prve austrijske uprave 1797.–1806.
198 kn 28€

Trogrlić/Šetić
La Dalmacia e L'Istria nell' ottocento
150 kn 20€

Heinzelmann
Izvješća o translacijama i drugi izvori o kultu relikvija
100 kn 14€

KNJIŽEVNOST / LITERATURE

Haushofer
Zid
Roman
168 kn 24€

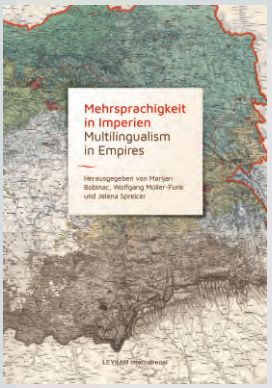

Knapp Čovjek koji je doručkovao zrak
Pripovijest
98 kn 14€

Henisch
Sedam i pol života
Roman
98 kn 14€

GERMANISTIKA
GERMAN STUDIES

Bobinac Müller-Funk Spreicer
Mehrsprachigkeit in Imperien – Multilingualism in Empires
220 kn 30€

LEYKAM international

www.leykam-international.hr
info@leykam-international.hr
Ilica 42, 10000 Zagreb

Za narudžbe iz inozemstva vrijede cijene u €.
Prices in € valid for orders from abroad.

Grb i Zastava 2006. – 2019.

Kronika HGZD (nastavak)

→ 34

pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske, gospodina **Zorana Milanovića**

- *ožujak 2020.* – u sunakladi HGZD i vrbovečke *Meleagrine* objavljena monografija **Ana Marija Ambrušec**: *»Heraldička baština križevačko-kalničkog područja«* ③
- *8. ožujka 2020.* – riječki *»Novi list«* objavio razgovor s našom članicom **Jasminkom Ćus Rukonić** naslovljen *Razgovor s uglednom creskom arheologinjom i pionirkom emancipacije na otoku.* ④
- *12. ožujka 2020.* – zabrana javnih okupljanja zbog pandemije: odgođena planirana događanja
  - 12. 3. Heimer: »Zastave Domovinskog rata s osvrtom na bjelovarske ratne postojbe«, Bjelovar, Ogranak Matice hrvatske u Bjelovaru i Društvo za očuvanje hrvatske vojne tradicije
  - 16. 3. predstavljanje knjige Ambrušec, Gradska knjižnica Franjo Marković, Križevci
  - 23. 3. predstavljanje knjige Ambrušec, Hrvatski plemićki zbor, Zagreb
  - 15-20. 5. Međunarodni festival umjetničkih zastavica, Zagreb
  - 27-29. 5. Veksiloloski seminar „In hoc signo vinces“, Vojni muzej Stockholm, Švdska
- *22. ožujka 2020.* – razorni potres u Zagrebu, v. str. 1

ODGOĐENO / POSTPONED

(continued) HGZD Chronicles

→ 34

auspices of the President of Republic Mr. ***Zoran Milanović****.*

- March 2020 – *Co-published by HGZD and the* Meleagrina *from Vrbovec, book by* ***Ana Marija Ambrušec****:* »Heraldic Heritage of the Križevci and Kalnik Region« ③
- 8 March 2020 – *newspaper »Novi list« from Rijeka published an interview with our member* ***Jasminka Ćus Rukonić*** *titled* An Interview with an Esteemed Archeologist of Cres and a Pioneer of Emancipation on the Island. ④
- *12 March 2020 – ban of public meetings due to the pandemic: postponed planned events*
  - *12. 3. Heimer: »Flags of the Croatian Homeland War with Emphasis of the Wartime Units from Bjelovar«, Bjelovar, Croatian Matrix Chapter Bjelovar and the Society for preservation of Croatian Military Tradition.*
  - *16. 3. Book promotion Ambrušec, City Library »Franjo Marković«, Križevci*
  - *23. 3. Book promotion Ambrušec, Croatian Nobility Union, Zagreb*
  - *15-20. 5. International Art Flags Festival, Zagreb*
  - *27-29. 5. Vexillological Seminar "In hoc signo vinces", Armémuseum Stockholm*
- 22 March 2020 – *Devastating earthquake in Zagreb, see p. 1*

ODGOĐENO / POSTPONED

